

CUPRINS

Editorial	
Miron Beteg - <i>“Angajam muncitori necalificati cu experienta”</i>	5
Asterisc	
Gheorghe Grigurcu - <i>“Socoteala babeasca”</i>	7
Schita în carbune	
Al. Cistelecan - <i>Virgil Podoaba</i>	12
Atropina	
Alexandru Vlad - <i>Wagner si nevastuica</i>	17
Nisipul din clepsidra	
Vasile Dan - <i>Illustrate idilice</i>	19
Un scriitor, doi scriitori	
Alex. Stefanescu - <i>Comedia numelor</i>	21
Solilocviul lui Odiseu	
Traian Stef - <i>Povestirea Tiganiadei (XI)</i>	23
Poeme	
Conita Lena	38
Gheorghe Izbasescu	44
Dan-Liviu Boeriu	47
Cronica literara	
Ioan Moldovan - <i>Poezia ca respiratie în lumina</i>	51
Marius Mihet - <i>Accesul de obsesie.</i>	53
Explorari de Mircea Morariu	57
Criterion	
Marian Victor Buciu - <i>Pariul pascalian al unui calugar cultural</i>	62
Interviul Familiei	
Octavian Paler - <i>“Am senzatia ca în acest sfârșit de secol si Dumnezeu trebuie pipait de experti”</i>	72
Lecturi dupa lecturi	
Maria Postu - <i>Exercitii de automodelare</i>	82
Simona-Grazia Dima - <i>Marturii despre bunatatea omeneasca</i>	87
Proze	
Cristian Robu-Corcan - <i>Nu te teme</i>	100
Stefan Jurca - <i>Muntii albastri</i>	117
Traduceri	
D. A. Powell - <i>Poeme</i>	123
Profil plastic - Mihai Olos	127
Cronica teatrala de Mircea Morariu	129
Cartea de teatru	
Mircea Morariu -	139
La primire	142
Parodia fara frontiere	
Lucian Perta	147
Confirmare de primire	149

Editorial

Miron Beteg

„Angajăm muncitori necalificați cu experiență“

Animalele din România au fost obligate să poarte tot soiul de însemne înainte de a „intra” în Uniunea Europeană. Doar oamenii politici au scăpat de mărcile după care ar putea fi ușor recunoscuți, așa că pot fi, oricând, vânduți de geambași ideologici la târgurile euforiei sentimentale pre- și post-electorale. Mai mult, se pot transforma ei înșiși în hoți de idealuri, apărînd din cînd în cînd prin pietele patriei ca negustori cinstiți. Dacă nu mă înșel, prin clasa a opta se învață că elinii au folosit deja sintagma *zoon politikon*. Pentru actuala guvernare gîndirea politică a început în schimb odată cu gemetele de extaz marinăresc prin cotloanele Anversului, iar „doamnele” politiciii românești, avînd de ales între lecturi și make-up, au preferat, se înțelege, partea cu mîzgălitul feței. Dar să nu restrîngem supărător: toți politicienii români i-au frecventat pe greci doar cînd au simțit nevoia să se bronzeze. Sunt convins că dacă un *zoon politikon* dîmbovițean ar declara într-o conferință de presă că „Dumnezeu a murit” ori ar mîrîi, plictisit, că „Și totuși, se mișcă”, s-ar găsi alegători care să-i bănuiască de genialitate și să organizeze, super-rapid, o manifestație de sprijin. Altfel nu-mi explic două lucruri: cum a putut fi luată în serios, în timpul ultimei campanii electorale, amenințarea cu „reinstaurarea comunismului”, pe de o parte, și cum au putut fi crezute afirmațiile că – în vreme ce economia mondială o luase serios pe o pantă descendentă – totul la noi va fi roz, durduciu, frumos mirositor, iar criza nu ne va atinge nici măcar cu o floare, fie ea și de cactus.

Acum, cînd atitudinea președintelui lasă să se zărească tot mai accentuat rînjetul dictaturii (dincolo de hohotele sparte care-i aduseseră atîta popularitate și între grobieni, și între „delicați”), în România s-a petrecut un fenomen straniu, paranormal de-a dreptul, fenomen care ar trebui să ne îngrijoreze, măcar din punct de vedere sociologic: din țara asta au dispărut, odată cu anunțarea reducerii pensiilor și a salariilor, aproape cinci mili-

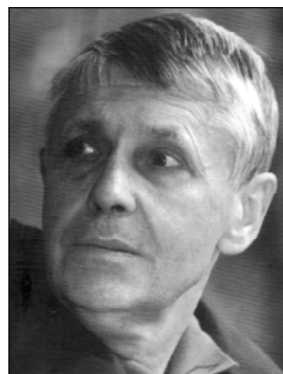
oane de locuitori. Azi nu mai găsești pe nimeni care să-și recunoască, să-și asume votul pro-băsescian. Ne-am împuținat brusc. *Suntem un popor care a intrat la apă*, ca o haină veche croită dintr-un material prost. Măcar să fim cinstiți cu noi și să recunoaștem: avem ceea ce merităm. Ceea ce am votat. S-or fi furat câteva zeci de mii de voturi, dar măcar cinci milioane dintre noi au pus ștampila, cinstit, cu margini clare, pe fostul și actualul președinte. Democrația poate fi un dezastru uneori, iar „voința populară” drumul cel mai direct spre iad. Dar măcar atîta onestitate să avem: alegînd un sistem democratic, am optat și pentru acest risc. Riscul de a te supune voinței proștilor. Aștia suntem, asta ne e clasa politică, asta ne e țara. Să nu mai căutam vinovățiile în altă parte. Am băut cucută dintr-o sticlă de Teacher's goliță la Cotroceni. Dar nu ne-a vîrît-o nimeni, cu de-a sila, pe gît.

Cinci milioane dintre noi n-au avut vreme, în cinci ani, să observe că Traian Băsescu se comportă ca un mic dictator sud-american, care nu-și refuză plăceri „decadente”, de la țigări fine la petreceri cîmpenești, controlînd în schimb tot fără să se priceapă prea bine, pînă la urmă, la nimic? Ajustînd de la decolteul prezentatoarelor tv la curbura arcelor de pod, salvînd gazetari și vînzînd indulgențe? Că și-a construit anturajul prezidențial doar din oameni care nu prezintă nici pericolul de a acționa, nici pericolul de a gîndi? Modul necamuflet în care la tot reinvestit pe Boc în funcția de premier arăta că Băsescu avea nevoie de oarecine care, lăsat de capul său, să se simtă ca Scufița Roșie în pădure și să-i dea lacrimile. Vi-l imaginați pe Boc zicînd ceva împotriva lui Băsescu? Cînd Scufița Roșie îl ia peste picior pe vîntor, se duce naibii povestea și se transformă în banc. Singurul gest politic pe care-l poate face președintele PDL fără aprobarea Cotrocenilor este înghițitul în sec. Stilul e omul, dar în cazul lui Băsescu pare deja că omul e obsesia. Dacă tu îți sufli mucii pe jos nu înseamnă că sunt porniți împotriva ta toți cei care poartă batistă.

Reprezentăm un popor necuantificabil. Dar acum dovedim și că suntem un popor de lași. Personal, nu l-am ales pe Băsescu, dar am ales, în timp, sistemul democratic. Trebuie, deci, într-o minimă logică, să-mi asum și dezastrul, și sărăcia, și toate aberațiile acestei clase politice care, după douăzeci de ani, a rămas formată tot din muncitori necalificați, dar (ce bine sună) cu „experiență”. Întreg poporul român, la nivel politic, a rămas, de altfel, la stadiul de necalificat cu experiență. Ne putem mînia, putem ajunge la exasperare, putem azvîrli cu pietre în portrete și în idei, ne putem face că protestăm în stradă, putem arăta indignați, scîrbiți, superior-nedumeriți. Dar măcar să recunoaștem onest: *infernul suntem noi*. Și nu de azi, de ieri, ci de câteva secole...

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

„Socoteală băbească“

Socoteală băbească. Un zvon ce se amplifică, părînd uneori a se destrăma pentru a-și lua din nou avînt, pretinde că „literatura de pușcărie” n-ar mai interesa. Că cititorului de azi i s-a cam acrit de ea. Ce atîta tapaj cu comunismul, domnilor? Goma, Ioanid, Mihadaș, Steinhardt, Noica, Mărgineanu, Radina, Buracu, niște suspecți, acolo. Niște bandiți dac-au ajuns unde-au ajuns! Gulagul? O simplă poveste, și urită pe deasupra, care sperie copiii. Mai bine un basm frumos cu Făt Frumos Nicolae și cu Ileana academiciana. Mai ales că atîția dintre invitații la ospățul imperial, care a durat un sfert de veac, se află încă printre noi, vii, nevătămați și ca nîcînd de puternici și bogați. Mai ales că unii din cinstiții oaspeți s-au așezat la masă zvelți și dornici de-a se supune poruncilor și s-au ridicat obezi și dornici de-a porunci ei, de parcă i-ar fi transformat o zîină mizericordioasă. Ca unul ce n-a luat parte la un asemenea festin, la care nu se ofereau bucate în duhul alimentației raționale, stabilite cu înalt scrupul de ministrul Iulian Mincu, și nu se bea vin ideologic, după rețeta lui Dumitru Popescu-Dumnezeu și a lui Eugen Florescu, ci apăreau mîncăruri și băuturi pe cît de alese pe atît de scumpe și de intruvabile pentru oropsitul cetățean de rînd, îmi permit a face opinie separată. Doar se știe că sunt un *trouble fête!* Și anume îmi îngădui a propune o socoteală băbească: dacă totalitarismul comunist a durat în istoria noastră aproximativ 45 de ani (cu toate că grozăviile urmărilor lui prezente și viitoare nu le putem încă evalua), cam tot atîția ani îl vom putea evoca, cerceta, analiza, sancționa ca o chestiune strict actuală. Cu condiția să avem o minimă considerație față de noi înșine.

*

Aquaforte. Cităm următoarele rînduri dintr-un articol al d-lui Iurie Roșca, publicat în ziarul *Țara*, din 16 februarie 1993, articol pentru care tînărul om politic basarabean s-a văzut tradus în justiție de către cel

vizat: „Imaginea lui Snegur s-a șifonat considerabil, în ultimul timp credibilitatea acestuia scăzând în mod vertiginos atât în interiorul cât și în exteriorul republicii. Inconsecvența sa proverbială, incapacitatea de a onora angajamentele electorale privind asigurarea integrității teritoriale, promovarea reformei economice și ridicarea nivelului de trai al populației, înfrângerea militară și diplomatică în fața Rusiei, survenită în urma războiului de pe Nistru și soldată cu semnarea capitulației în vara anului trecut, aroganța cu care-și promovează rudele în posturi cheie i-au deteriorat definitiv popularitatea. Iar scandalul ce s-a declanșat în jurul centrului de afaceri Sebeaco-Moldova, în fruntea căruia se află ginerele președintelui, Artur Gherman, fost ministru adjunct al comerțului exterior, vădește în mod sigur declinul carierei politice a lui Mircea Snegur. Dacă acesta și-a asigurat urcușul și consolidarea poziției sale printr-o politică de românofobie exacerbată, care găsea sol fertil în conștiința deformată a basarabeanului, reușind să contracareze destul de eficient mișcarea de eliberare națională, dînsul nu va mai găsi nici un argument plauzibil, atât pentru români cât și pentru ruși, care i-ar permite să justifice abuzurile și corupția clanului Snegur”. Abuzurile și corupția președintelui de la Chișinău și ale camarilei sale se întrezăreau de mult. Numai „patriotul” Adrian Păunescu se făcea a le ignora, trecîndu-l pe activistul de școală brejnevist-bodiulistă în colecția d-sale de președinți adulați. De la obezitate la obezitate... partinică, relațiile antinaționale funcționau cu profit reciproc. Participa la ele și remarcabilul poet Grigore Vieru (care, între timp, nu știm în ce măsură și pînă cînd, pare decepționat de micul dictator de pe malul Bâcului). Oricum principalul pion în România al antiunionistului Snegur nu era altcineva decît „unionistul” Adrian Păunescu. Desigur, irecuzabilul profil al acestuia rezultă din osanalele impudice, al căror ecou nu se va stinge în veac, adresate lui Nicolae Ceaușescu. Acest profil poate fi însă completat suficient de semnificativ cu atitudinea d-sale față de Mircea Snegur. O atitudine complice.

*

„*Imperiul inert al clișeelor*”. Iată și o opinie asupra discuțiilor în legătură cu Marin Preda și nu numai: „Fie că își dau ori nu seama, cei care se revoltă astăzi împotriva dezbaterilor asupra lui G.Călinescu - sau asupra lui Arghezi, a lui Marin Preda ori a mai-știu-eu-cui - fac un deserviciu obiectului adorației lor. Zgomotul controverselor indică existența unui interes viu, <<fierbinte>>, pe cînd surdina elogiului pios nu face decît să mențină marile figuri ale trecutului în spațiul rece al convenționalismului, în imperiul inert al clișeelor” (Ion Bogdan Lefter, în 22, nr. 18/1993).

*

Apărarea cazonă a valorilor. În legătură cu eleganța mijloacelor utilizate de către dl. Eugen Simion pentru „apărarea” valorilor literaturii române, aflăm date și aprecieri ce ne rețin atenția dintr-o mărturie a d-lui Ștefan Agopian (**Luceafărul**, nr. 16/1993): „M-a oprit odată demult, pe culoarele Casei Scânteii și mi-a spus că dacă voi continua opera de distrugere a lui Preda și Nichita, ei mă vor învăța minte. Care ei, nu știu nici acum. Atunci mi s-a părut caraghios ce spune, mai ales că nici nu mi trecea prin cap să distrug opera cuiva”. Îl asigurăm pe dl. Simion că n-avem absolut nici o vină în privința opiniilor apreciatului romancier, pe care le-a formulat în afara „campaniei” ce-ar dirija-o subsemnatul împotriva lui Marin Preda, noi nefăcînd altceva decît a le găsi gata tipărite. Coincidența lor cu unele impresii proprii e o pură întîmplare. Totuși, îngroșarea liniilor cu humus proaspăt, aplicat cu mîna ageră de prozator, ne oferă o anume satisfacție. Dăm din nou cuvîntul confratelui Ștefan Agopian: „dl. E. Simion este astăzi susținătorul a numai trei-patru scriitori români în viață și anume a acelora care și-au depășit prejudecățile anticomuniste și și-au mutat oportunismul la academie. (...) Scriitorii români care au beneficiat de cîteva articole înădite în «Scriitori români de azi» nu pot fi atacați fiindcă, evident, atacîndu-i pe ei, îl ataci pe E. Simion. Și nu atît pe E. Simion cît munca de o viață a actualului academician. Și un academician fără operă e de rîsul lumii. Dl. E. Simion nu îi păzește pe scriitorii români contemporani, ci își păzește propria-i scriere, nepricepînd că de cele mai multe ori opera unui autor, chiar cîstit fiind el, are o viață efemeră. Ca om îl înțeleg și îl deplîng pe E. Simion: e greu să-ți vezi odraslele moarte înainte de vreme. Ca scriitor nu pot decît să rîd de pretențiile unui jandarm care-și arogă titlul de critic literar”.

*

Absurdități. Una din aserțiunile micului ușier de la *Literatorul*, care-și zice, uzurpînd o sintagmă eminesciană, Diac tomnatic și alumn, sună astfel: „ideologia și intoleranța «penetiste», chiar în coadă cu «c.d.», nu sunt cu nimic mai prejos decît ale acelora ce au inventat spitalele de psihiatrie pentru «deviatorii» de la «linie»”. Continuînd cu o constatare ce i se potrivește ca o mînușă d-sale și publicației pe care o servește în livreaua ideologică: „Deci cu «disciplina de partid» nu e de glumit! Căci, în ceea ce privește mentalitatea, pentru a folosi o expresie din șlagărul opoziționist, într-adevăr «nu s-a schimbat nimic»! Totalitarismul omoară și pace”. Așa este. O dovadă categorică o constituie chiar această atitudine față de partidele decimate de comunism și reînviolate după decembrie 1989, în virtutea principiului democratic. Diacul nu ilustrează

altceva decît „disciplina de partid” și „mentalitatea” oficială a anilor de totalitarism roșu, cînd partidele de opoziție erau calificate drept reacționare, fasciste, aflate în solda imperialismului anglo-american etc. și excluse din viața politică. A schimbat doar epitetul. Odinioară fasciste, partidele în cauză au devenit... comuniste. Nemaiputînd miza pe o logică istorică, fie și trucată, legatarii regimului comunist delirează. Delirează pe un front larg, ce începe cu publicațiile extremiste și continuă, după cum vedem, cu *Literatorul*, anexa lor „stilată”. Dar nu atît de „stilată” încît ciubotele necuviinței să nu tropăie sonor în coloanele sale. Dacă nu ne poate „omorî” (eh, cu cîtă plăcere ne-ar omorî!), (neo)totalitarismul vrea măcar să ne insulte. Iată, ca să spunem așa, un anunț de mică publicitate, în același loc și sub aceeași măscăricioasă semnătură: „Îl anunțăm cu această ocazie pe dl. C.Coposu că peștele de la cap se împute și există stabilimente speciale pentru tratarea lui”. Dacă nici bătrînețea, nici anii îndelunghi de temniță grea, nici statornicia unui crez și a unei lupte de-o viață nu-i impun Diacului un minim respect, credem că atestatul d-sale ancilar, cu calificativul „gata la orice”, s-a produs. Domnilor extremiști, îl puteți folosi pe om cu toată încrederea!

*

Lista repulsivă. Cred că în ziarul *Dreptatea*, încă în cursul anului 1990, propuneam, cu o credulitate pe care mă văd nevoit a o amenda, un lucru pe care-l socoteam, pe atunci, util: să se dea publicității lista participanților la ultimul congres al PCR, indicîndu-se situația de după decembrie a fiecăruia. Mai aveam încă vie în memorie (o am și acum) acea adunare crepusculară a apropiaților dictatorului, oribilă pădure de fanteze, scandînd ritualic, obsesiv, lozinci nerușinate și aplaudînd din bețele și cîrpele trupului și conștiinței lor, un idol caricatural, tragicomic. Mi se părea că e ultima mare lecție de umilință a poporului nostru, silit a se vedea în ipostaza hidoasă pe care ți-o oferă la bîlciuri oglinzile concave ori convexe. Și că se cuvine a desprinde din această lecție dorința de-a ne privi fața naturală. Constatăm cu stupeoare că o nouă caricatură amenință a se articula, nu numai prin neurmărirea unui mare număr de culpabili, ci și printr-un început de ascensiune, sub zodie nouă, a acestora, căreia, desigur, nu-i puteam bănui proporțiile. Înfiorat de mirobolanta imagine a purității primelor săptămîni de după Revoluție, îmi închipuiam..., dar ce nu-mi închipuiam în direcția răscumpărării, a redresării? Mai nutream încă iluzia că semnele restaurației nu sunt decît simple accidente, ale căror consecințe ar putea fi remediate fără mare întîrziere, că procesul retrograd ar putea fi întors din drum, precum o boală pe care o înfrîngi prin medicamente. Repet, manifestam o regre-

„Socoteală băbească“

tabilă credulitate, a cărei singură scuză ar fi că nu constituia un unicat... Ce sens, mă întreb, ar avea azi o asemenea listă de nomenclaturiști? Ar mai avea rost a lua urmele acelor dezgustători homunculi ce oficiau, pentru ultima oară, liturghia neagră a ceaușismului? Nu se vede, dintr-o singură ochire, că respectivii se află, cu puține excepții, din nou în elementul lor? Ar trebui să intrăm prin prea multe locuri simandicoase, să trecem prin cele mai înalte instituții și, poate în primul rînd, pe la punctele de control ale economiei noastre „de tranziție”, aducătoare de amețitoare cîștiguri. Dacă am vrea să-i vizităm acasă, ar trebui să pătrundem în locuințe luxoase, deseori nerestituite proprietarilor lor de drept, pentru care plătesc chirii aproape egale cu zero... N-ar însemna să ne a-mărîm suplimentar? Știm că n-am putea întîlni decît același chip, cunoscut de decenii, al lichelismului autohton, fasonat de comunism, ce și-a arborat o gușă a mării pricopseli și un rictus al aroganței pe care n-ar fi îndrăznit a le înfățișa sub Ceaușescu.

*

Din nou despre Preda. Transcriem o opinie din cadrul polemicii în legătură cu Marin Preda: „Iritarea lui E. Simion, mai ales, față de unele aprecieri nefavorabile lui Preda nu e o atitudine de critic literar, ci una de fan al scriitorului. Moștenirea literară a epocii comuniste se cuvine discutată obiectiv, fără nici o rețineră. Nu se pune în fond problema apărării lui Preda, ci a recitirii lui cu toată seriozitatea. (...) E. Simion e convins de necesitatea de a spăla de acuze memoria lui Preda. Trebuie să spun cu limpezime: nici un critic serios nu urmărește excluderea din literatură a unor autori atît de importanți ca Preda. Ar fi o prostie. Dar e obligatoriu să renunțăm la a-i cruța de obiecții, avînd și aerul că o astfel de atitudine ar ascunde un substrat politic. E. Simion e obsedat de apolitismul criticului (ceea ce nu-l oprește, în paranteză fie zis, să conferențeze despre Eminescu, la o întrunire organizată de FDSN, unde a avut drept grațioasă companie pe Ileana Vulpescu, bine cunoscuta colaboratoare a *României Mari*). Nu e nici o legătură între politica actuală a partidelor și reaprecierea rolului scriitorilor din anii de comunism. Și nu eu fac politică, nici măcar în mod indirect, dacă cer o discuție deschisă. E. Simion, care, devenit apologetul apolitismului, crede că lipsa de atenție acordată de televiziune lui Preda, la 70 de ani de la naștere, s-ar explica prin monopolizarea ei de către Corneliu Coposu și Emil Constantinescu. (Despre insistența cu care Ion Iliescu se mediatizează, fie zis tot în paranteză, E. Simion n-are nici o părere. Ca să vezi ce fel de apolitic este d-sa!)” (N. M., în *România literară*, nr. 3/ 1993). Se putea mai clar?

Schiță în cărbune

Al. Cistelecan

Virgil Podoabă

Întârziindu-și debutul cât s-a putut, Podoabă* începe cu o „monografie” militantă și sfidătoare: *Între extreme*. Sfidătoare întrucât era consacrată unui poet (Aurel Pantea) ce nu făcea parte din nomenclatorul central al optzecismului și militantă întrucât impunea un nou concept de postmodernism sau, în orice caz, îl combătea pe cel la modă. Postmodernismul românesc, zice Podoabă, s-a „ex-fundat” și a tăiat „cordonul ombilical” dintre „ființa adâncă a poetului și poem”. El nu mai are la bază „o experiență revelatoare”, ci doar o experiență literară. Poetii - și poezia - pe care mizează Podoabă sînt cei cu un punct „ontic” de plecare, iar Aurel Pantea e folosit de berbece împotriva poezilor pur „tehnici”, deopotrivă împotriva conceptului postmodern în uz și a ierarhiei provenite din el. Podoabă începe prin a denunța postmodernismul folcloric, postmodernismul care se epuizează în verva suprafețelor și în euforia simulacrelor. În locul lui el pune un postmodernism care mai are încă religia profunzimii, a temeiului existențial îngropat. E interesat de deter-

* Podoabă, Virgil (Augustin), eseist și critic literar. Născut la 27 mai 1951, în Topa Mică, jud. Cluj. Fiul lui Augustin Podoabă și al Mariei (n. Pop), agricultori. Școala elementară în Topa Mică, gimnaziul în Mihăiești, jud. Cluj. Liceul „Ady-Șincai”, Cluj (1966-1970). Facultatea de filologie, secția română-italiană, a Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj (1972-1976). Doctor în litere al aceleiași Universități (2003), cu o teză despre *Experiența revelatoare și tematizarea ei în literatura română contemporană*. Între 1976-1980, profesor la Școala Specială nr. 13 din Zalău; între 1980-1990, metodist la Casa de creație a județului Bihor, bibliotecar la Biblioteca județeană și metodist la Universitatea Populară din Oradea. În 1990 devine redactor al revistei *Familia* din Oradea, iar din aprilie, același an, redactor al revistei *Vatra* din Tîrgu Mureș (între 2006-2007, redactor șef-adjunct, din 2008, redactor șef al aceleiași reviste). În 1991-1992, redactor al *Gazetei de Vest* din Oradea. Din 1992 pînă în 2004, lector de literatură comparată în cadrul Facultății de Litere a Universității „Transilvania” din Brașov; din 2004, conferențiar, iar din 2007, profesor la aceeași universitate. În 1992 și 1993 a fost, cite un trimestru, bursier la Centrul de studii și cercetări „Ezio Aletti” din Roma. În studenție a fost redactor al revistei *Echinox*, în paginile căreia a și debutat, în 1973. Debut editorial cu *Între extreme* (Editura Dacia, Cluj, 2002; premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor și Premiul ASPRO pentru de-

minarea postmodernă a viziunii și de corelarea acesteia, în toate punctele fenomenalității creative, nu atât cu preceptele dogmei postmoderne, cât cu condiția umană de tip postmodern. Podoabă practică un fel de fundamentalism exegetic, proiectând opera pe abscisă și ordonată și urmărind scrupulos relațiile de efect cauzal, dar și circumstanțial, dintre mișcările de pe fiecare axă. Poezia lui Aurel Pantea, chemată în cauză, e desfășurată pe un ecran panoramic și etalată atât în suprastructura ei textuală și semnificată, cât și în sub- sau infrastructura ei genetică, existențială și determinantă, iar comentariul urmărește fără milă reverberațiile interioare ale fiecărui punct în mișcare. Podoabă are simultan o privire mioapă, absorbită de text, și una prezbită, care pune detaliile viziunii într-un mare scenariu al ideii și al corelațiilor de concept. El cuprinde, dintr-o aceeași ochire, cauza primă și cauza finală a textului, de la pulsiunea preformală la reflexele de semnificație. Lectura pe care și-o propune și pe care o profesează e una “fenomenologică și estetică totodată”, o lectură ce “combină/îmbină /.../ hermeneutica existențială – vizînd experiența revelatoare, originară, a subiectului creator, ca și, apoi, ontopoetica explicită și implicită în operă – cu critica tradițională de judecată estetică”. Agenda unei astfel de lecturi exhaustive mai degrabă decît integrale cuprinde trei seturi decisive de probleme, așezate la nivele diferite de profunzime, dar interdependente. În prima linie stă “subiectul creator”, de constituția căruia depinde, în mod grav, apartenența sau neapartenența la postmodernism. Acesta e interogat pe îndelete, spre a afla dacă e “unul puternic sau unul slab, unul întemeiat metafizic sau unul bătut de vînturi și plural”. Poartă el spre/în operă o “experiență relevantă” ori se complăce doar în euforii culturale? În rîndul doi așteaptă imaginarul sau “subiectul imaginant” al operei, care e și el verificat dacă are “înrădăcinare ontologică” și proprietate exclusivă asupra proiecțiilor sau e doar operă de “bricolaj livresc” făcută cu *ingenium*. În fine, la coadă vine “statutul limbajului” și relația acestuia cu “subiectul său”: care de care depinde, care decide de celălalt. Cele trei argumen-

but). A mai publicat volumele *Anatomia frigului* (Editurile Ecco, Cluj, și Marineasa, Timișoara, 2003; premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor), *Metamorfozele punctului* (Editura Paralela 45, Pitești, 2004; premiul revistei *Cuvîntul* și premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor), *Ultimul latin* (Editura Limes, Cluj, 2005; premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor), *Punctul critic* (Editura Paralela 45, Pitești, 2007; premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor) și *Fenomenologia punctului de plecare* (Editura Universității Transilvania, Brașov, 2008). A realizat, împreună cu Iulian Boldea, Al. Cistelean și Cornel Moraru, volumul *Un destin istoric: Biserica Română Unită* (Editura Arhipelag și revista *Vatra*, Tirgu Mureș, 1999) și a coordonat volumul de studii *Cărțile supraviețuitoare* (Editura Aula, Brașov, 2008). În 1999 a primit, din partea revistei *Familia*, premiul „Radu Enescu”, pentru eseu. Colaborează la *Echinox*, *Vatra*, *Familia*, *Euresis*, *Discobolul*, *Viața Românească*, *Cuvîntul*, *Observator cultural*.

te ale hermeneuticii lui Podoabă au ca pilon "subiectul", definit deopotrivă în ontologia și în relațiile sau fenomenologia sa. Cam aceasta e interogația adresată fiecărei opere abordate. Exegetul stabilește mai întâi punctul „ontic” de plecare și-i urmărește apoi toată fenomenologia metamorfozei în – și ca – operă. „Punctul” acesta original, pre-formal, e, de fapt, el însuși o fenomenalitate, întrucât e vorba de o „experiență revelatoare” care induce opera – și care devine conceptul-pilon al hermeneuticii lui Podoabă. Dacă pe frontul poeziei argumentul e oferit de Aurel Pantea, pe cel al prozei el vine din proza lui Alexandru Vlad (în *Anatomia frigului*), prozator care mizează și el abrupt pe “experiența ontică”, ba chiar pe experiența “revelatoare”. Podoabă și-a creat un dispozitiv hermeneutic, “după *metoda racului*”, după cum zice însuși, prin care avansează spre punctul original al operei, spre *flash*-ul primordial; un punct preformal, desigur, dar fenomenalizabil în și ca formă; interesul lui vizează acel punct care generează/germinează o operă și care lucrează cu dialectica brutală, irepresibilă, a unei revelații. E vorba, așadar, de un punct de comandă destinală, atât pentru operă, cât și pentru autor, iar interpretul reconstituie opera ca organism revelatoriu în care pragurile inițial și final se susțin și se justifică reciproc. Rezultă un fel de analiză stroboscopică prin care, *au ralenti*, se văd toate mișcărilor operei; atât cele de prefigurare, cât și cele de configurare și semnificare.

Cu același aparat investigativ și din aceeași perspectivă e abordat, în *Ultimul latin*, și jurnalul german din *Teritorii* al lui Mircea Zăciu, aparent jurnal de călătorie, dar, de fapt, jurnal de descoperire de sine și de convertire. Cele trei monografii fac laolaltă “o trilogie”, un proiect, deci, cu unitate de concept, de metodă și execuție; un exercițiu de aplicație pentru conceptul de „experiență revelatoare”.

Acest concept s-a transformat, în realitate, în „tema” exegetului și toate comentariile adunate în *Metamorfozele punctului* vor porni de la el și vor ajunge la el. Volumul e alcătuit din exegeze dedicate unor cărți de proză apărute înainte de 1989, dar selectate pe temeiul unei viziuni de esență „tare”. E vorba, de fapt, de mai mult decât de o reexaminare a prozei de dinaintea lui '89: de confruntarea ei cu un concept riguros elaborat și exigent - pînă la nuanțe fundamentaliste - despre creativitate, un concept centrat pe *experiența revelatoare*. Cartea pune în discuție nu doar condiția prozei, ci și condiția și criteriile exegezei și valorizării. De la bun început Podoabă profesează, laolaltă cu Blanchot, un concept fundamentalist despre operă: opera e *fata morgana*, e *proiect* infinit și, firește, inepuizabil; e ceva ce poate fi doar aproximat, nu și atins. Din această perspectivă, orice carte nu e decât o ratare, “alotropia ratată” a

operei propriu-zise. O întrebare s-ar putea ridica de îndată asupra utilității acestui concept morganatic. Deși Podoabă nu insistă, răspunsul său e implicit în afirmație: tocmai proiectul imposibil asigură liniile de forță și de structură ale operei ratate. Problema exegezei e chiar problema reconstituirii acestui proiect. Și aici exegetul operează ca un paleontolog: reconstituie himera din urmele lăsate în opera scrisă; reface mamutul dintr-un os și oala dintr-un ciob. Drama oricărei opere constă în imposibilitatea de a transforma punctul de plecare, experiența originară, revelatoare, în punct de sosire. Dar asta nu-l oprește pe exeget să urmărească tocmai evoluția acestui punct decisiv și decizional: „caracterul flotant, migrator /.../ al experienței revelatoare ca punct forte de unitate” al operelor (și al eseurilor care referă despre ele nu mai puțin). Dacă ținta exegezelor e fixată asupra acestui punct, mai rămîne, dincolo de identificarea lui pentru fiecare caz în parte, descrierea fenomenologică a metamorfozelor sale, a „migrației” spre staza estetică (inițial fiind vorba de una existențială). Există, însă, și prozatori notabili în opera cărora „*experiențele revelatoare /.../ nu mai lasă /.../ urme indelebile* în ființa subiectului”. Aceste experiențe „trec prin subiect ca printr-o gară”. Rolul exegezei devine, în astfel de cazuri, și mai conștiincios, căci ea trebuie să reperateze urmele ascunse sau șterse, să constate dacă sub decompoziție și deconstrucție nu se ascunde, totuși, un „subiect tare”. Nu condiția procedurală a literaturii o califică pe aceasta pentru modernism sau postmodernism; numai condiția eului, numai starea viziunii din profunzime decide unde merge un autor, la „opere cu viziuni ontologice forte” ori la „opere cu viziuni slabe”. Firește că o cercetare atât de scrupuloasă în zonele infraliterarului produce destule surprize de plasament: mulți prozatori trecuți la postmodernism se dovedesc, în fapt, moderni în toată regula.

Mai multe precizări despre conceptul de „experiență revelatoare” care stă la baza operei aduc volumele *Punctul critic* și *Fenomenologia punctului de plecare*. Cea dintîi, dincolo de un concis „program” hermeneutic enunțat în deschidere, e o aplicație de virtuozitate pe cărți alese din trei domenii distincte: confesiune, proză propriu-zisă și critică literară. E un montaj subtil de materiale aparent diverse, dar care converg într-o metodă de explorare care caută – și cînd nu vrea – experiența „fondatoare” a fiecărei opere (și personalități). Mai armat teoretic e cel de-al doilea volum, în care Podoabă expune „premisele” metodei sale investigative. Se văd acum și mai bine ambițiile acestei hermeneutici de tip fenomenologic și delicatetea demersului său: Podoabă vrea să fixeze „punctul de plecare ontic sau existențial, genetic și pre-formal

[...], situat în subiectul creator, al literaturii în genere și al operei literare în speță”. Acest punct decisiv e o sinteză de relații a subiectului cu sine și cu „celălalt” (inclusiv cu transcendența), dar și o sinteză de elaborări (a timpului, spațiului) cu rol de coordonate existențiale. Ontologia și fenomenologia acestui punct sînt stabilite pe baza unei ample dezbateri și a unui masiv repertoriu de cazuri și exemple, într-un dialog fervent cu marii gînditori și creatori. Cu toată anvergura paginilor (și de idee și de cantitate), e vorba încă doar de premisa unui viitor tratat despre „experiența revelatoare”, de o „de-scriere” a ei, de un punctaj fenomenologic. Dar conceptele angajate și antrenate în dezbateri de conceptul central al „experienței revelatoare” sînt dezbătute cu rigoare și migală, într-o continuă navetă între scriitori și gînditori. E o navetă între idee și viziune, supravegheată, însă, atent, astfel încît viziunea literară să nu reiasă simplă concretizare a ideilor. Prioritatea, în experiențe revelatoare, aparține, totuși, literaturii, nu para-literaturii.

O aplicație aparte, mai liberă, a conceptului de „experiență revelatoare” e identificabilă în *Cărțile supraviețuitoare*, volum coordonat de Podoabă și consacrat reevaluării prozei românești postbelice.

Opera:

Un destin istoric: Biserica Română Unită, volum realizat de Iulian Boldea, Al. Cistelean, Cornel Moraru și Virgil Podoabă, Tîrgu Mureș, 1999; *Intre extreme*. Eseu despre poezia lui Aurel Pantea. Urmat de *Nova Vita Nova* de Aurel Pantea, Cluj, 2002; *Anatomia frigului (o analiză monstruoasă)*. Eseu urmat de povestirea/novela *Drumul spre Polul Sud* și de mărturisirea *Recapitulare și anatomie* de Alexandru Vlad, Cluj, 2003; *Metamorfozele punctului. În jurul experienței revelatoare*, Pitești, 2004; *Ultimul latin. Monografia unei opere*, Cluj, 2005; *Punctul critic. Pagini despre și de confesso-literatură*. Studii și mărturii, Pitești, 2007; *Cărțile supraviețuitoare* (coordonator), Brașov, 2008; *Fenomenologia punctului de plecare*, Brașov, 2008.

Referințe critice:

Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii 80-90*, volumul I, A-F, Pitești, 2000; Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești*, Cluj, 2001; Ion Pop, în *Piața literară*, nr. 13/2002; Livius Ciocârlie, în *Vatra* nr. 5-6/2002; Nicoleta Cliveț, în *Cuvântul* nr. 7/2002; Ana-Roxana Mihalache, în *Echinox* nr. 10-11/2002; Catrinel Popa, în *Observator cultural* nr. 135/2002; Rareș Moldovan, în *Familia* nr. 9/2003; Traian Ștef, în *Familia* nr. 5/2004; Adriana Stan, în *Vatra* nr. 5-6/2004; Ovidiu Pecican, în *Steaua* nr. 3-4/2005; Nicoleta Sălcudeanu, *Pasiențe*, București, 2005; Constantin Hărlav, în *Dicționarul General al Literaturii Române*, P-R, București, 2006; Al. Cistelean, în *Familia* nr. 3/2006; idem, în *Vatra* nr. 5/2006; Adriana Stan, în *Verso* nr. 6/2006; Al. Cistelean, *Diacritice*, București, 2007; Sabina Andron, în *Dicționarul Echinox*, Pitești, 2008.

Atropina

Alexandru Vlad

Wagner și nevăstuica

Pe undeva, în acoperișul meu cu multe învelișuri s-a strecurat o nevăstuică. Privit pe dinafară acoperișul acesta părea inexpugnabil. Țiglele până la urmă, după reșezări succesive, au ajuns să se potrivească perfect, ca într-un joc de lego. Își mai poate găsi loc, să zicem, o picătură de apă în caz de furtună, dar nici pe departe un animal, indiferent cât de mic, vioi și întreprinzător ar fi acesta. Și totuși pe undeva ajunsese acolo. Streșinile sunt lambrisate și vopsite în roșu, peretele e drept și luncos, de jos până la streășină sunt cel puțin trei metri de perete vertical. Am dat un ocol casei: nici o cale de acces acolo sus. Și pe urmă intervine imaginația, dușmanul nostru și aliatul tuturor celorlalți.

Ați văzut vreodată o nevăstuică, *Mustela nivalis*? Longilină și maronie, cu pieptul alb și urechile rotunde, înălțându-se pe picioarele din spate ca un periscop și pândind să vadă tot ce mișcă, hrănindu-se cu rozătoare și păsărele mici atunci când le poate prinde, vânător de noapte și de zi, sociabilă și solitară în același timp, extraordinar de vioaie. Dar s-o auzi fără s-o vezi, fără măcar să-ți poți imagina ce fel de monstru se târăște în spațiul acela inaccesibil ție? Ce prăpăd face acolo? Se hrănește cu polimerii izolațiilor termice? Cât va costa toleranța ta ecologistă? Există o regulă cum că să nu intervenim în viața animalelor sălbatice, să nu le deranjăm habitatul, să stăm cu mâinile în sân în timp ce ele ne vandalizează fără inhibiții! Când s-a aciuat ea acolo? Probabil în perioada de iarnă, când am lipsit, atrasă de păsările care îmi colonizaseră acoperișul. Scotocea spațiul acela pe îndelete și fără grijă c-o aud. Din punctul ei de vedere nu eu eram proprietarul. Nu avea idee ce e aceea efracție.

Și dacă ați citit, ca mine, basme irlandeze, sau ați văzut destule filme din categoria acelor care viețuitoare inofensive, păsările sau pisicile, devin o pacoste din motive misterioase, atunci nervii vi-s puși la grea încercare. Trezit din somn pe la orele trei din noapte ascultam din

pat ciulind urechea înfiorat de zgomotele amplificate de liniște, de întuneric, de buimăceala mea și de sonoritatea lemnului subțire și uscat, am sfârșit prin a-mi pierde răbdarea și toleranța. Casa era vie.

În liniștea care se instaurează în jurul unui om care trăiește singur asemenea zgomote parcă se amplifică, capătă metafizică. De aceea în beznă suntem mai vulnerabili. Și chiar dacă adormeam, mă trezeam brusc cu senzația că sunt atacat,

Am vorbit și cu vecinii. Unii păreau să țină cu nevăstuica. E totuși la urma urmelor un animal de casă, unde trăiește ea nu mai sunt șerpi, nici șoareci sau șobolani, unii chiar le domesticesc. Nu cunoșteau nici o metodă prin care te puteai descotorosi de ea.

În scurtă vreme mi-a asasinat toate păsărelele, casa a rămas din punctul acesta de vedere pustie ca un mausoleu. Nu că păsările ar fi făcut un lucru bun, probabil și ele făceau stricăciuni și murdărie, dar cîrișul lor matinal e cel mai plăcut mod de-a fi trezit atunci când pe geamuri se strecoară lumina crudă a zorilor. Cu ele mă obișnuisem.

Pe urmă am avut o revelație: sunt două! Altfel nu se explică activitatea aceea excesivă. Nu trăiesc în perechi decât în perioada de împerechere. Și dacă e tocmai o asemenea perioadă? Se joacă de-a v-ați ascunselea, de-a prinsa cu tente nuptiale. Masculul atacă femela și-o ține cu dinții de gât cât ține rapida lor copulație. Am auzit chiar un fel de chițcăit, un sâsâit – comunică între ele, reamenajează spațiul după gustul lor, se pregătesc să facă pui.

Până la urmă am decis s-o agresez sonor, să-i dau Wagner. Nu Mozart, pentru că s-ar putea să-i placă! Am adunat tot ce aveam, Parsifal și Lohengrin, câteva arii, chiar și un marș nuptial, și le-am programat s-o ia de la capăt imediat ce se încheiau. Acordurile triumfale și puțin cacofonice din Inelul Nibelungilor au răsunat ore întregi în bolta mansardei. Și eu nu eram acasă, eram la pescuit. În ziua aceea peștii m-au boicotat, dar seara casa mă aștepta cu o liniște profundă și muștrătoare. Ardea doar ochiul albastru al playerului care se dezactivase la momentul potrivit.

Nisipul din clepsidră

Vasile Dan

Ilustrate idilice. Dar ce se vede pe sub ele?

În fiecare primăvară, de regulă de Paști sau în preajma lor, îmi iau inima în dinți și o pornesc încet spre izvoare. Dacă vreți chiar ale Mureșului. De fiecare dată însă nu ajung decît acolo: la vărsarea precipitată, nervoasă a Arieșului aurifer în Mureșul noroios. Adică la intersecția celor trei județe – inima cu adevărat, sub orice aspect, a Ardealului - : Alba, Cluj, Mureș. Dar pînă acolo se întîmplă atîtea de fiecare dată. Totul precum în pățania unui Ulise nostalgic. Drumul este cel care îmbată, cel care fascinează amînînd, cu încă și încă o clipă, ținta. Ca în viață. Ca viața.

.

Mai mult ca niciodată, am trecut și anul acesta prin „Pășunile Raiului”. Răpitor de frumoase sînt dealurile verzi, în aprilie-mai, ale Ardealului. Înțeleg perfect ce simt străinii, nu o dată, punîndu-și mîna la ochi: peste Mureș, spre coamele păduratice, înflorite toate, ale Apusenilor. Spre dreapta, spre Munții Țarcului și Retezatul orbitor de alb, încă sub ninsori, țîșnind în zare parcă direct din platoul colinelor verzi. Înțeleg ce simt străinii contrariați: de o parte văd minunea lui Dumnezeu adusă pînă la simțuri. De alta, satele, orașele, municipiile oamenilor locului. Contrastul este nimicitor! Nimic nu se potrivește. Nimic nu se leagă. Întotdeauna să fi fost așa? Nu pot să cred asta. Pînă la ultimul război mondial, și nu vreau deloc să idilizez situația, parcă era, totuși, un acord secret, pe *plai*, între om și cele din jur. Acordul era cu casa și cu cîmpul hranei lui zilnice. În cele mai ferite locuri parcă se mai văd urmele lui, ale acestui acord.

Ce se vede astăzi? Bunăoară la Turda? Pe care, de fiecare dată, n-am cum să o evit. Orașul acesta arată, parcă mai accentuat de la un an la altul, ca după un dezastru nuclear. Acoperișul caselor amărâte au albit sub praful gros de ciment. Frunzele fragede, noi ale copacilor sînt albe și ele. Peste tot, dezgustătoare, nesfîrșite gunoaie abandonate (domină cele din plastic, nailon și cioburi de sticlă). Dar altceva m-a șocat cel mai mult: satele, nenumărate, prin care am trecut. Toate miros pestilențial. Țăranii nu mai duc, precum odinioară, gunoiul vitelor pe cîmp. „Hotarul” se îngrașă acum chimic- plătindu-se scump - prin „managerii” noilor asociații agricole. Munți de gunoi de grajd și bălți de urină stătută sufocă mai fiecare gospodărie. Unii, cînd n-au mai avut încotro, nemaiputînd ieși din casă, au dus gunoiul pe malul Mureșului. Sînt diguri uriașe de gunoi aici. Iar în Mureș mă îndoiesc că mai trăiesc mulți pești. Miasmele te sufocă la marginea apei. Dar tinerii satelor? Fără locuri de muncă, fără o perspectivă a lor. Dacă au plecat în bejenie în Spania, mai au poate o șansă. Dacă au rămas acasă, pe plai, beau zilnic năpraznic. De la adolescență începînd. De dimineață și pînă în noapte tîrziu. Avem, cred, cei mai tineri alcoolici din lume. Și cei mai mulți. Mă opresc înșă aici. Nu vreau să vă deprim cu totul. Mă opresc hurducat, în mașină, de marele salt înainte: înapoi acasă. În municipiul meu. Adică tot de pe Mureș.

Un scriitor, doi scriitori

Alex Ștefănescu

Comedia numelor

Întâmplarea s-a petrecut la Casa Scânteii, la începutul anilor '80. Un ins cu haine ponosite, sosit din provincie după o noapte de mers cu trenul, străbătea ezitant culoarele lugubrei clădiri, cu un manuscris sub braț.

- Pe cine căutați? l-am întrebat, gata să-l îndrum.
- Pe un tovarăș...
- Cum îl cheamă?

- Păăăi... Sunt nedormit... Nu-mi amintesc exact... Ceafăgroasă... Gâtlung... Sprâncenedese... Așa ceva.

A trebuit să fac un efort de imaginație ca să-mi dau seama că răătăcitul îl căuta pe Nicolae Dan Fruntelată.

*

În 1971, am făcut cunoștință cu Dinu Flămând, care era de aceeași vârstă cu mine și colabora, ca și mine, cu articole de critică literară la *Luceafărul*. El mi-a întins mâna și s-a prezentat:

- Dinu Flămând.

Eu i-am răspuns:

- Alex Ștefănescu, tot flămând.

După 1989, m-am grăbit să merg la Paris, fericit că pot vedea în sfârșit Occidentul. Acolo l-am cunoscut, printre alții, pe scriitorul și omul de afaceri Leonida Mămăligă, care mi-a propus să luăm prânzul împreună, la reședința sa din Neuilly-sur-Seine.

La masă, spre surprinderea mea, s-a servit și mămăligă. M-am gândit imediat că, în cursul conversației, s-ar putea să apară o confuzie neplăcută între numele gazdei și numele tradiționalului aliment românesc. Ca să o evit, am hotărât în sinea mea să recurg la o diferențiere terminologică și anume domnului Mămăligă să-i spun „domnule Mămăligă”, iar mămăliga să o numesc „mămăliguță”.

Iată însă că trecând la aplicarea formulei m-am zăpăcit și interlocutorul meu a putut auzi la un moment dat:

- Da, domnule Mămăliguță, aveți dreptate.

Solilocviul lui Odiseu

Traian Ștef

Povestirea Țiganiadei Cântul XI

*În care se arată cum Janalău îi împacă pe toți cu gândirea lui,
iar cinstita adunare îi dă dreptate, dar Cucavel se ridică împotriva cu
gloata, năvălește peste delegați și-i împrăștie.*

De data asta lectura are loc în Aula facultății de teologie de pe lângă Episcopia Greco-Catolică. Sala este plină, preoți, profesori și studenți îmbrăcați în negru, intelectualitate din oraș. Era deja un eveniment și mulți veneau pentru discuțiile de după întâlnire, discuții despre mentalitățile românilor, despre prezent, despre învățatii Școlii Ardelene. Discuții după cultura și preocupările fiecăruia. La masa de pe podium, la fel, Ioan Deleanu și Petru Maior. Ioan Deleanu se ridică după ceas și prezintă Cântul XI care începe cu o lamentație adresată muzei.

Doamne, la ce-mi dăduși mintea cea bună și inima miloasă, simțitoare, dacă nu mi-ai dat împreună cu ele și puterea ce duce la izbândă, să-i pot pedepsi pe toți aceia ce înșeală, pe toți aceia ce-i asupresc pe oameni fără nicio șială!...

Când văd cum ticăloasa omenire, cu totul oarbă și întunecată la minte, e, și acuma, după mii și mii de ani, abia ieșită din vârsta prunciei și încă afundată în credințe deșarte, în vrăji, plâng cu șiroaie de lacrimi, cum plângea altădată Heraclit.

Mi-e rușine-a fi om când om pe om rănește și ucide fără vreun folos și fără-a trebui, ba, în timp ce-l chinuie, îi și râde-n obraz. Mi-e rușine când își hulește propria ființă, lucru nefăcut de celelalte jivine. Săracă omenire întristată! Nu-ți ajunge că ți-e dat a vieții puțină vreme-n lume și-n dată în țărână te-ntorci, nu-ți ajung suferințele date de slăbiciunile firii tale?

Dar tu îți otrăvești și-acele puțină zile fericite ce-ți mai rămân în viață, și te lași în voia patimilor ce nu-ți aduc decât rău, neazuri, tulburare iar nu bine și odihnă.

Plutește muritorul pe mări primejdioase pentru bogății, perle și nestemate căutând, sau colți de mari elefanți. Și după atâta zbugium cade hrană peștilor în mare.

Dacă-l apucă pofta de domnie, gândurile-i sunt cuprinse zi și noapte de această luptă, dar ori că nu are tăria să-și ducă planurile până la capăt, ori planurile nu-s destul de coapte, că până la urmă își plătește vina cu capul și toată viața-i piere mișelește.

Iar acela care-ajunge mai presus se face despot și tiran și asuprește fără milă biata mulțime. Puterea lui e atunci lege cu de-a sila, voința lui e poftă desfrânată, iar porunca-i e neîndurătoare, crudă. Toată dreptatea stă-n puterea lui, pe cel mai slab îl face slujitorul lui și-l despoaie de avere. Apoi robește țări, cu îndrăzneală tâlhărească, arde orașe, sate, și pe unde calcă distruge tot.

El ia fiii de la părinți cu forța și-i pune să lupte-apoi împotriva patriei lor. Din deșartă mândrie năvălește asupra tuturor cu oastea învățată la război și nu se mai spală de sânge omenesc.

Un tânăr mecedonean se scoală și înjunghie jumătate de lume. Pentru ce? Pentru deșartă fală, pentru a dobândi slavă și nume!... Pentru a intra triumfal în cetatea Romei, se mai înjunghie și cealaltă jumătate.

Același lucru-l fac și Cinghishan și Tamerlan, din altă pricină, căci altor dumnezei li se închină, dar le place a vărsa sânge de alt neam. Iar spaniolii îi taie pe mexicanii pentru niște bolovani în care se găsește aur. Iar un harap cu sabia-ntr-o mână și coranul în cealaltă îi taie și-i îngroapă-n țărână pe toți aceia ce nu cinstesc semiluna, nu-i primesc credința și nu-și taie mădularul împrejur!...

Acestor tâlhari încoronați le-ai dat tu puterea, omule ticălos. Le-ai dat ajutor în fapte nemiloase, spre-a-și ucide frații în cruzime și toate astea puține-ți par. Iar ca să-ți desăvârșești răutatea, scornești noi religii, faci noi dumnezei împotriva adevăratei dumnezeiri, pui noi arhierii în noi biserici și locuri de-nchinare, toate îngânare și schimonoseală-a minții celei drepte, a rațiunii.

Pui să fie învățate dogme pe care nicio minte nu le-nțelege, obiceiuri peste fire și peste credințele sfinte, dar nicio știință adevărată, nicio gândire și nicio simțire potrivite cu firea omului.

Tu-l înveți pe om să nu vadă atunci când vede, să nu știe atunci când știe, să nu creadă atunci când este să creadă, spunându-i că gândirea e nebunie, simțirea, patimă nerușinată, iar firea omenească-i necurată. Apoi, când într-o adunare unul se-arată împotriva acestor învățături, vai de acela care vede și știe, vai de acela care înțelege, de trei ori vai de cei ce susțin că mintea-i dar dumnezeiesc. Căci numai Profetul

vede, pricepe și știe ce scrie în Coran!... Ceilalți cred numai cât li se-ngăduie.

Aceștia-s mai presus între oameni și-l roagă întruna pe Dumnezeu să ierte gloata cea nebună. Temându-se ca nu cumva, odată, să li se dovedească-nșelăciunea, izgonesc întâi mintea limpede, îi izgonesc pe aceia care gândesc și apoi se grăbesc să treacă bisericile prin foc și sabie.

Și iată cum vin împotriva și alții, cu altă credință și altă religie, încă și mai slută, și mai neghioabă, dar pentru că nimeni n-o înțelege, capătă întâietate și i se zice adevărata credință. Așa se naște mai apoi lege din lege, purcede credință din credință de până la urmă nu mai știi ce să păstrezi și în ce să crezi.

Partizanii lor se hulesc, se defaimă, se luptă între ei, se gonesc unii pe alții și se sfărâmă. Evreul pe toți îi persecută și de-ar putea i-ar nimici pe toți ca pe filistenii, spunând că așa i-a poruncit Savaot!... Coranul îi învață pe musulmani să-i omoare pe ghiauri!... Creștinul îi ardea pe rug pe necreștini, cum face sfânta închiziție acuma!... Toți vor să-i pedepsească pe aceia care nu cred și le dovedesc necredința nu cu probe adevărate, ci cu măciuca și toporul. Toți aceștia se ocărăsc unii pe alții ca să arate că a lui credință e cea adevărată. Fiecare susține că a sa vine de la Dumnezeu însuși. Toți folosesc numele tău, Preasfântă Ființă, ca să impună credința lor!...

De aceea strigă hierofanții: „Dați-i lui Dumnezeu tot ce aveți că astfel plăcută jertfă i se va face și vă va ierta toate păcatele”. Unii dau, ceilalți iau și blagoslovesc, făgăduindu-le tuturor raiul. Așa, ce a rămas din hrăpărețele mâini ale autocraților apucă hierofanții, iar voi vă alegeți cu punga goală, ca o nucă fără miez.

O, buni credincioși, ce mângâitor e gândul că vă așteaptă raiul!... Bună răsplată, cu adevărat! Oare cine nu și-ar da toată averea pentru acea grădină desfătăată? Mai ales dacă e cu puțință a o cere și a o dobândi cu bani sau cu giuvaeruri mai scumpe decât banul. Ajungă-ne însă, pentru că nu se cuvine a dezvălui toate tainele chiar de-ar fi adevărate, când oamenii nu le merită. Lasă-le, deci, muză, pe acestea și spune mai departe povestea Țiganilor.

Petru Maior știa când să intervină, cum să provoace o pauză de respirație, să detensioneze atmosfera. Era momentul potrivit și acum, după toată această apostrofare a omenirii:

— Iarăși o morală. Poetul se plânge că are inimă simțitoare și nu-i poate pedepsi pe aceia care-i asupresc pe oameni. Apoi zice că neamul omenesc e foarte ticălos fiindcă de atâtea mii de ani de când trăiește pe pământ încă n-a ieșit din vârsta prunciei și n-a ajuns la vârsta băr-

bătească, ci a rămas de-a pururi neputincios și în întuneric. Poetul zice că plânge întins, cum a plâns odinioară Heraclit, când le vede pe toate acestea.

La pomenirea unui nume, evident, Eruditus e acela care se simte chemat să dea lămuriri și are loc un dialog mai lung între ei:

– Spun istoricii că mai demult erau doi filozofi care aveau firi o-puse: unul era Democrit, care râdea de oameni și de lume și dacă-l întreba cineva spunea că râde de nebuniile oamenilor, celălalt era Heraclit, care plângea întruna și, fiind întrebat de ce plânge, răspundea că pentru ticăloșia și patimile oamenilor.

– Zice poetul, continuă Petru Maior, că omul e așa de ticălos încât face lucruri pe care dobitoacele nu le fac. Mai zice că pe om îl înconjoară atâtea slăbiciuni ale firii, atâtea este de asuprit, încât puțină vreme îi rămâne pentru veselie. Iar el, cu mintea nestatornică, își otrăvește și a-cele puține ceasuri dedându-se patimilor pământești, ambiției și lă-comiei.

– Unii caută bogăția în țări străine și îndepărtate, duce Eruditus mai departe ideea, și la urmă se îneacă în mări, ajungând hrană peștilor; pe alții-i apucă patima domniei și pier cu toată familia lor.

– Dacă ajung unii ca aceștia la domnie, se fac despoți și tirani și pradă țările dimprejur. Iată, împăratul Alexandru a înjunghiat, cu oastea lui, o jumătate de lume și numai ca să ajungă erou, să-și facă nume. Romanii au înjunghiat cealaltă jumătate numai pentru deșarta slavă a triumfului.

– Este știut lucru că nu fieștecare general roman putea să intre în Roma triumfal. Pe multe mii trebuia să le treacă prin sabie până a i se permite să intre în Roma cu triumf.

– Așa și Cinghishan, interveni Filologos, împăratul mongolilor, a pustiit și a robit toată Asia, începând cu China, până în India, iar Tamerlan sau Timurhan, tot împărat al mongolilor, la fel, a cotropit toată Asia cu oștile sale.

– Și tu, omule, le-ai dat tuturor acestor tâlhari putere să-și înjunghie frații, este strigătul poetului, sintetiză Petru Maior. Și asta nu-i destul. Tu, omule, cauți noi dumnezei, împotriva adevăratului Dumnezeu, noi credințe împotriva rațiunii și firii omenești, îi pui pe oameni să creadă în dogme pe care nimeni nu le pricepe, omul să nu vadă ce vede, să nu știe ce știe, doar să se supună. Tu, omule, ne spui că gândirea-i nebunie, existența, necurată, că toate faptele izvorâte din minte trebuie gonite cu sabie și foc. Ba și noi, creștinii, îi ardeam câteodată pe necredincioși, cum și astăzi sfânta închiziție îi arde pe evrei și pe alții.

Bine moralisește poetul când spune că preoții credințelor deșarte îndeamnă norodul să-i dea tot ce are lui Dumnezeu, adică lor, promițându-le raiul în schimb. Să cumpere raiul pe bani și pietre nestemate. Și bine zice către muză să lase aceste lucruri care nu plac oamenilor așa spuse și să povestească despre țigani.

— Adecă, după zisa lui Hristos, nu aruncați mărgăritarul înaintea porcilor, veni concluzia înțeleaptă de la Popa Mustrul din Puntureni.

Nu mai era nimic de comentat și Ioan Deleanu reluă lectura.

A doua zi, la răsărit, când razele soarelui se iveau ca niște călăuze și zorile albe în haine aurite zâmbeau lin cu buzele lor ca trandafirii roșii, toată deputăția se adunase la marele sfat. Toți așteptau nerăbdători părerea lui Janalău, căci Slobozan își trâmbița deja victoria. Atunci s-a ridicat bunul Janalău, *cu cartea în mână, pentru a da spuselor lui mai mare greutate, se pare un Montesquieu*, și a ieșit în fața tuturor începându-și rostirea cu aceste cuvinte:

— Eu, bărbați aleși, nu voiesc să mă pun împotriva celor ce-au cuvântat înaintea mea. Totuși, pentru că ne-am adunat aici să hotărâm cum e mai bine pentru tot poporul, se cuvine să spun și eu ce gândesc. Spre aceasta mă leagă de două ori datoria. Una, că așa trebuie, prin firea lucrurilor, să sfătuim drept pe oricine, după cunoștința noastră și să spunem întotdeauna adevărul. A doua, că aceia care m-au trimis la această adunare, la această dietă, m-au împuternicit să dau sfat după știința cea bună și nu după poftele unora și ale altora. Deci, vrând eu să vă arăt curat cum gândesc, spun mai întâi că nu mă încumet nici să laud, nici să defaim de-a dreptul și cu ruptul vreo stăpânire oricum s-ar numi ea.

Dacă vom cumpăni fiecare lucru cum se cuvine, cu mintea înțeleaptă a filozofului, vom dovedi că fiecare fel dintre acestea își are folosul său: ori unul să stăpânească peste norod, ori câțiva, ori cu toții pe ei înșiși. Și mai aflăm că unele împrejurări le pot schimonosi pe fiecare, că se pot abate pe cărări lăturalnice de la scopul cel bun și întâia tocmeală. Deci nu se poate spune nici de rău nici de bine, nici că una este rea sau alta este bună, nici că amândouă sunt rele din fire, căci o cauză pe toate le strică, după cum o unealtă bună pe toate le îndreaptă, adică obiceiurile bune sau rele îndreaptă în unele locuri și strică în altele.

Un popor blând, învățat din pruncie spre năravuri bune, va fi mereu bun și drept chiar dacă vor fi nedrepte legile, samavolnice, și tot la fel oricât de slobodă va fi domnia. Totdeauna va fi așa chiar dacă nu va fi înțeleaptă rânduiala. Iară mulțimea dedată la rău, orice lege sfântă s-ar da, prin legea singură niciodată nu se va îndrepta. Deci nu găsesc niciun cusur în forma orânduiriilor dintr-o țară. Cu un cuvânt, eu soco-

tesc că toate formele cunoscute de orânduire pot fi bune și neasemuit de bune dacă poporul este bun și virtuos și iarăși pot fi nedesăvârșite la popoarele cu năravuri rele.

Urmează din cele de până acuma să spunem mai departe cum că un dătător de lege trebuie să se îngrijească mai mult să schimbe obiceiurile proaste și să plâzmuiască cetățeni întregi decât să dea multe și mândre legi. Cu acest temei el poate să așeze orice fel de orânduire, care îi place lui mai mult, numai să aibă mereu în vedere împrejurările, spațiul, clima, firea poporului, geniul locului. Asta vă spun eu înainte despre alegerea de orânduire, ca să nu vă abată sau să vă ademenească numirea uneia sau a alteia dintre forme care ar plăcea unei părți mai mari.

Deci eu nu voi lăuda nici nu voi defăima, ci mă voi strădui să arăt partea bună și partea rea sau lipsurile pe care le au fiecare dintre orânduirile în sine, ca să puteți alege mai bine. Dacă vom pune la socoteală că toți oamenii se nasc în felul lor fără deosebiri, în același chip și după aceeași tocmeală, vom afla că așa trebuie să trăiască și în cetate, să aibă toți aceeași dreptate.

Nici unul, nici altul nu poate să le spună celor deopotrivă: *Eu îs cel mai mare dintre toți aicea!* căci împotriva lui se vor scula o mie ca să-i arate cu dovada cea mai tare că și el are numai un cap ca și alții. Cu ce drept atunci, unul să ne stăpânească, sau doi, sau câțiva. Din ce cauză? Să aibă ei minte îngerească plină cu toată înțelepciunea cerului și a pământului că eu de bună voie nu mi-oi pune grumazul în jug, vă spun și o voi spune! Cel mai înțelept rămâne în urmă om ca noi, cu patimi, și dacă îi vom da biciul să ne măie încotro va vrea el, ca pe niște boi, până la capăt se va învăța cu mânatul și va uita de greul celor care trag căruța. Va încărca peste măsură carul, după vrerea lui samavolnică, va mâna boii pe deal, pe câmpie, îi va sili să tragă greutatea peste râpi, urcușuri, costișe, până îi va duce în prăpastie.

Drept aceasta, ori legea singură, ori nimeni să nu ne stăpânească. Căpetenia întregii cetăți legea să fie! Legea să domnească! Acesta să fie fundamentul noii noastre așezări. Așadar, întâi și-ntâi să facem legi bune și drepte pentru țara noastră țigănească, apoi să alegem fețe înțelepte, oameni cunoscuți pentru rara lor virtute, care să apere legile prin toată purtarea lor și cu vitejie.

Însă nicio dregătorie să nu fie pe viață, că acesta e un fel de despoție, iar persoanele care ajung să poruncească pentru mai multă vreme își iau de la sine putere și strică legile și le schimonosesc. De unde apoi se deschide drumul pentru amarnica despoție. Dregătorii se schimbă în omizi care rod cu multă lăcomie frunza pomului cetățenesc, ba-l mistuie până la rădăcină.

Dar când cetatea va fi organizată după temeiul pe care l-am spus, atunci de la cel dintâi până la cel mai mic autoritatea privată va avea mai puțină putere și va fi trecătoare. Căci dregătorii vor ajunge la putere prin alegerea poporului și pentru o vreme hotărâtă, ca apoi să se desfacă legătura lor prin voia obștească și nu vom avea a ne teme că în acel scurt soroc ei să se strice și să caute a se ridica mai presus de datoria lor.

Cauza acestui fel de a fi este că ei știu bine că dacă trece acea vreme, de un an, doi, sau trei, vine iar momentul alegerii și într-o clipită se fac din poruncitorii înșiși, ascultători. Așadar, vă sfătuiesc ca dintre stăpânirile pe care vreți să le așezați să puneți în frunte monarhia, dar în hotare mult strâmtate, și numai la vreme de trebuință, când nu veți avea încotro. Adică dacă va fi vreo rășcoală în țară când trebuie dat cu repezițiune un răspuns, sau dacă va fi o năvălire din afară, când se cere înțelepciune din partea statului, sfat de taină și lucrare grabnică, după a-nume reguli și pe tăcute. Între toate celelalte, norodul va stăpâni după legi bine așezate, prin persoane alese, delegate, care nu au altă datorie decât să păzească bine legile odată hotărâte.

Acestea și încă altele au fost învățăturile lui Janalău, dar nu vi le pot spune pe toate, căci sfatul lui a ținut o zi de vară până-n seară, cum zice cronica. V-ați pierde și voi răbdarea ascultând o teorie seacă precum aceasta, dar atunci adunarea țigănească nu putea trece cu vederea cuvântarea lungă a lui Janalău pentru că voia să ajungă la scopul ei din urmă.

Vă voi spune pe scurt ce lucruri minunate a mai arătat Janalău prin vorba lui, de n-or fi minciuni, însă nu cred, căci le-am găsit scrise în acea hârtoagă sus pomenită pe care a iscălit-o Janalău însuși. Între sfaturile pe care le dădea aducând multe dovezi, cel mai de frunte era că omul trebuie să asculte de lege și oricât de mărunte ar fi îndatoririle, călcarea lor să se pedepsească greu, să nu fie nimeni iertat. Apoi, dregătorii din țară să fie fără leafă, iar această povară s-o poarte cetățenii pe rând, atunci când vor fi aleși pentru că astfel nu se vor dovedi nevrednici și rău voitori. Oaste stătătoare să nu fie, nici plătită din venitul țării, ci fiecare cetățean să slujească fără nicio plată ori la arme, ori sub altă formă, spre folosul comun și după puterile lui.

Iar după ce a sfârșit Janalău, nimeni n-a vrut să-i urmeze, ci toți i-au dat votul ca el să așeze lucrurile cum știe mai bine, după această formă propusă de el. Pentru aceasta, au ales o comisie din cei mai pro-copiși cărturari, știutori în ale politichiei și conducerii statului, care nu erau puțini nici pe atunci, ba mulți îl citiseră și pe Platon cel mare.

Apoi, după ce acești aleși mult și-au bătut capetele și și-au scrântit mințile, au alcătuit un așezământ cum nu mai era altul, care, în limba

țigănească se numește până în zilele noastre *Anti-barorea*. Oricine va vedea că din toate orânduirile știute n-au luat-o pe niciuna anume de la străini, ci au luat din toate ce era mai bun și mai de folos și a ieșit un lucru pe dos. Au pus adică să nu fie stăpânirea lor nici monarhică, nici vreun fel de aristocrație, dar nici cu totul democratică, ci demo-aristomonarhicească să fie și așa să se numească!

În sală începuse un fel de rumoare și era momentul potrivit ca Ioan Deleanu să lase frâul povestirii pentru comentarii. Erudițian fu primul care ridică glasul peste toți:

– Cu un cuvânt, țiganii au ales dintre toate tipurile de guvernare cele ce sunt mai bune. Adică una în care cei aleși precum și norodul să aibă cuvânt și sfat la trebile țării, însă în sine să fie republică, iar în împrejurări deosebite să poată alege și un dictator.

– Nu știu cum, se amestecă și Criticos, la toate lucrurile bune se întâmplă o împiedecare. Istoria ne arată mii de astfel de întâmplări care au fost apoi stricătoare noroadelor. Mulțimea nesocotită a stricat cu sfatul ei nebun într-o clipită tot ce s-a alcătuit în multe veacuri. Așa a fost și cu țiganii ce-au stricat acest lăudat așezământ.

– Mă tem că oarecare dintre conducători, care pofteste să fie vodă sau crai, să nu-i răzvrătească pe țigani. Eu am căutat în original la luările aminte ale lui Talalău și am aflat că Goleman și Tandaler nu erau bucuri că ei n-au fost trimiși la acel sobor de învățați. Și auzind că acel sobor nu voia să pună un crai sau vodă, domnie la care amândoi căscau, au întăritat gloata țigănească pe sub mână, cum se zice, cu acuza că acei învățați vorbesc din carte și că nimeni nu-i înțelege și fac un așezământ de niciun folos pentru țigani.

– Vezi cum mulțimea fără minte nu ascultă pe nimeni dacă se pornește? observă Criticos.

– Din asta se vede că Tandaler poftea să fie vodă, constată și Mândrilă.

– Dacă e să ne gândim la prima vorbire, presupusul cade mai bine pe Cucavel, fu de părere Popa Muștrul.

– Așa gândesc și eu, aprobă Onochefalos.

– Tandaler era încredințat că-l vor alege pe dânsul, după ce arătase atâta vitejie, mai adăugă Criticos.

– Adecă pentru că se bătu cu boii, râse Muștrul.

– Când îl luă taurul moldovenesc în coarne..., îi continuă buna dispoziție Onochefalos.

– Iacă, Tandaler nu știe de republici și democrații, reluă mai serios Mândrilă.

— Însă Drăghici se vede că nu-i de teapa lor, interveni și Petru Maior.

— Precum văd eu, are mai multă minte decât toți, fu de aceeași părere Criticos. De aici se cunoaște că la bătrâni este mintea. Foarte bine le sfătuieste el, după ale lor împrejurări. Nu știu de ce nu l-au ascultat Țiganii. Mai ales că ei nu aveau țară deosebită, ci numai niște pământuri dăruite.

— Dar învățatul Talalău arată acolo că Țiganii amăgiți și pentru că nu-i mai vedeau pe munteni au crezut că turcii i-au tăiat pe aceștia pe toți, iar ei i-au tăiat pe turci, iar acuma nu au de ce se teme. *Era constatarea lui Erudițian. După care, Ioan Deleanu relue povestirea.*

Acum că toate erau bine și cu înțelepciune orânduite, mai rămânea să se sfătuiască pe cine să pună pentru a duce la îndeplinire voința poporului, care să le chivernisească pe toate după noua lege anti-barorească. Dar când era sfatul mai în toi, cinstita adunare a fost înconjurată de mulțimea Țiganilor, lăieți și goleți înarmați cu măciuci și topoare, ba și de către ciurarii suflecați. În fruntea tuturor era Cucavel care striga înălțând îndrăzneț vocea ca de cucuvea: "Voi credeți că numai voi aveți minte întreagă și grai pentru a vă sfătui și a spune cum e mai bine pentru toți. Noi vrem să le știm pă toate și să fim dă față la toate, să fie aici și ceata noastră și haialaltă Țigănimă căci noi nu primim tot ce ați hotărât voi. Niște mișei cu învățătura din carte, nu din viață, care vorbesc adânc și dă ne-nțales vor s-arunce păstă noi o soartă după voia lor și să ne apese în greu jug. Dar nu! Noi, cealaltă gloată, nu suferim în ruptul capului această greutate. Măine dimineață ne vom strânge cu toții la sfat și să se aleagă cine va fi învingător și cine va avea părerea mai bună. Voia noastră este să se strice acest sobor!"

În timp ce Cucavel le rostea pe acestea toate, cea mai mare parte dintre cei din cinstita adunare s-au ridicat să plece pentru că năvăliseră asupra lor cu îndârjire ca o haită zgândărită de câini. Beleaua era gata făcută, căci de partea lui Cucavel era toată gloata Țigănească strigând și amenințând cu moartea: „Jos cu soborul mișel! Noi sîntem cu Cucavel!”...

După cum scrie cronica, totuși în acea zi nu s-a întâmplat nimic rău pentru că bătrânimea înțeleaptă, *mai ales unul Raț, care umblase și prin țări străine*, a știut să potolească mulțimea învrăjbită mai cu vorba bună, mai cu frica, laudându-i chiar judecata. Ziua a trecut în ceartă și gâlceavă, adunarea cinstită s-a spart și a biruit gloata neisprăvită.

A doua zi, la vremea hotărâtă pentru sfat, toate cetele se adunaseră în acel loc. Era ziua hotărâtoare pentru a se pune temelia unei așezări Țigănești care să placă fiecăruia, iar regulile noi să nu îngreuneze pe

nimeni. Oamenii erau plini de așteptare și afundați într-o tăcere adâncă. S-a ridicat atunci Tandaler și a cuvântat strigând din toate puterile ca să-l poată auzi toate gloatele țigănești:

— Până când o să stați voi în tăcere? Când o să vă îngrijiți dă soarta voastră? Oare nu știți ce vă doare, unde aveți mâncărime? Dacă vreți să faceți rânduială, apoi face-ți-o deîndată, fără zăbavă! Iară dacă nu vreți, și poftiți a rămâne cum ați fost, cum vi-i dat, să știți că eu și ai mei din ceată în sara asta plec dă la voi și vom merge unde vom vedea cu ochii. Ce ne trebuie noauă atâta sfat? Știți că vorba multă-i sărăcie! Eu nu vreau să ascult nimic altceva, decât să punem o stăpânire cu buna învoială a poporului. Să începem cu capul, că apoi lesne vom ajunge și la coadă și la toate celelalte mai mărunte! Înainte, adică, să alegem fără sfadă un vodă în țigănie, apoi un divan și boieriile. Mai departe lesne să vor face toate celelalte ranguri. Așa-mi place și așa vă sfătuiesc. Eu nu știu carte, nici istorii, ci vă sfătuiesc precum socot cu mintea mea și ahăsta-i sfatul meu tot!

Aici și-a terminat Tandaler cuvântarea și toți dădeau semne de bucurie. Doar Drăghici a răspuns abia stăpânindu-și răsul:

— O, dragii mei copii, drept să vă spun că mie nu mi să pare bun așa un gând nestăpânit. Să dea Dumnezeu să fie bine tot ce vă zice Tandaler aicea, numai că eu v-am zis, vă zic, v-oi zice mereu: luați bine seama ca nu cumva să vă facă dracul dă răs. Eu nu pot crede nicicum că a rămas țara pustie!... Cine atunci v-a slobozit pă voi să vă ridicați domn când în țară mai stăpânește Vlad Vodă? Sau gândiți să vă puneți împotri-va lui? Cine-a mai văzut vreodată vodă țigan sau boier țigan? Cum îi va ședea viței noastre, așa proastă, neînvățată, la sfat în divan? Voi gândiți că a domni păstă o întreagă țară e lucru dă șagă? Câți din voi întăleg carte? Cum veți face voi judecățile? Iar acela care ar vrea să poarte în spate caftanul și domnia trebuie să fie dă viță înaltă, născut din doamnă sau domniță. Apoi câți sînteți voi la un loc ca să puteți apăra o țară? O mână dă oameni, vreo trei-patru mii. Să nu gândiți cu mintea cea nebună că dacă ați biruit în acea sară întotdeauna să va întâmpla așa! Numai o sută din călărașii lui Vlad Vodă să vie asupra voastră și să vedem atunci unde-s ostașii cuprinși dă vitejie ai lui Tandaler.

Deci nu, feții mei, să nu vă ademenească ahastă îndemnare diavolească. Noauă nu ne rămâne alta decât să ne chivernisim în pace, să ne îngrijim de azi pă mâine, să avem ce pune în gura mâncătoare și să lăsăm neamurilor celor fără plăcere dă odihnă armele cumplite și domnia. Când va trece furtuna asta a războiului și se va întoarce pacea în țară, ne vom strânge și noi în hotarele dăruite, vom face acolo rând bun,

ce o să ne placă vom face, cu voia domniei. Apoi, cum au zis ursitoarele torcând firul vieții, oricât ar umbla oamenii nu vor putea să schimbe șirul întâmplărilor dată soartă nici cu mintea lor, nici cu puterea.

După aceste spuse, a tăcut Drăghici, dar s-a sculat Goleman cu nerăbdare împotriva lui:

– Vorba ta nu are niciun haz și vine dintr-o minte goală. Dă când te cunosc grăiești tot prooroci care nu să potrivesc niciodată. Dacă tu nu poți asculta un sfat bun fără cârteală, mergi acasă și spală-ți ochii roșii dă urdori ca să vezi mai curat. Dar ce ne pasă ce spui tu, se întoarce cu spatele, când cu noi e partea cea mai mare.

Atunci toți au strigat : „Crai și țară”, la care Drăghici, întorcându-le călcâiele: „De-ați avea destulă mămăligă cu zăr!”... apoi a părăsit adunarea mâhnit de acele vorbe fără cap. Iar Goleman, văzând că place tuturor vorba lui, își ieșea din piele de mândrie și în răstimpul în care toată mulțimea tăcea se îmbărbăta singur și a continuat să cuvânteze astfel:

– Vă spun adevărat că-mi vine-a râde când aud că a stăpâni într-o țară-i lucru greu. Oare din ce pricină? O fi o povară pă care să n-o poată duce slaba făptură a țigănimii noastre? Spuneți-mi, rogu-vă, ce greutate este într-un vodă? Vă spun eu: doarme ca noi, pă dungă, pă spate, sau cum vrea, până să face ziuă, apoi, sculându-se, bea și mănâncă sau stă cu capul răzâmat pe-o mână. Apoi ascultă jalbe și cereri și le hotărăște cum să pricepe, fără să-și spargă capul cu multă învățătură care nici nu-i încapă lui în mintea cea domnească ocupată cu alte griji mai trebuincioase și mai înalte, să primească dările cu sfertul sau cu totul la împlinirea sorocului și alte venituri grase.

Astea-s toate ale lui osteneli și greutatea împovărătoare, iară în alte cele poruncește cum crede el și cum îi vine în minte. Și asta numește Drăghici povară. Dar eu zic că a scobi o covată e un meșteșug mult mai rar și mult mai greu decât să stai în palat la divan și să poruncești: „Eu, cutare, din mila lui Dumnezeu, poruncesc aceasta cu tărie!...” și pe celelalte le știți voi. Iar cât despre boierie, ei șed toată ziua în palaturi înalte cu ciubucele în gură și abia se-ndură a vorbi câteodată.

Din mulțime a aruncat atunci glas Gogu:

– Bine zici, Dumnezeu să te țină, Golemane. Toți sînt ca niște lăcuste care mănâncă ce dă pământul mai bun, grăsimea lui. Trăiesc și le fac pe toate după placul lor și jupoaie țara fără milă.

La care pe Corcodel l-a cam apucat furia și a strigat cu vocea răgușită:

– Ce tocorosăște ăla acolo ca o moară stricată? Să-i lăsăm pă boieri cu ale lor, ce vă pasă voaună dă starea lor? Nu cumva v-ați adunat aice să

vărsați pă gură vorbe goale și să vă împotriviți unul altuia? Ajunge-un băț la un car cu oale! Începeți odată a lucra și a face cum trebuie ca să ne stăpânim țara cu liniște!... Însă toate ca toate, dar e un lucru pă care voi cu toată mintea voastră nu-l veți putea face cu buna: să ajungă odată și bietii noștri țigani patriarhi și vlădici sau mitropoliți pe moșia noastră. Să ajungă preoți să ne boteze în limba noastră țigănească, să ne facă paști, sau călugări care nu mănâncă pește și carne, nici nu petrec cu femei, ci își duc viața în mănăstiri, îngrețoșați dă lume. Fraților, asta mi să pare mie că niciunul dintre noi nu va face, adică să-și lase iubita soție și toate cele dă pă lumea asta care-i plac și să să-ngroape într-o chilie dă viu sau într-o vâgăună prin pustie. Vlădici s-or afla mai în grabă și dintre noi măcar că nici dânșii nu să însoară. Totuși vlădicii nu-i zice nimeni nimica dacă țâne pă lângă el vreo nepoată sau vreo soră, ba nici atunci când să mai înfruptă câteodată. Cu preoții nu-i nicio grijă, că au preotese, ospătează pă la nunți și botezuri, la zaiafeturi, comândări și stau pururi în capul meselor să blagoslovească vinul și mâncarea și își iau partea cea mai mare. Dar ca să ne facem noi treaba bine, să ne lăpădăm dă nebuniile dă dinainte și să ne alegem preoți să ne ajute la cununie. Iară dă vlădici și călugări n-ar fi prea mare trebuință.

Era să mai spună Corcodel și alte lucruri bune, dar s-a îmbulzit Ciuciu care striga din mijlocul gloatei cu mâna ridicată:

– Ce fleacuri fără capăt și fără început spuneți voi ziua întreagă? Mai bine-ați fi tăcut! Și tu Corcodele ar fi bine să mai taci odată, să grăiască alții mai cu minte ca tine. Dară ce ne pasă noauă țiganilor dă rasa călugărească, dă vlădică și popă cu preuteasă? Dumnezeu să ne ferească dă ei, să ne scape dă o mîncătură! Că ăst fel dă oameni cască gura numai la parale și la prescură. Cu o mână te blagoslovesc și cu cealaltă te jecmănesc. Dă se naște un copil nu-l botează fără plată, dă vrea să să-nsoare careva nu-l cununează, dă moare nu-l îngroapă până nu-și iau plata. Pentru sfântul dar, sfânta mită! Deci, ori niciun popă, ori fără plată să fie la noi, dacă vă place.

Nu s-a lăsat însă Goleman și a strigat:

– Da mai taci și tu odată și ne dă pace cu sfaturile tale necoapte că n-om sfârși astăzi, nici până la noapte. Bărbați buni, să luăm sama la cele ce ne sînt mai dă trebuință. Întâi dă toate înțeleapta voastră socotință este chemată să alegem un vodă harnic, un ban, un vel spătar, un paharnic, un stolnic și un vistier mare, apoi și a celor mai mici dă neam: ispravnici, vătafi, până la aceia din spițe și mai mici, panțări și plăieși. Asta să fie prima voastră hotărâre. Iar ca să vă aduc la calea cea bună, iacătă, vă întreb pă cine vreți a pune pă scaunul moale dă domnie și să i să închine țigănia ca unui vodă? Apoi, cui i să cuvine bănia?

Ioan Deleanu încheie astfel Cântul XI. Își închide cartea prinsă în sfori în timp ce asistența se ciorovăia vesel-ironic:

Criticos:

– Încornorate sfaturile Țiganilor. Ce deosebire între acestea și ale învățaților din sobor!

Mustrul:

– Urât vorbește Goleman de voivozi, căci nu-i repinge, ci le dă brânci ca și cum ar fi urși ori alte fiare răpitoare.

Mândriță:

– Dar cum ar putea Țiganii cei proști să grăiască altminteri!?

Criticos:

– Din ce merge din ce o zice mai groasă Goleman.

Mustrul:

– Dacă n-ar avea vodă și alte griji, numai acelea despre care vorbește Goleman, atunci ar avea dreptate. Totuși, trebuie să spunem adevărul, el are și alte griji, precum în ce fel să apere țara de neprieteni, să țină oștile, să întărească pravilele dinăuntru, să păzească liniștea poporului.

Arhonda Suflănvânt:

– Dar Gogu acela nu-i om bun. Și dacă nu venea Corcodel cine știe ce mai clevea acel aristocrat.

Mustrul:

– Clevetire-i când cineva îl vorbește pe altul fără temei. Deci se pune o întrebare: Oare Gogu cu temei vorbește?

Petru Maior:

– Un proverb popular spune că un car de oale se poate sparge cu o singură măciucă.

Simplițian:

– Eu tot ascultai de când începură Țiganii a vorbi, dar văzând că niciunul nu-l lasă pe celălalt și fiecare începe altceva a spune, văd foarte adevărată socoteala lui Baroreu, după care mulțimea niciodată nu sfătuiește bine.

Mustrul:

– N-au scăpat nici preoții. Dar de unde știu Țiganii așa bine tainele vlădicilor care țin câte o soră ori nepoată?

Onochefalos:

– Ce spun despre popi e curatul adevăr, că popa nost așa face.

Popa Nătăroiu din Tândarânda:

– Iacătă că de preoți cu preotese nu grăiesc așa de rău ca de vlădici.

Traian Ștef

Criticos:

– Precum văd eu, țiganii au fost totdeauna fără popi, cum sunt și acuma.

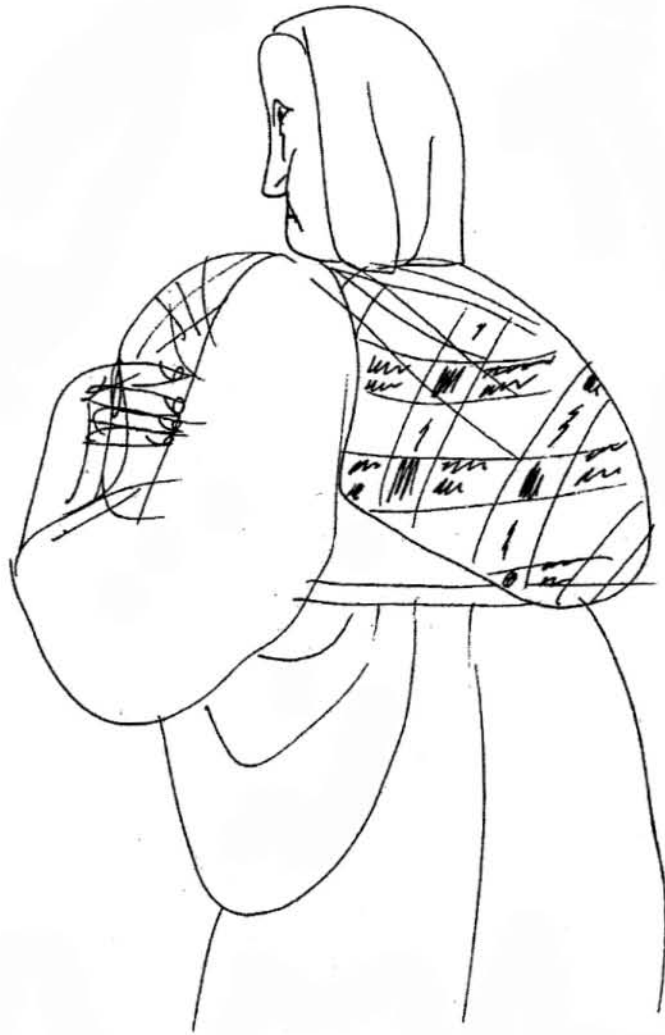
Onochefalos:

– Mă tem, vere, că de s-or sfădi mai mult țiganii, să nu ne vină și nouă rândul.

Mustrul:

– Fericiți cei săraci cu duhul. De-ați fi luat mai bine seama, ați fi văzut doară că până acuma de o sută de ori ați fost pomeniți.

Era momentul potrivit să se ridice cu toții și să plece. Era rumoare în sală de parcă ar fi continuat șfatul sau ar fi numărat voturi.

Poeme

Conița Lena

Molii presate

De-acum înainte voi presa molii între
fotografiile cuvintelor.
Din chiar clipa asta - și ea o moartă molie
voi presa imaginea voastră iubiților,
praful și pulberea sufletelor voastre de molii.

Un crater în plus în plămâni și inima mea
va fi betonat cu praf de molii.
voi plomba toate găurile negre din mine
cu praf de molii.

Nici tu roadere, nici tu durere, nici tu mușcare
de buze
pe limba samsarilor de cai morți, cu pieile găurite
de molii.

Nici tu viermi, nici tu chelbe în părul intrigilor
tunse la zero.

Niciun miros în urina sconcsului stropind scalpuri
de molii.

O lucrătură de cîte stele îmbălsămarea vă ține!

Scheletul unui falus glorios trage șarete cu praf
de molii.

Nu plouă, nici vântul nu bate, nici lumina nu mișcă,
purecii nu sunt negri, țânțarii nu zbârnâie, nici
ploșnițele nu te mai pișcă
doar ziua respiră pe apucate - praf de molii presate
prin anusul marilor burți premiate.

Plagiat

M-am îmbogățit cu o mie de riduri – premiu
de la portretul monedei.
Moneda pe care o port legată la degetul mic
din ziua când mi-am îngropat
„SUPRADOZA”
Mă uit la fața mea, mă uit la chipul din monedă
și scriu: perversiunea are harul cu carul –
Anul Domnului 2009.
„Vite mari și blânde” și-au comandat atunci calendare
să-nsemne Ziua Tăierii –
mămi-cuțele și-au luat cărțuții la Crucea de Piatră
cățelele s-au împerecheat între ochi și samsarii
vindeau fudulii de-armăsar, două la preț de una.
Eu m-am îmbogățit ușor cu-o mie de riduri, ușor mi-au
căzut dinții mestecând pielea Satanei
și-aureole de sfinți.
Ușor am luat titlul de Miss Vită Bătrână, diadema
De zorele etno-botanice
și legănatul nopții în cutremurul din Haiti.
Dimineața pozam sub dărâmături, anul Domnului 2010.
La prînz îl visam pe Bin-Laden ucigându-mi poemul
și dându-i ficatții la-nfometăți,
capul înfingându-i-l în falusul ostașilor lui și sângele
dându-i-l târfelor stoarse.
Și inima, și inima, și inima poemului pângărit –
Kamikaze.
De ce porniți sirene, de ce mă clacsonați, vreți să
opriți coșmarul?
Eu l-am închis într-o mie de riduri, într-o
mie de dinți,
într-o mie de „vite mari și blânde” cu haitiana
spaimă a-ngropării de vie, și cu
vițelul de aur.
Prăpădu-mbogățirii e al meu,
nu mi-l mai ia nici Dumnezeu!

Precum violul într-un himen social
nu știu ce orgasme vor fi într-un creier

de criminal
dar scrisul de riduri cu copita de cal
și trasul țestei pe roată
ar fi un poem genial.

Dar și moartea e un plagiat.

Guantanamo (I)

Noaptea intră-n contracții din oră în oră
scâncește ca pruncul ce nu poate din uter să iasă.
Frumoasă libertate de-a pururi liberă a te naște
cine hăituieste prin experimentele tale embrionare?
Or fi leoparzii-n călduri,
or fi leoaice cu puii la pradă,
or fi cioții curățind hoiturile-mbuibării lăsate
sau avioane aruncând sedative în jungla isterizată
de rut?

Noapte de noapte un furtun cu apă rece se
masturbează-ntre
umerii mei –
îndoita spinare sub jet umilită.

Cine-i cel ce mînuiește robinetul stînd cu spatele,
cine-i cel ce rămnește femeia când naște Fecioara virgină?
O fi soldatul căruia i s-au făcut șocuri electrice și i s-a
șters bărbăția?

O fi eunucul de strajă la poala curviei ?
O fi gardianca de la Auschwitz ?
O fi femeia din canal care se-mpreună cu câinele dat
să-i țină Morții de urât?
O, noapte, noaptea mea, sosia ta degradată vine mereu
cu lagărul de la Guantanamo –
mă-nchide-n el pentru toate atrocitățile lumii.
Nimeni nu va cunoaște Cartea Torturii
sub litera tăcerii de sînge din ea am ieșit
fără dinți, fără degete, făr'de conștiință și mai ales

fără milă.
Camaradul celulelor mele de chin – Alzheimerul –
nu vrea nimic să-mi mai amintesc.
O, noapte a mea, liniștită ca ziua vei fi? Sau ziua
ca noaptea de groază?
Fiolele cu serul torturii sunt goale.
Frumoase diamante pentru coroanele voastre de gală.

Dar va veni bufonul, nebunul regal îmbrăcat în jetul de
apă
încălțat în șlapi din propria-i talpă, cu-n ochi de sticlă
și-o orbită goală
cu jumătate de torace lipsă, cu-o inimă ce-o veți vedea
că bate
pulsând amnezic poema ce i-ați comandat:
mio amor Guatanamo, ia liubliu mon amour Guatanamo
i love you Guatanomo al meu.

Iubiții mei guantanamezi dați-mi înapoi ziua și noaptea
și cartea poetului Alzheimer și Nobel-urile toate.
Mio amor Guatanamo ia liubliu?

Ce vrea nebunul veți întreba pe sub mâna la gură?!
Dați-i o coroană de zorele albastre.
Lysergicul s-a terminat și e nevoie de liniște-n lume
Puneți-i cămașă de scânduri și somn liniștit.

O, noapte de noapte, noapte de zi, noapte de vers
incinerat,
noapte de poem sinucigaș, noapte de Cartea Tăcerii, noapte
de Cartea Morților Tibetană,
gătiți-vă de Ziua Recunoștinței.

Un râu negru poemul

Un râu negru poemul
inima mea din mal în mal cu sânge scriind
mii de undițe și harpoane în ea s-au înfipt
și nicio plasă de salvare

(nu suntem la circ).
Un râu negru poemul.

Zilele toate boabe de fasole mâncate de cari
fierte cu mine și cu ei laolaltă, în loc de ulei
și de sare
și de mană cerească.

Fâs! „putrezești frumos” m-a bășit un poet care-avea
un stafilococ drept amant.
Un râu negru poemul nu v-a spăla grăsimea numelui lui
nici drumul spre nebunie nu-i va avea bine plăcută
mireasmă de mir.
Un râu negru poemul.

După ce-a murit Iisus ne-a rămas trupul precum
numele Lui,
Adică Uns – Unsul.
Și șters – Ștersul picioarelor oamenilor, de părul
unei femei
Magdalena, Maria mea, eu în tine
un râu negru poemul.

Un râu negru poemul inimii mele din mal în mal
aruncată momeală
jucării perverse i-ați dat : o picătură de sânge, un
sfert de ficat, un rinichi, aorta și-un
uter poetic.

Un râu negru poemul – copii fecundați prea devreme
vor plânge pescuindu-mă la vărsare.
Cu bube lumești, pensionate pe boală de boala vacii
nebune,
de suflet de vită bătrână, bând un râu negru poemul.

Dumnezeu mi-a spus : nu mai face nici bine, nici rău,
Nimic-nimic nu mai face ca să nu-ți pun impozit pe
ce-ai murit deja.
Un râu negru poemul îndesat cu cadavre de îngeri.

Lăsați embrionii să vină la mine.

Dați-mi cărțile lor de identitate și le voi scrie pe
toate, pe toate!
Faire-faire Lucifer!
Un râu negru poemul – copiii voștri jucării erotice,
vor șterge cu limba albiile tuturor secătuirilor
strigând însetați după o singură celulă
de apă.
Un râu negru, nu le va nicio picătură – poemul.
Un râu negru păcatul.
UN RÂU NEGRU POETUL
UN RÂU NEGRU POEMUL
nici o picătură nu veți mai bea.

Plutoane de îngeri

Dumnezeu debarca plutoane de îngeri
într-un adăpost
pe care Lucifer scria OSPICIU.
Poezie! – goală cu sîni de fecioară și buze
de foc ai intrat
cu păr frumos și negru ce-ți acoperea picioarele
crăcându-se-n pantofi cu tocuri
prea-nalte –
stricăciune-ai intrat.
Un cârd de obsesii ți-au adus ofrandă vulve multiple
și pești putreziți câți să-ți miroși
nenorocirea.
Trupul tău ca un șal demodat, în bătaia soartei flutura
la gâtul tuturor înfriguraților –
steag al unui regiment de învinși.
L-am văzut pe Dumnezeu debarcând plutoane de îngeri
într-un adăpost pe care Satana scria NEBUNIE
într-altul pe care scria POEZIE, și-ntr-altul pe care
nimeni n-a-nțeles ce scrie.
Să fi fost DISTILERIE?
Numai Moartea va să știe!

Un singur poem

Gheorghe Izbășescu

Discipolii între ei

Surioarei mai mici, Tita

I.

La banchetul părinților
pentru nunta de-argint
doar plantele sensibile au mai reușit
să scape din impas curtea ispitelor
din Lăicăi
transfigurînd un tainic drum celor de-aici:
mîna din cer
să le pună-n balanță sacra moștenire

sigur nu puteau lipsi vedeniile bunicilor:
că le-am recunoscut după aspectul coloristic
dînd buzna cu liste de datorii
printre frunze aurite din livada casei bătrîne
tîrînd în urma lor soarele credincios
ca pe-o avere unică -
verigă curată-ntre noi cu pofte anonime

ba chiar ca pe lentila unui ochean abstras
prin care să-i zărim venind ca martori
din orizontul ce-i sălta pe șine să asculte
preziceri în limba veche a focului:

ca vinul roșu din pahare să nască insurgent
succesiunea noastră de porți către origini.

II.

Făcut-am după datină urarea cuvenită
părinților
cît lumea de bucate intona imnuri
cît musculițe bețive ne asaltau împrejur
și vuietul de voci pregătea cu migală
cotitura realității – fără să știm
mîine ce alți înlocuitori se vor ivi

dat Tita? Netulburată copila tăcea
gîndind că tot ce-atinge se și poate face
că alte legi ne umplu goluri flămîne
cînd promovezi o graniță imaginară:
urmărind vîntul cum prin fereastra deschisă
încărca perdeaua cu alte semnificații

ce provizii de cuvinte tot aștepta ea?
de parc-ar fi orbecăit pe-un alt tărîm
descifrînd în pereții de iunie goana vremii
și-ar fi trebuit mai întîi să se-arate
garoafele aprinse pe bolta de cristal

sau poate orele ușoare ca roua să miște
buzele ei mute
pînă ce norocul să dea vorbelor rug prosper
pînă ce viața nevăzută din minte
reală să devină
și doar gustîndu-i apropierea noi s-o auzim.

III.

Cine pe cine întreabă pentru un minim
cîștig?
cine e detectivul ce stă la pragul dintre
contemplare și aventură?
oare e derbedeul străin care s-a strecurat
în casa bătrîna
și printre imagini

Gheorghe Izbășescu

printre cioburile lor tăioase acum
ne caută conceptele degradate din gură?

Îmi priveam sora:
și mă vedeam pe mine cel de ieri
cînd adolescent visam
deschizînd precaut în trup alte uși
cînd închidem alte ferestre pentru darul
de-a crește ca rezultat al experienței

îmi priveam sora cum sta ochi în ochi
cu noi dar conversa pe dinlăuntru
și cu degetul îl amenința strict pe străin
să nu se-atingă de taina protectoare
cu strălucitele ei însușiri

și să nu mai cheme jalea cerească
în halca asta de realitate
și nici strigătele de dincolo de nori
că altfel nemiloase mesaje
nu vor mai fi trecute cu vederea

și ele nu vor mai avea șansa de-a lega
trecutul cu viitorul
că fața lui repede va fi ștearsă
de un pumnal însîngerat:
cît un adaos
de viață secretă ni se dă din înalt.

Poeme

Dan-Liviu Boeriu

amsterdam

ceața poartă cizme de piele
lumina picură printre cărămizi e ceasul
când soarele-și linge tălpile
îmi amintesc cum te-ai cuibărit cu
picioarele reci în patul acela insalubru te-am
căutat un nisip întreg printre frunzele
atât de neverzi
marele oraș înțesat de
canale - ca o scufundată pânză de păianjen -

ultima oară fumai neglijent sub felinar
și-mi povesteai că nietzsche e idiot
că încă nu suntem morți
dar nici nu părem prea vii
- dumnezeu e un entomolog nerușinat -

acum îmi beau cafeaua la etaj coboară
în mine cu liftul
mansarda miroase a spaghete bologneze a japoneză cu
ochi prelungi
a degete amorțite

Loco

dragă prietene
azi ți-aș spune câte ceva

Dan-Liviu Boeriu

ți-aș spune că fâșia de cer care
se vede prin fereastră arată acum ca
după o perfuzie nereușită
și că azi-noapte am
fumat o carte până mi-am ars
degetele
ți-aș mai spune că de când ne-am văzut ultima oară
pereții din camera mea
au început să îmbătrânească (le-au apărut
riduri)
și că picioarele mele goale
lasă urme prin gresia transpirată și caldă (ca
o coapsă de femeie primăvara)
ți-aș mai spune că mă
sufocă iarna și
că mă înec uneori de la atâta lumină
(a naibii tuse!)
să știi că m-aș apuca de băut însă odaia e
atât de plină de sunet
încât nu mai e loc nici măcar pentru
o ceașcă

toate astea ți le-aș spune
dragul meu prieten
și încă multe altele

de nu mi-ar fi atât de lene

Silent Night

în seara aceea mă simțeam electric

noaptea de crăciun / a anului trecut / împachetase până și / macaralele
în lumini galbene / monștri de fier / încălziți de beculețe / ca niște /
girafe mecanice / înnebunite de frig

stăteau semețe / vizavi de biserica gri / ca un mall cu cruce / unde
oamenii intrau înjurând în / gând / și de unde ieșeau senini / cu zâm-
bete plesnite / peste fețe

eu eram la mijloc / pe drumul care / le unea / și mă vedeam ca-ntr-un /
clip daft punk / îmi lipseau doar / costumul stelar / cizmele argintii /
casca de protecție / accentul franțuzesc

și mă gândeam / de ce n-or fi făcut / invers / să se închine lumea la
macaraua / lucitoare / tăcută / smerită / și să fi / împodobit pereții
domnului / cu faruri / colorate / cu beteală / și cu mere nuci învelite /
în staniol

ei și tu / mi-ai zis / fii mai atent / s-a făcut verde / la semafor / apasă
pedala / dă drumul la muzică / sau cântă tu ceva / vezi că / ai un apel
nepreluat / precis cineva / care s-a gândit / să-ți ureze sărbători /
fericite

cariile din / șosea / m-au gădilat atunci / în talpă / la radio se anunțau
gheață și / temperaturi sub niște grade / s-au topit în / spatele nostru /
macaralele / biserica / girafele fosforescente / și pereții cu staniol

degeaba mă simt / electric și-mi sclipesc / ochii prin / parbriz

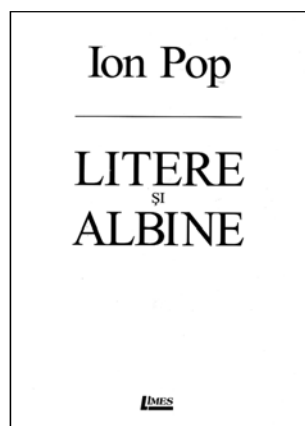
tu-ți aprinzi o țigară tu te uiți pe geamul tău

Cronica literară

Ioan Moldovan

Poezia ca respirație în lumină

Ion Pop
Litere și albine
Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010

Poezia de acum a lui Ion Pop, stând în continuare sub semnul „elegiilor în ofensivă“, a suferit nu atât o schimbare la față, cât o substanțială și adâncă schimbare a filosofiei existențiale a poetului. Ea este un elogiul tulburător adus *fragilității de a fi*, acestei stări/ viziuni în care teroarea limitei și voința de seninătate (con)locuiesc poemul într-o convingere posibilă doar în „zona“ (în sens tarkovskian) poeziei. „Albina“ și „litera“ sunt emblemele - sinecdoctice - ale „teritoriilor“ în care spiritul poetic își găsește poveștile unei Narățiuni mântuitoare, întemeiate polar pe verbul absolut *a fi* și pe reversul acestuia, nu mai puțin teribil, *a nu* (mai) *fi*. Natura și arta (deopotrivă în sens concret și în sens generic), viața și literatura, trăitul și scrisul, gestul și gândul desemnează cele două maluri între care curg, misterios și terific, luminos și sumbru, blând și violent, real și oniric, geometric și anamorfic etc. etc. simțul, sensul și spiritul – într-o treime cu har salvator-cathartic. „Mi se pare, albină, că ești absurdă“, începe poemul liminar. „Te pot asemăna doar cu Bach, cumplitul“, cel hotărât, chiar înverșunat, în muncile muzicii sale, „să spargă în sclipitoare țandări/ vuietul din adânc“. Iar în final: „De aceea și trag nădejde/ că aș putea fi iertat. Mă gândesc, totuși, că/ până la urmă/ fără să știți ați găsit, găsiți/ și voi necunoscutele/ căi ale Domnului.// De aceea, , mă și bazez pe voi. / Pe tine, albină, / pe tine, Bach./ Absurzi amândoi, ca și mine.“ (*Temă cu variațiuni*). Avem, în acest poem, tema unică a vieții poeziei de astăzi a lui Ion Pop, poemele dintre copertile cărții nefiind decât variațiunile în care „sclipitoare țandări“ ne aduc în auzul lecturii „vuietul din adânc“. Sună cumva didactic ceea ce spun și-mi pare rău că obișnuințele de lectură nu se pot scutura de

atari uscăciuni. Îmi pare bine însă că dincolo de ele găsim poezia vie, frumoasă în simplitatea ei profundă, dobândită de un spirit liric pentru care „tehnicile“ plămuirii poetice nu mai sunt o problemă relevantă, o grijă estetică, câtă vreme s-au absorbit în naturalețea rostirii poetice, în gramatica originalității stilului poetic.

„Minunate și fioroase“, poemele lui Ion Pop sunt „cântece“ în toiul cărora poetul se oprește brusc, ca într-o iluminare, spre a sluji urgenței de a-și mărturisi deruta în fața unei neînălăturabile impurități a ființei omenești-prea-omenești și, simultan, în fața irepresibilei dorințe de armonie a sufletului cu totul, cu toate, în chiar clipa în care „chiar totul/vrea să fie altfel decât este“ (*Iată cum*). Între „ritmuri și zgomote“ (așa se cheamă prima secțiune a cărții, celelalte două fiind *Forum* și *Litere și albine*) poetul însetează după „puțină Armonie“, iar faptul real, cel biografic, faptul istoric (și faptele istoriei), faptul artistic chiar, nu pridesc a oferi meditației lirice nemaisfârșite prilejuri de a nota invazia haosului și confuziei. E bine, e întremător să credem în „puterea metaforei“ – sugerează Ion Pop – , dar între nașterile a două poeme e loc de mult (prea mult) absurd, de confuzie, vulgaritate și atrocitate în viața imediată. Zgomotul de fond al acesteia este, vai, atât de puțin poetic: „Și-ți pare că auzi un fel de vuiet,/ un fel de mârâit întunecat,/ de huiduieli și de fluierături,/ un fel de chicoteli,/ un fel de râsete înfundate.// Undeva, – e aproape sigur –/ se petrec Fapte.“ (*Ecouri*).

Admir la Ion Pop arta de a antrena ironia să evolueze elegant și subtil în poem, fără violență vizibilă, dar cu o tăietură precum a sabiei samuraiului: abia după câteva clipe cade capul tăiat (vezi *La ocazii*, *Tempus*, *Dumnezeu vede* ș.a.). Admir, de asemenea, buna folosință a cutărilor mit sau citat cultural cărora poetul le aplică o „lectură“ nouă, din unghi personal, extrem de atașant; cum și întorsăturile autoironice ale discursului (precum în *Ba se mai poate*), cum și prospețimea senzorială exprimată într-un limbaj de maximă transparență (ca în *Dimineți romane*).

Ion Pop este unul dintre poeții mei preferați. Prin Domnia sa poezia ni se dăruiește ca dintr-un „centru risipit/ în pulberi de lumină,/ abia mai pâlând, și-ntr-un târziu,/ de-atâta luminoasă osteneală/ uitând încet, uitându-se în toate,/ în aur tot și pentru totdeauna.“ (*Litere și albine*).

Cronica literară

Marius Miheț

Accesul de obsesie

Maria Manolescu
*Ca picăturile de sânge
pe linoleumul din lift,*
Editura Cartea Românească,
București, 2010

La vremea apariției *Halterofilului din Vitan* (2006) - debutul editorial al Mariei Manolescu, salutăm această scriitoare atipică prin extraordinarul simț al parodicului, o creatoare formidabilă de *farse existențiale*; din nefericire pentru proza actuală - pariam atunci, mult prea sedusă de dramaturgie. Așa încât nu a fost nicio surpriză faptul că a scris după roman patru piese receptate cu entuziasm. Din fericire, s-a întors la proză.

Ca picăturile de sânge pe linoleumul din lift este romanul recent al Mariei Manolescu. Raportată la debut, cartea este o tentativă clară de reinventare a autoarei: precisă în filonul psihologic, mai statică la nivelul intrigii și mai fluidă în configurarea ideilor. Se vede limpede că interesul Mariei Manolescu trece din sfera parodicului dinamic cu tușe absurdiste în cea a construcției și a ideilor. Efectele depășesc teatralul și sunt evidențiate în zona dezbaterii de idei. De asemenea, o caracteristică generală a romanului de debut avea în vedere transfigurările individuale provocate de interferențele dintre fantastic și iluzie. De aici neverosimilul și sugestia absurdului, diferite în nuanțe de *tensiunea ratării* (specifică prozei lui Lucian Dan Teodorovici, scriitor cu care autoarea noastră are multe în comun).

Și în acest roman Maria Manolescu este interesată să prezinte o lume care își descoperă semnificații ce se dovedesc adevărate schizme existențiale cu reorientări ale destinului nou revelat. Totodată, ea nu rezistă tentației de a parodia himerele contemporaneității. Nu oricare, cele generale, care dereglează la modul constitutiv orice individ cu sus-

pecte calități integratoare. Romanul propune un exercițiu de sinceritate ultimă cititorului: care sunt adevăratele consecințe ale opiniei personale? și Cum se poate transforma o opinie într-o moarte? Bineînțeles că nu avem de-a face neapărat cu un roman în care metafizicul domină. E mai degrabă un fel de tragicomedie, în care o mamă supraponderală, aculturală, atee și văduvă provoacă sinuciderea fiului în urma unei mărturisiri televizate. Avortul ratat al mamei de odinioară traduce pentru fiul-scriitor *revelația unei morți anunțate*. Romanul este de fapt drama unui tânăr scriitor. Textele fiului mort - păstrat în frigider de mama suferindă de sindromul Tourette - sunt continuate de această mărturisitoare delirantă. Între jurnal, memorii și gânduri răzlețe, „textul” Mariei Hristescu încorporează scrierile fiului. Ce rămâne este o idee comună, înțeleasă diferit. Pe de o parte actul artistic, pe de alta, actul moral și într-un plan secundar, cel civic. Un conflict vechi de când arta, sau mai bine zis, de când reacțiile artistice par incapabile să rezolve ceva din ordinea realității.

Există totuși o rezolvare, mai mult iluzorie, anume dimetiltriptamina (DMT), care dereglează simțurile și mai ales realitatea, alterând ego-ul până la anulare și suscitând o imaginație din care dispar raționamentele; la un anumit nivel, unii experimentează o senzație mistică totală cu transfigurări multiple, alții trăiesc o stare candidă a imposibilității dialogului, chiar cu sinele. Suntem în plin scenariu al *romanului transgresiv*. Cei doi autori ai poveștii din roman sunt de fapt niște indivizi cu frecvente tulburări obsesiv-compulsive. Gravitatea acestor realități datorate bolii este evidentă din moment ce amândoi sunt conștienți de compulsiile manifestate dar nu reușesc să le stopeze. Scrisul pare a fi un fel de terapie cognitiv-comportamentală, un jurnal terapeutic din care Maria își traduce, cu cuvintele ei, deopotrivă propria lume tulburătoare și lumea fiului - transcrisă autoficțional. Două drame ce se întâlnesc în același text.

Textul lui Cristi traduce gândirea obsesivă a unui bolnav de anxietate. Ideea lui utopică despre fericire este concretă și logică tocmai pentru că este produsul concentrat de obsesie. El își invidiază mama fiindcă ea suferă de comportament compulsiv, în vreme ce el *trebuie* să scrie pentru a trăi o asemenea senzație irațională. Diferențele dintre mamă și fiu, așadar, și drama implicită a acestei cărți constau în *raportarea la o realitate irațională*.

Nu foarte diferită uneori de, să zicem, un Benjy faulknerian, Maria nu ajunge în starea de stres post-traumatic pentru că nu evită locurile care refac un trecut traumatizant. Sunt înșelătoare amintirile despre Ște-

fan sau Cristi, despre orice altceva din trecut. Pentru că ea nu crede în trecut cu intensitatea celorlalți. Post- nu există; doar un prezent în care ascunde o moarte și face orice pentru a o proiecta în ficțiune, anulându-i astfel realitatea.

Chiar dacă nu se precizează - și aici e o altă cheie a cărții - Maria suferă psihic de pe urma unor traume: moartea soțului și nașterea copilului. Dintre cele două, nașterea pare a provoca dislocările funeste. Reacțiile ei intruzive răzbat în toată narațiunea, fără a exista vreun semnal al unei posibile însănătoșiri.

În căutarea memoriei volatile

„Cunoști pe cineva atunci când simți ca el” - aceasta e ambiția lui Cristi și devine ideal pentru Maria în tentativa ei de a-și înțelege fiul mort. Prin scris ea vrea să priceapă un adevăr care nu-i aparține în primă fază dar care o definește: „ce frumos ar fi ca această carte să fie ca un fel de schimb de scrisori dintre mine și Cristi”. Imposibilitatea comunicării din viață este înlocuită de un dialog de hârtie prin care Mama traversează universuri livrești (*Conjurația imbecililor*, *Biblia*) ori proiectate (*Requiem pentru un vis*) descoperind o lume supranevrotică unde ura de sine este epicentrul ființei. Ideea ar fi că moartea tuturor devine promisiune a eternității personale și mai ales a fericirii infinite. Începând cu părinții: moartea lor înseamnă moartea începutului, ori fără început nu există sfârșit. La fel ultimii oameni, câștigă veșnicia. Și silogisme se dezvoltă într-un plan distopic, în care Mama nu e decât România, mereu monogamă, turetistă, narcisistă și incapabilă să-și ucidă himerele singurate și redundante.

Cristi se sinucide pentru că toată România seamănă cu mama lui: tulburată psihic, incapabilă să refacă fericirea alchimică din ființa noastră, pierdută la naștere și păstrată artificial în aceeași DMT. Pentru că el însuși ajunge asemeni mamei. Nu întâmplător autorul Cristi alege un alter-ego pe nume RAM de la *Random Acces Memory*, tocmai pentru că amintirile care nu ne aparțin țâșnesc aiurea și se șterg odată cu individul: o memorie volatilă. Dacă această memorie caută Graalul fericirii absolute cuprins în DMT atunci singura posibilitate este NMO (naștere, moarte, orgasm) - un paradis artificial care nu face decât să adâncească prăpastia dintre el și lumile ficțională și reală. Finalul cu Ioana, iubita lui, surprinsă la un posibil chiuretaj pare a încheia gestul întrerupt al Mariei din tinerețe, justificând mereu altfel moartea adevăratului autor.

Lipsa tatălui, vechi sau nou, este o condiție a acestei lumi ce-și revendică inconștient falimentul. La nivelul romanului, tema tatălui absent certifică o viață care presupune, prioritar, definirea unor repere ordonatoare. Costel, criticul literar, surrogatul nepotrivit al tatălui pentru Cristi, apare caricaturizat în roman și nu întâmplător de la el pornește emisiunea fatală. Maria Manolescu privește caustic criticii literari care politizează și activează economic - chestiuni de prisos în economia cărții, justificate doar printr-o eventuală dezvoltare satirică. Or, afară de scena Costel - Maria, oricum mult prea explicită, nimic nu susține acest tip de discurs. Încolo, un roman direct și generos pentru cei seduși de scepticismul contemporan, o carte în care psihologismul dublează cu succes un imaginar ideologic bine alimentat. La confluența jurnalului cu microromanul, cartea poate fi alăturată *Caietului de desen* al lui Adrian Chivu ori *Fabricii de furnici* de R. Coloja. În cartea Mariei Manolescu, parabola României mumificate domină dramele individuale și dictează imaginarul.

Intitulat supraroman, *Ca picăturile de sânge pe linoleumul din lift* este o carte manifest despre posibilitățile literaturii, căutarea fericirii prin hiatusul istoriei și mai ales despre imposibilitățile unei țări de-a-și devora propriile obsesii. Maria Manolescu scrie o metaficțiune în care tragicul, nihilismul și parodicul se întâlnesc pentru a realiza un portret al timpului nostru: o țară-viață în care intră de toate, dintotdeauna, dar care e incapabilă de regenerare spirituală. Într-o lume care refuză însănătoșirea, viața este un continuum absurd, la fel literatura. Totul.

România sub regimul comunist

de Dennis Deletant

Născut în 1946 la Norfolk-Anglia, profesor de studii românești la School of Slavonic and East European Studies de la Universitatea din Londra, autor a numeroase studii și cărți menite să elucideze specificitățile stalinismului național românesc, multe dintre ele apărute la prestigioase edituri românești (*Ceașescu și Securitatea*, Editura Humanitas, 1998, *Teroarea comunistă în România- Gheorghiu-Dej și statul polițienesc-1948-1965*, Editura Polirom, 2001, *Romania and The*

Warsaw Pact, Politeia, SNSPA, 2004), al unei documentate și pertinente cercetări despre Ion Antonescu și regimul său (*Aliatul uitat al lui Hitler*, Editura Humanitas, 2008), implicat în ultimii ani ai dictaturii ceaușiste în dezvăluirea naturii sale criminale, grație unor articole publicate în presa britanică, fapt ce a dus la declararea sa drept *persona non grata* de către autoritățile comuniste de la București, Dennis Deletant a publicat în anul 1997, sub egida *Academiei Civice*, prima ediție a cărții *România sub regimul comunist*. Volumul a fost reeditat în 2006, iar acum, în 2010, cunoaște o a doua reeditare. Firește, de la momentul primei apariții a cărții au apărut pe piața românească sinteze mai ample ce au contribuit la deslușirea labirintului deopotrivă fascinant și terifiant care a fost comunismul românesc - mă gândesc mai cu seamă la *Stalinism pentru eternitate*, cartea lui Vladimir Tismăneanu, și la *Pe umerii lui Marx- O incursiune în istoria comunismului românesc* de Adrian Cioroianu. Însă reeditarea cărții lui Dennis Deletant mi se pare extrem de utilă. Căci ea reprezintă un instrument de informare remarcabil, ușor de accesat, pentru cei ce vor să își apropie o epocă istorică de care ne despart puțini ani, dar asupra căreia,

mai cu seamă generațiile tinere, au nepermis de puține cunoștințe. Într-un număr de pagini relativ redus (286), și într-o expunere limpede, impresionantă prin capacitatea de rezumare și de interpretare a numeroase informații, profesorul englez izbutește să lămurească felul în care un partid lipsit de relevanță și de sprijin intern, a cărui existență a fost sponsorizată de Moscova, a reușit, îndată după 23 august 1944, așadar înainte de abdicarea forțată a regelui Mihai, să acapareze treptat puterea și să controleze viața politică românească. Odată cu tancurile, furgoanele, soldații și agitatorii Armatei Roșii, Partidul Comunist din România, până atunci o prezență de plan secund, un „personaj” cu rol episodic în dramaturgia vieții politice și sociale românești, a dobândit unul dintre rolurile principale. De fapt, între 1944 și sfârșitul lui 1947, comuniștii români, permanent încurajați și stipendiați de Moscova, de prezența amenințătoare a Armatei Roșii, ce sa comportat ca una de ocupație, de o seamă de organisme pretins internaționale în care sovieticii dețineau rolul primordial- așa a fost Comisia Aliată de Control, de diplomați și trimiși ce nu sa au sfiit să bată cu pumnul în masă spre a-și impune punctul de vedere și spre a impune guverne, au dobândit o prezență tot mai pregnantă, ajungând, în cele din urmă, să înlăture din scenă orice alt actor politic, punând cu tenacitate în practică sovietizarea țării.

Mai departe, în ceea ce reprezintă partea cea mai consistentă a volumului său, Dennis Deletant oferă o imagine convingătoare, în mișcare, a felului în care a trăit ori a supraviețuit România în anii regimului comunist. Meri-

tul profesorului englez constă în aceea că surprinde numeroase schimbări de paradigmă ale comunismului românesc. Neîndoielnic, niciodată în cei mai bine de patruzeci de ani cât a fost la putere, „religie seculară”, cum i sa mai spus, comunismul românesc nu a abdicat de la dominantele sale. Niciodată liderii săi, indiferent că sa-au numit Gheorghe Gheorghiu-Dej sau Nicolae Ceaușescu nu au fost altceva decât niște profesioniști ai terorii. Chiar dacă la un moment dat ei au descoperit fascinați „binefacerile” discursului naționalist, chiar dacă din 1964 încoace au existat momente ori perioade în care clasa conducătoare a încercat o reconciliere perfidă și interesată cu poporul român, chiar dacă este evident că ar fi complet fals să prezinți cei 40 de ani și mai bine ca ceva inform ori mereu previzibil, chiar dacă acești ani nu au fost lipsiți de tensiuni și răsturnări de situație, fondul comunismului românesc a rămas același, de esență dominant stalinistă. Nici Dej, nici Ceaușescu nu au admis nici un fel de negociere cu românii, ambii au guvernat cu severitate, cu duritate chiar, slujindu-se de un puternic aparat represiv, format din cadrele Securității și ale partidului pe care și le-au subordonat întru totul, făcând astfel încât preț de patru decenii țara a fost decuplată nu doar de la orice urmă de viață democratică (în pofida inventării a tot felul de concepte și sintagme ce conțineau cuvântul *democrație* ori derivate ale acestuia, precum *centralismul democratic* în viața de partid, și *democrația socialistă* ce a înlocuit, la un moment dat, conceptul *dictatura proletariatului*), ci și de la orice viață politică autentică.

Îndată după celebrul „raport secret” rostit în 1956 de Nikita Hrușciiov de la tribuna Congresului al XX lea al PCUS, care a stârnit o oarecare derută la București, Gheorghiu-Dej arată Dennis Deletant a făcut distincția dintre Uniunea Sovietică și modelul sovietic. Atât el cât și succesorul său, Nicolae Ceaușescu, s-au distanțat de Moscova – au făcut-o câteodată la modul apăsător, calculându-și, din cât se pare, bine mișcările – dar niciodată de modelul stalinist patentat acolo. Orice fel de abatere față de respectivul model era socotită drept erezie, era repede condamnată și pedepsită. Iar când Mihai Gorbaciov a preluat puterea la Moscova, când, mai cu seamă începând cu anul 1987, a izbutit să îi convingă pe liderii occidentali că războiul rece e pierdere de vreme, când acțiunile sale au început să fie privite cu admirație de presa vestică, Ceau-

șescu „s-a resimțit”. Și-a dat seama că ceva îi scapă, că socotelile nu mai funcționează. De aici nervozitatea și comportamentul haotic, zgomotos al liderului român. E ceea ce aflăm dintr-un recent articol, publicat de profesorul Adrian Cioroianu, la 31 martie 2010, pe site-ul *geopolitikon*, istoricul român slujindu-se de mărturiile fostului ministru de Externe, Ștefan Andrei. Profesorul englez observă că a fost o veritabilă ironie ca arhinașionismul ceaușist să îi conducă pe români să își îndrepte speranțele către Uniunea Sovietică și Mihail Sergheevici. Cartea lui Dennis Deletant surprinde, printre altele, cu numeroase amănunte, debusolarea lui Nicolae Ceaușescu în ultimii săi ani de domnie și consecințele grave ale acestei debusolări. E numai unul dintre meritele lucrării.

Istoria trece, cuvântul rămâne...

de Vasile Ionescu

Cartea *Istoria trece, cuvântul rămâne...*, scrisă de Vasile Ionescu, ultimul director general al Societății Române de Radiodifuziune din perioada precomunismă, a apărut la Editura *Casa Radio* în 2008 (ediție îngrijită de Adrian Cioroianu și Liliana Mușețeanu), an în care se aniversau 80 de ani de la prima emisiune a postului, transmisă în eter la data de 1 noiembrie 1928. Postul de radio București al Societății de Difuziune Radiotelefonice, cu studiourile amenajate în imobilul din strada General Berthelot nr. 60, dispunea, la momentul întâiei sale ieșiri în eter, de un număr de 17 salariați, iar de la data înființării lui și până azi s-a străduit să își îndeplinească în condiții nu întotdeauna favorabile, deloc comode, nicidecum ferit de evenimente dramatice, tragice, eroice

chiar, marcate de convulsiile istoriei, tripla sa misiune- *de informație, de educație și de divertisment*. Cine aruncă o privire, fie și fugară asupra „schemelor” sau „grilelor de program”, cum se numesc ele azi, reproduse de Vasile Ionescu în cartea sa (destul de plină de detalii tehnice, care îngreunează câteodată lectura), observă lesne că, încă din primele zile și luni ale existenței sale, Radio România a avut grijă să își îndeplinească aceste sarcini, înfruntând vicisitudinile unor timpuri deloc prielnice, cu atât mai puțin prietenoase. Alături de emisiuni muzicale și de divertisment ori de radiojurnale, în oferta de programe ale postului au figurat, de la început, emisiuni precum *Ora satului, Ora copiilor*, dar și *Universitatea radio*. Primul conferențiar la microfon a fost enciclopedistul Nicolae Iorga, iar academiicianul Dimitrie Gusti, profesorul universitar Constantin Chirițescu și muzicologul Mihail Jora au inaugurat și susținut emisiunea *Radio Școală*.

Concepută în trei mari secvențe- *Partea întâi – 1916- 1945, Partea a II a – 13 ani de pușcărie – 13 ani de mai puțin de viață, Partea a III a Post-scripțum*, însoțit de *Anexe*, cartea lui Vasile Ionescu, mai exact memoriile sale, au fost elaborate într-o primă formă între anii 1967- 1968, și într-o a doua în 1974. Scrierile fostului director general al Radio-ului, personalitate ce a deținut un loc nicidecum minor în actul de la 23 august 1944 (pe care Vasile Ionescu îl numește, în mod constant, „lovitură de stat”), rămas în funcție până la data de 19 iunie 1945, în pofida unor atacuri repetate și extrem de dure, profund calomniatoare, găzduite de Radio Moscova dar, mai cu seamă, de diversele organe de presă din țară, controlate de partidul comunist, la scurtă vreme după intrarea lui în legalitate (e și aceasta o

dovadă că procesul de sovietizare a României a început cu mult înainte de abdicarea Regelui și de proclamarea RPR), înseamnă, în egală măsură, povestea unei vieți, dar și o parte din povestea Radioului ca și a felului în care a trebuit acesta să facă față unei istorii deloc calme, foarte puțin binevoitoare, în care politicul a dorit adesea să și subordoneze. Citind memoriile lui Vasile Ionescu în chiar zilele în care în presa românească, dar mai cu seamă în Parlamentul României, se joacă iarăși piesa proastă prin care Puterea încearcă să ne amâgească asupra bunelor sale intenții de depolitizare a mediilor electronice publice de informare, în interesul cetățeanului, desigur, care „are dreptul să știe adevărul” (puțin contează că acest „adevăr” e unul orientat, în folosul respectivei Puteri), iar Opoziția se complăce în rolul „victimei” (uitând că s-a simțit tare bine atunci când îi revenea exact partitura deținută azi de adversarii săi politici), am mai înțeles o dată (a câta oară?) că nimic nu e nou sub soarele României și al audiovizualului său.. Alte măști, aceeași piesă...

Interesant de observat că lucrarea, pe care Vasile Ionescu ar fi dorit să o numească *Scurte amintiri și însemnări*, încerca, la momentul redactării ei, să profite cât mai mult de „deschiderea” pe care se părea că o adoptase noua conducere a Partidului Comunist Român, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, instalată îndată după decesul din martie 1965 al lui Gheorghiu- Dej. Se credea atunci că PCR era gata să își asume propriile greșeli, să admită că Securitatea dejistă, aflată sub conducerea lui Alexandru Drăghici, a comis nepermis de multe abuzuri (recunoscute parțial și, după cum se va vedea puțin mai târziu, doar în scopul consolidării poziției noului lider și al eliminării adversarilor săi reali ori doar

potențiali). Câștigase deopotrivă teren impresia că regimul de la București ar fi fost dispus să încurajeze spunerea adevărului despre ceea ce s-a întâmplat în mod real la 23 august 1944 și despre rolul istoric al regelui Mihai. De altminteri, pentru acest adevăr și pentru recunoașterea rolului Radioului în evenimentele de la 23 august luptă din rășputeri Vasile Ionescu. Sub imperiul respectivelor impresii și iluzii, stimulat de ele, Vasile Ionescu va produce în cartea sa mărturia tulburătoare asupra unor momente importante din istoria Radioului (de la asasinarea lui Armand Călinescu, la abdicarea regelui Carol al II-lea și preluarea puterii de către Ion Antonescu, de la rebeliunea legionară la actul istoric de la 23 august și la încercările repetate de falsificare a adevărului istoric despre acestea), ca și despre propria Golgotă, despre trecerea lui, vreme de 13 ani, prin închisorile și lagărele comuniste. Într-un anume fel, în pofida faptului că memoriile lui Vasile Ionescu au ajuns să vadă lumina tiparului doar în anul 2008. Au fost difuzate într-un număr redus de exemplare ca „material documentar de uz intern”, cu toate că ele nu au avut condiția de „samizdat” (scrierea lor fiind comandată de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al PCR), ele dobândind semnificație și prin raportul dintre dezvăluirile autorului și „tăcerile” sale, *Istoria trece, cuvântul rămâne...* deține, se pare, o prioritate. Manuscrisul, devenit carte doar în 2008, e printre primele texte ce au circulat în România (e vorba despre o circulație restrânsă, e adevărat) despre infernul din închisorile comuniste românești. Dar și despre timpul și starea de spirit în care aceste mărturii au

așternute pe hârtie. Cartea lui Vasile Ionescu interesează, în primul rând, prin mărturiile asupra intervalului de timp 1916-1964. Dar, în subsidiar, și prin cele despre climatul politic, social și mental dintre anii 1967-1974. Când și cei ce au avut de suferit de pe urma comunismului au început să nutrească un firicel de speranță că ar putea să fie un pic altfel. Din păcate, s-au înșelat amarnic.

În *Studiul introductiv*, istoricul Adrian Cioroianu atrage atenția, pe bună dreptate, că în redactarea memoriilor sale, Vasile Ionescu se supunea unor rigori ale timpului. Folosește sintagme agreate (apare de mai multe ori cea care denumea guvernul Groza, instalat la 6 martie 1945, drept „guvern de largă concentrare democratică”), face referiri binevoitoare la adresa lui Nicolae Ceaușescu, aflat în primii săi ani de domnie. Pe de altă parte, mi se pare demn de subliniat că Vasile Ionescu a supraevaluat o seamă dintre acțiunile lui Nicolae Ceaușescu. I-a scăpat memorialistului esențialul. Și anume că Ceaușescu era dispus să pună în discuție, să sacrifice, să „execute” moral personalități, lideri din trecut ori din prezent ce nu îi erau pe plac, dar nicidecum să pună la îndoială comunismul și ideea de comunism. „Scăparea” despre care vorbesc e evidențiată de o frază ce începe în felul următor: „Imediat m-am lămurit câtă bază poți să pui pe cuvântul unui comunist...”. Numai că, trebuie să o recunoaștem, prin 1967-1968, era încă destul de greu să anticipezi câtă bază puteai pune pe cuvântul lui Nicolae Ceaușescu. Poate tocmai de aceea dezamăgirea, ale cărei semne au devenit evidente un an-doi mai târziu, a fost atât de dureroasă.

Criterion

Marian Victor Buciu

Pariul pascalian al unui călugăr cultural

Aproape de sfârșitul *Vieții...*, la p. 517 (dar și al vieții: mai avea câțiva ani, încheiați prin boală, cancerul de la o mână, Dumnezeu mare, abia expus aluziv în aceste memorii), Adrian Marino pune totul sub semnul unui pariu, de el însuși numit pascalian, optând așadar pentru un risc absolut: nimic sau totul. Un risc omenesc și spraoemenesc, de vanitate și eroism.

Autorul de *cărți de un anume fel*, cum își spune, este în autobiografia sa (*Viața unui om singur*, Polirom, 2010) foarte clar, când precizează că ar fi vrut ca – da, acestea sunt cifrele – 100-120 de oameni să fi lucrat asemenea lui, și atunci „fața culturii române ar fi fost cu certitudine alta” (497). Chiar schimbată? Poate echilibrată. Dar l-ar fi mulțumit un echilibru? Fața culturală expusă de el rămâne singulară, aproape neexpusă. Fața vizibilă este mult prea prezentă pentru a o accepta. El ar fi dorit-o în esență diminuată ori substituită. Marino este pentru cultura română un conservator travestit în revoluționar, înnoitor, care parcurge drumul de la camuflare la radicalizare, după posibilitățile pe care i le oferă epoca istorică. El dă un sens propriu noțiunilor și înfăptuirilor. Inegal, oscilant, inconsecvent, probabil împotriva lui însuși. Nu mai e singular atunci când promite – și realizează mai puțin – că dezvăluie din ceea ce, fie și motivat, a compromis.

Nimeni (?) n-a constatat că e „cel mai tradus critic român în străinătate” (476). (Toma Pavel-Thomas G. Pavel e cel mai cunoscut.) Mai de vreme notase că „eram – și încă de departe – cel mai tradus critic român din întreaga noastră (scurtă) istorie literară” (320), ceea ce înseamnă că raportarea sa este națională și nu universală. În genere, el este un național

(și nicidecum un naționalist, sau este unul de un tip aparte) cu fața spre universal – ca s-o spun cu un clișeu ajuns didactic. E convins, în același loc, că e „greu de dovedit că un *alt* critic român a fost vreodată mai citat, recenzat, elogiât, combătut etc. în străinătate”. Dacă eliminăm criteriul domiciliului (eventual cetățeniei), Pavel l-ar putea concura, fapt care cu nici un motiv nu i-ar plăcea. Raportarea este tot limitată, etnicistă, românească, și atunci când își susține (doar Marin Mincu îi semăna în privința aceasta) prioritățile de felul „am realizat prima enciclopedie literară personală (sub toate aspectele) din cultura română (*Hermeneutica și Biografia ideii de literatură*)...”, (444). E repetat binecunoscutul orgoliu al constructorului. Neopașoptistul A. Marino nu e modelat de T. Maiorescu (urmat oarecum ideologic), dar reface, involuntar, mitul Meșterului Manole, într-un mod deloc balcanic și românesc, dar occidental. Edifică lucrări de sinteză și înfruntă defazarea culturii românești, estice, față cu aceea vestică. Diferența sau distanța culturală îi devin și lui fatale. Edificiile scrisului românesc, în loc să fie recunoscute drept complementare celor occidentale, rămân, în esență, ignorate de o critică occidentală care își uită, în noua epocă, propriile sinteze, dedându-se în exces, obsesiv și unilateral, unor teze și analize. Uitare prematură, răuvoitoare și păgubitoare; prin reaua și alexandrinista substituție, consideră Marino... Iar critica românească, după dogmatismul comunist absolut, mai târziu ceva mai slăbit și ambiguu, s-ar fi supus într-un mod aservit (!), celei occidentale. Snobism, modă, mimetism – vituperează Marino. Descoperă, tautologic-paradoxal, el, care dizgrațiază paradoxul, dar mai ales autorii paradoxali, chiar „sincronisme de import” (440). Se vede cât e de nemulțumit de orientarea productivității culturale românești, fără șansă, vorba sa, de export. Eroarea majoră există în zona concurențială, de acord, dar demersul ori, dacă adopt o metaforă coregrafică, dansul productivității culturale, este condus de Vest. Estul este nevoit să-l urmeze, altfel iese din jocul istoric și cultural. Din păcate, Marino nu intră, propriu-zis, în noul dialog cu Vestul critic contemporan. El încearcă să reînvie, pretutindeni, Vestul iluminist, raționalist, enciclopedist, producător de dicționare și orice alte sinteze, contra Vestului, rupt de sine, într-un fel grăbit, superficial, neconvingător.

Făcând un pariu, denumit, cum am notat, pascalian, cu scrisul său, acreditat acum larg cultural și ideologic, doar în mod secundar critic și istoric, literar, memorialistul se lasă în voia judecății „zeului” viitorului. Descopăr în A. Marino un fel de călugăr laic, evident cultural. Nu mă refer acum la „religia” lui, expusă indirect, în trecut, și în aceste memorii. Formula *călugăr laic* îmi e sugerată de o frază ca aceasta: „Iubeam»

tot mai puțin lumea și așteptam tot mai puține satisfacții.” (250) Ambiguu, contradictoriu, un spirit baroc, este Marino și în spiritul religios, în fond deopotrivă transcendent și immanent. Dar orice operă culturală devine nesigură în lupta dură cu timpul, care îi poate acorda sau refuza durabilitatea. Până la judecata finală, autorul își prefigurează, ipotetic, destinul. Devine ezitant, contradictoriu. Pe de o parte, scepticului, care se dorește nemântuit, aproape totul îi apare, când scrie, pierdut. Pe de altă parte, stoic și chiar încrezător, tot el notează că „În esență, îmi place să cred că am reușit.” (20) Fie și parțial, conjunctural: „mult-puținul pe care am reușit să-l realizez într-o cultură subdezvoltată” (228). Iată încă o ambiguitate: subdezvoltarea culturală i-a fost ori nu favorizantă? Este o reușită aceea într-o cultură care mai curând nu izbuteste să fie? Marino demistifică reușita, nu în ea însăși, dar într-o conjunctură actuală, deopotrivă românească și străină. Evident, mai ales românească. Dar, în România comunistă, ca și în Occidentul necomunizat, observă el, reușita este dată celui *simpatic* și *complice*. Nu prin ce produce, dar prin cum se prezintă. Chiar și acolo unde primirea nu devine vădit ostilă, ca în Franța, pentru o anume fază, declarată anacronică, a culturii, literaturii, criticii. Ostilitatea pregnantă, pe care o indexează, este românească. În România, Marino e respins, cum se plânge el, deplângându-o necruțător, de presa centrală. Pentru că el încalcă ritualul presei căzută sub comandă, care, iată, (o)presează colaboratorii, făcându-i mai curând un soi de „colaboraționiști”, dincolo de programele diferențiate (ceea ce nu prea e cazul). Liber de această servitute, laboriosul autor se descoperă un hedonist al scrisului. „Scriu doar ce-mi place și unde-mi place” (366). La sfârșit, autocritic, nefericitul și nemulțumitul hedonist ne dezvăluie „viața mea, de care nu sunt deloc încântat pe nici o latură” (496).

Memoriile recunosc și explică un „eșec” pentru cultura română, neobișnuit, exemplar. Acest eșec obligă, prin comparație, la o cu totul altă cartografiere a culturii române, opusă celei naționaliste, autosuficiente. Marino a crezut în comunicarea culturală universală, împotriva adversității autohtone, marcată de complexul de inferioritate tradus într-unul de superioritate, dar și împotriva adversității occidentale, marcată de suficiența de sine și neîncrederea în spațiile culturale marginale, de la care se cere ceea ce chiar ele au oferit mereu: subordonarea, mimetismul, sincronizarea fără saltul, timid proiectat, al diferențierii.

Marino crede că nereușita, în cazul lui, nu este a operei, dar a autorului. A autorului, de fapt, ca om. Psihologia larg umană s-a întors împotriva psihologiei adânc gânditoare și creatoare. Omul e „Mult prea sensibil și susceptibil. Mult prea emotiv și orgolios.” (228) Unde? O

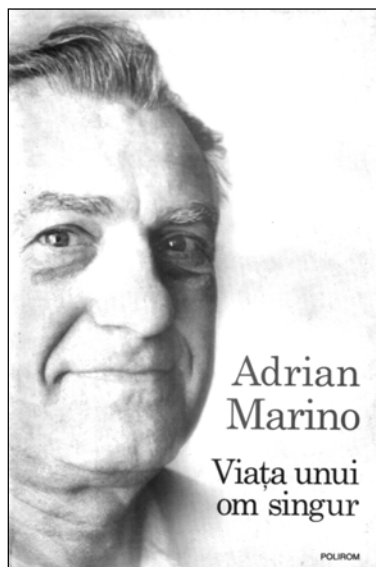
spune direct: printre mediocri. Defectele psihologice nu sunt, deci, defecte în sine, ci prin raportare la mediul cultural. Marino nu s-a vrut și nu s-a putut instrumentaliza pe sine, pentru a-i instrumentaliza pe cei peste o sută așteptați la redirecționarea culturii. A eșuat nu doar în străinătate, dar și în țara sa. E încredințat că pretutindeni, în România în orice caz, „Independența atrage izolarea.” (472) În plus, aici, în România comunistă, colectivele de lucru nu se fac după criteriul suficient al competenței profesionale, în care se include și conduita morală, ci după criteriul capacității de obediență față de rigiditate, mediocritate, impostură. Instituțiile culturale sunt „clădite” în acest fel. Marino nu le-a slujit. După chemarea și îndepărtarea din Universitate de același om, G. Călinescu, dincolo de unele apropieri eșuate, Marino a rămas (după detenție, domiciliu forțat, stigmatizare și o insolită reintegrare culturală) neinstituționalizat. Nimic doar rău, evident. Dar binele rămâne în altă parte. A fost modul său de a reveni la viață, la cea culturală în primul rând. Autoritatea comunistă, după „eliberare”, îl voia doar printre muncitorii care umpleau sticlele cu bere la Cluj. Cel care s-a opus devierii în muncitor a rămas un neîncadrat în muncă. A intrat doar în Uniunea Scriitorilor, de unde a primit o mică pensie, de membru de rând, exclus de la marile și chiar micile împrumuturi ale Fondului Literar. Compromisul acesta, care îl apasă, e compensat parțial prin refuzul repetat de a deveni membru al Academiei Române nereformate după comunism.

Propriu-zis, Marino, pariul pascalian, nu crede în eșec, decât într-unul de moment, aparent: „deocamdată, partida este sau pare pierdută, în cazul meu personal...” (472). Marea tristețe e că nu-și vede succesul care va sau nu va să vină. Dar pe care el și-l refuză. Autorul constată ori reproșează o esențială inadecvare și, ca urmare, neînțelegere a scrisului său, parțial dispus să și le explice și prin deformarea produsă de contextul constrângător, care l-a silit la devieri ori substituiți, pentru el nu imposibil de clarificat. El speră ca în timp să-i fie revizuit, în sensul propriei autorevizuiri, statutul auctorial. Cere acum o altă înțelegere, definire, situare, evaluare. Receptarea sa, fie bine, fie rău intenționată, ajunge într-un punct inadecvat. Greșit legitimat, se autolegitimează drept critic de idei, nu critic literar, ideolog abia de curând în plină devenire, nu literat. Autolegitimarea ajunge și o autoexcludere, provocatoare, riscată și riscantă. Statutul său de autor se clarifică, dar se și complică. Criticilor literari, celor care l-au citit cu severitate, el le ușurează poziționarea ori chiar le-o întărește. Dar recunoaște Marino legitimitatea, adecvarea, domeniului critic? A celui actual, în orice caz, nu. Nu doar în România, dar și în Occident. Poziție de supremă rebeliune. Poziție, totuși, critică...

Și el știe că se jeluiește, e pe cale de a o face continuu, dar e conștient că nu are cui să se plângă – aidoma unui personaj baladesc, folcloric, dar totodată dintr-o atitudine românească tipică. Și atunci își schimbă atitudinea, până la extrema opusă. După ce își dezvăluie nefericirea, ajunge să și o dezvolte. Din obiect ajunge subiect. Și dă apă la moară adversarilor sau adversităților. De exemplu, adversarilor care nu-i acordă „o reală percepție în țară” (441), devenind prezenți parcă pentru a-l da pe el absent. A înțeles (chiar de la Goethe) nevoia de a fi în grațiile zeiței Prezența. A urmat și el rostul prezenței în presa scrisă, audio și, azi, video. Fără o vocație de avocat

al gândirii și scrierii personale. Totuși, recunoaște că trimitea posibilor recenzenți și unor autorități culturale câte 70-80 exemplare din cărțile lui. Succesul pentru cineva cu astfel de îndeletniciri? Exterior muncii propriu-zise. Produs exclusiv al relației, gradului de socializare. Legături pe criteriul pseudo-eficienței interesului egal individual și de grup. Succesul e înțeles, nu și admis, doar ca „un fenomen pur social” (290). Nici așa izbânda nu capătă realitate. Insuccesul mortifică, succesul asigură doar supraviețuirea. „Succesul», în România cel puțin, mai mult te apără decât de impune.” (475) E vorba de reușita, totuși, reală, căci trăim într-o țară în care căile de izbândire rămân mai curând ireale, deși realizate. Succesul real, pentru A. Marino, ar fi (con)stat în a fi înțeles, situat, urmat, de acei 100-120 de autori orientați după un program iluminist, enciclopedist, producător de opere de sinteză. Un program necesar, de evoluție organică, universalistă. Unul, desigur, superior și, pornind de aici, creator, original. În sensul unui conservatorism înnoitor.

Aparentul succes, cunoscut și de el, într-un fel care i-a făcut mai mult rău decât bine, dacă nu doar rău? A fi publicat în străinătate. A primi premiul Herder (oportun pecuniar pentru un neîncadrat în munca instituționalizată de regimul politic). A primi – nu o dată – premii în România comunistă, de la Uniunea Scriitorilor și Academie – parcă cu forța, pentru a fi integrat. Însă criteriul recunoașterii, în țară ca și în lume, e altul: a ți se urma cu adevărat un curs. (Re)cunoașterea intervine

abia după (re)nașterea unei direcții. Ceea ce lui nu i s-a întâmplat. Dimpotrivă. De-aici conștiința eșuării. I-a „reușit” ignorarea (marginalizare critică, boicot, omisiune în reviste, liste de autori etc.) mai curând decât adoptarea. În țară și dincolo de ea. E primul, de aceea, dispus să dezvăluie „mitul unei pseudocunoașteri internaționale” (484). Nu contează ce cred, speră, spun, cei care au obținut (mult) mai puțin „succes” de acest fel. A aplicat, de regulă, (ne)regula răspunsului similar: ignorarea celor care l-au ignorat, eliminarea chiar a ideii de autoritate. În definitiv, nu recunoaște autoritatea sau valoarea niciunui critic contemporan. Iată o pornire pe care rareori o atenuază sau o contrazice. Uneori, e drept, într-un fel lamentabil – când își dezvăluie alianțele. În principiu, îi împarte pe critici între centrali și provinciali. Mai apropiat rămâne de cei din urmă. Iată, poate, încă un semn, la el, de religiozitate laică. Marino vrea să fie valorizat de necunoscători ai valorii, ceea ce este o dovadă, recunoaște, de neștiință... Uneori admirația îi e umilită de autori ajunși totuși autoritari (Eliade, Etiemble), dar și de mai tineri de pe la noi, recent atrași de politologie și ideologie.

Ideile lui A. Marino sunt generale, acceptate sau nu, în funcție de regimul politic ori epoca istorică. Îi rămâne durerea că nu devine vizibil modul său de a personaliza idei așa-zis înalte, dar într-un fel „comune”. Observă că lipsește din numere tematice de reviste și din „liste” selective. Ajunge omis nu doar individual, dar și categorial, din cultură, literatură, critică, dintre cei închiși și persecutați în comunism. Și se exclude el însuși, cu ostentație disperat-mazochistă. Nu dintr-o dată, dar după o confruntare paralelă, considerată firesc-resentimentară, nu lipsită de un anume sadism. Fără validare, creditare, autoritate, fără prestigiul măcar similar celor care ocupă și gestionează centrul cultural, nici acum, când a ajuns la sfârșitul vieții biologice și culturale, Marino devine neconsolat, dar nu cu totul învins în conștiința sa ultimă. Oscilează, într-o limită părănd redusă, dar însemnată, între: „«mizez» foarte puțin pe recunoașterea postumă” (318) și: „Totul depinde de evoluția viitoare a culturii române.” (290) Va fi un om al viitorului ori nu va fi nimic, iată, totuși, miza lui, similară pariului pascalian.

Iată omul. Cine-i el? A. Marino este mândru de familia lui moldoveană, veche, înregistrată în *Arhondologia Moldovei*, cetățean, intelectuală. Îl încântă originea socială. Nu are bune sentimente față de părinți. Prima neînțelegere, capitală, îi vine din partea mamei. „Dacă te-ai vedea studios”, i-a spus, comițând „Cea mai mare insultă și nedreptate” (35). Nu reiese că era ea însăși studioasă. O ruptură, aceasta cu mama, mai ales culturală. Părinții i se par, psihologic, în divorț. Șef al Regionalei CFR Iași, tatăl e un „timid dominat de o soție tiranică” (35).

A. Marino n-a ales exilul (libertatea), dar este, în felul său, un depeizat. Aproape un nelumit (revine postura călugărului laic), deși comunicativ în exces. E, o spune singur și poate sigur, un exotic. „Personaje exotice, de genul meu...” (355). Are calitatea îndepărtării sau înlăturării. Tot el spune că, la Paris, o ungueroaică l-a numit... *extraterestru*.

Omul social nu s-a instituționalizat: „sunt total incapabil de muncă de birou, catedră, «normă» planificată, încadrare într-un serviciu strict. (...) Am oroare de «șefi», «directori», «maestrii» cu program.” (445). A trăit din drepturi de autor, dar mai mult – o recunoaște – a fost invitatul soției la masă. Primește nimic, năzuiește la tot și face numai nazuri.

Omul social așteaptă neantul, dar omul cultural își aranjează posteritatea, în modul unui „arhivar înăscut” (487). Gospodar, așa spune într-un mod țărănesc, el nu aruncă nimic. A depus, la BCU Cluj, un număr de 287 dosare. Multe? Din, avertizează, 400! Unde? La Cluj, oraș numit al doilea domiciliu obligatoriu. La Cluj, unde, nici aici, nu apare pe listele canonice ocazionale. Dar unde în altă parte? Relația cu Clujul este aceeași ca acelea cu țara și regimul. Ba chiar cu lumea, cea cunoscută – pe aceasta, pe toată, și-o pune-n cap.

Omul cultural a fost un autodidact, 14, trăind, împreună cu omul social, singur între feluri ostili. Autodidactul este un antididact: „n-aveam nici o vocație didactică” (51). Scurt timp asistent, n-ar fi respins, totuși, ideea revenirii la Universitate, chiar și ca profesor consultant, după revoluția – restaurată din fașă –, când, evident, nu i s-a îngăduit. Desfide didactica în totul, în școală, ca și în viață: „nimeni nu învață nimic, niciodată” (12). Marino, nesățiosul de lectură și scris, își recunoaște culpa incomunicării. Dar incomunicarea seamănă cu aceea din teatru lui Ionesco: provine dintr-un exces al comunicării. Să notez că recunoaște și prioritatea vinovăției: „primul vinovat pentru toate suferințele și erorile vieții mele sunt eu însumi” (10). „Am recunoscut, de multe ori, că singurul vinovat sunt eu însumi.” (291) Cât privește incomunicarea, se referă la aceea concretă, directă, socială. Omul cultural a fost un rigid: „am fost prea abstract, prea asocial, prea «irealist»” (10). Nu-și dă un verdict de vinovat sigur. Doar „o parte din vină îmi aparține” (125). Vina sa este a împrejurărilor, „obiectivă” (459), „vinovatul principal a fost, în primul rând, sistemul odios și aparatul său represiv” (11), epoca rea, istoria.

Vina omului social este parțială, a omului cultural nu există. „Adevărul este că n-am nici «texte» de regretat...” (83). Se va fi gândit, probabil, la textele ideologice: „am supraviețuit onorabil și obscur, fără nici un fel de texte de regretat” (333). Recunoaște o excepție „Nu regret,

Pariul pascalian al unui călugăr cultural de fapt, în mod real decât un singur text împotriva «onirismului» lui D. Țepeneag.” Pe care nu o lămurește. Și, crezându-se „dator” în comerțul omenesc și cultural ulterior, o „plătește”. Voi reveni atunci când voi comenta raporturile lui Marino cu exilul. Deocamdată, îl vedem pe memorialist spășit, temător: „nu cred că D. Țepeneag «m-a iertat» vreodată.” E aici și un reproș adresat lui Țepeneag. Marino crede că, scriind despre *Le mot sablier*, într-o revistă din afara României, când numele *oniricului* era cenzurat în țara natală, greșeala fusese răscumpărată. Sigur, există chiar recunoașterea prozatorului pentru recenzia (din păcate doar ideologică și nu poetologică) din *Dialogue*. Dar ce mai e istoria (*y compris* literară) dacă i se aplică „criteriul” uitării?

Se blamează și condamnă singur: „nu m-am «plăcut» niciodată” (9). Memorialistul se (de)plânge: „sunt un om fără amintiri frumoase” (13). Caracterul responsabil i-a fost afectat adânc de firea nefirească, extremă. În vreme ce rațiunea îi este centrală și... centristă – politic, ideologic. „Temperamentul meu este, din nefericire, un amestec oscilant de stoicism și criticism, de resemnare și revoltă.” (19) Timidul manifestă insolență critică de la vârsta copilăriei. Copilărescul său criticism nu-l părăsește nici la adâncă bătrânețe. Ba chiar crește, sporește și în epuizare. Firea și educația se confundă în fixarea sa. „M-am născut și am devenit repede un «rebel», inconformist, refractar, inadaptabil.” (21). Dar este, probabil prin opțiune rațională, un pozitiv. Refuză tragicul vieții, mistica, religia. E un laic. Un laic trăind ca un călugăr fără mistică directă, doar cu una indirectă (critică, teorie, ideologie, primele două calificate ca succedanee). Memorialistul, ajuns un izolat definitiv, se prezintă ca „un mediocru și plat raționalist, inaccesibil oricărui *misterium tremendum*” (181).

Memoriile au rost compensativ pentru cineva care se califică drept un neadaptat tăcut, nespectaculos. Ele aduc o compensație verbală. Cea de – totuși – adaptat (după o lungă inadaptare, urmată de ani mulți de închisoare și domiciliu forțat) e secundară sau eludată. Drama singurătății vine din neșansa lumii mereu ostile. El este „Un om mereu singur ce nu și-a găsit mediul niciodată.” (447) Eșecul său militant politic l-a clarificat. „Eram un adevărat independent, dificil și redutabil...” (472). Pune între ghilimele cuvinte ca „egoism”, „individualism”, „manie” și chiar „scleroză”. Prin 1992-1993, omul ajunsese să aibă o implicare politică partinică, democratică, în PNȚ-cd. A stârnit antipatie, a fost exclus – și pentru că (s-)a refuzat – din instituțiile culturale râvnite de toți, Universitate, Academie. N-a compensat în echilibrul răsplății răzbunătoare (potrivit legii – invocate – a talionului) a ceea ce i s-a plătit cu ostilitate.

Irațional al raționalității, purtat de beția lucidității, acest ne iubitor de literatură, de ficțiune, teatru și îndeosebi poezie, este un bacovian fără voie, ajuns singuratic și uitat, „uitat», ignorat total” (521), „rămas un mare izolat” (514), după „o viață refulată, tristă și de mare constrângere” (492), de biet om apăsător de vremuri. Așadar, devenit astfel, nu prin destin individual, ci prin destin istoric, întrucât „Suferințele mele au fost, de fapt, generale, ale unei întregi comunități și epoci.” (509) Ia rămas „marginalitatea ca patrie” (473). Condiția capitală: „un intrus» etern (în cultură, în critică...” (447). E publicat afară din țară. Dar fără fireasca recunoaștere în țară. El voia o recunoaștere oficială! I s-ar fi părut potrivit să fie recunoscut oficial și în țara comunistă, unde „oficialitatea» nu dădea doi bani pe tine” (449). Și atunci?

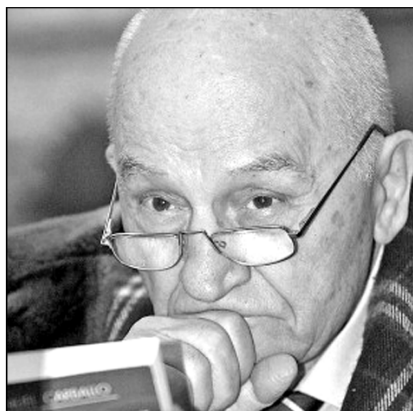
Urmaș al unor orășeni de două veacuri, nu analizează starea citadină populată de precedentele generații. Dar se descoperă acum ca un om fără țară și neam, lume. Din țară și deșărat, în exil. Tot mai abstractizat, a ajuns la limita neantului: „nu mai aștept nimic”, „nu mai sper nimic” (519). Omul, sfârșit încă din copilărie, își trăiește și scrie mortificarea nu o dată recunoscută. Fața morții e privită cu aceeași uscăciune sufletească. *Un grand sommeil noir/ Tombe sur ma vie*, citează undeva dintr-un vechi poet. Nu frica de moarte, dar binele îi rămâne ultimul gând. Testamentul este în acord cu moartea, conjugată cu viața, a unui om care a trăit, nu doar moare, singur. „Nici o slujbă religioasă. Nici un fel de asistență. Doar incinerare și cenușă împrăștiată oriunde.” (526) Cenușă peste tot. Doar ea compensează ideea cuprinderii totale. Mizantropul memorialist pare un fel de Ecclesiast. Are condiția esențială a *călugărului laic*, ieșit din lume, în *eclesia* (afară din lume): „Iubeam» tot mai puțin lumea și așteptam tot mai puține satisfacții.” (250)

Interviul *Familiei*

„Am senzația că în acest sfârșit de secol până și Dumnezeu trebuie pipăit de experți.“

Un interviu cu Octavian Paler

Octavian Paler

Radu Herjeu: Domnule Paler, aș vrea să putem vorbi despre lucruri pe care le descrieți mai mult în cărțile dvs decât în editorialele dvs, și mai ales în cărțile dvs mai vechi, în perioada în care probabil aveți mai puține dezamăgiri și mai multe speranțe decât acum.

Octavian Paler: Și mai multe iluzii.

R.H.: Iluzii... eu prefer să le numesc încă speranță. În „Apărarea lui Galilei“ spuneți că fericirea o găsești acolo unde crezi cu putere în ea, și vreau să vă întreb mai întâi nu dacă este adevărat ci dacă e ușor să crezi în fericire.

O.P.: Vreți să cred în fericire pe o vreme ca asta, cum e afară, cu ploii putrede, o iarnă de care eu mă tem. Eu sunt un om al verii. Vara sunt foarte optimist. Chiparoși, iarbă însoțită. Vara îmi e mai ușor să fiu optimist, chiar fericit. Pot să văd în lumină ceva aproape mistic, când vine toamna lucrurile se schimbă puțin, iar când se apropie iarna intru într-un regim psihic mai jos. Oricum, dacă discutăm despre fericire, îmi aduc aminte ce zice undeva Kierkegaard, că fericirea există numai după ce a trecut. Câtă vreme o trăiești, ea este perisabilă. Nu știi niciodată dacă nu riști în clipa următoare să devii din fericit nefericit. După ce a trecut însă, poți să spui „am fost fericit“. Cu alte cuvinte, mă tem că paradisurile există numai ca paradisuri pierdute. În „Apărarea lui Galilei“ e vorba de altceva. E vorba de un personaj care e un fel de alter ego al meu, se înțelege asta, și care își găsește în ultimele resurse de vitalitate chiar fondul de a crede. Cu alte cuvinte, mie mi se pare că soluția optimă pentru cineva este soluția lui Don Quijote. Anume aceea de a crede în ceea ce simți nevoia să crezi, de a iubi ceea ce simți nevoia să iubești, fără să-ți mai pese de părerile celorlalți.

R.H.: Dvs mai aveți puterea asta?

O.P.: Cred că da. Din fericire, încă da.

„Și Dumnezeu trebuie pipăit de experți“

R.H.: Și câte ierni au trecut peste dvs, la acest mod de vă nega fericirea sau dreptul la fericire ?

O.P.: Nu neg. Dimpotrivă, faptul că mă agăț, cum zice un vers celebru, de partea însorită a îndoielii, este o dovadă că am nevoie încă să cred în șansa de a fi fericit. Mi-ar fi greu să le număr. Pe cele fizice pot, dar nu ele contează. Probabil au fost vreo trei. Prima iarnă a fost aceea în care am ieșit din copilărie, în care copilăria mea a murit și o dată cu ea o lume întregă. Lumea copilăriei mele, care a fost o altă lume decât ceea ce a urmat. Eu sunt un imigrant în București și a trebuit să mă civilizez aici, să devin din micul barbar care am fost cândva o persoană civilizată adaptată la cerințele urbanității. Nu știu dacă am reușit până la capăt, dar m-am străduit, m-am străduit atât de tare încât până la urmă am reușit să pierd și rădăcinile mele.

R.H.: Așa simțiți?

O.P.: Da. Cu alte cuvinte eu sunt astăzi nu un bucureștean complet, pentru că am nostalgia universului pierdut al lumii copilăriei mele, dar nu mai sunt nici ce-am fost, pentru că n-aș mai putea trăi într-un sat. Iar în satul meu mă duc foarte rar, mă duc întotdeauna doar câteva zile, după care simt nevoia să plec, deoarece mă izbesc acolo de trecut ca de un zid, pot să aparțin în continuare acelu sat doar câtă vreme sunt departe de iarnă.

R.H.: Prima iarnă. și a doua ?

O.P.: A doua iarnă a fost cred cea care a urmat după iluziile mai mult sau mai puțin responsabile din adolescența și tinerețea mea. Am visat tot felul de prostii în adolescența mea. Întâi am visat să merg pe urmele lui Nansen la polul nord. Eu care nu suport frigul astăzi, după cum v-am mărturisit. Apoi am visat să merg pe urmele lui Amundsen la Polul Sud, am suferit îngrozitor când am aflat, citind toate cărțile pe tema Polului Sud sau polului nord pe care le-am găsit, cum a murit Robert Scott în Antarctica, scriind în jurnalul său această frază dramatică „este îngrozitor să trăiești într-o lume în care numai cel dintâi contează“. Pentru că el la Polul Sud găsisese drapelul norvegian înfipt de Amundsen. Am visat de asemenea să ajung în Spania, singura țară pe care am dorit s-o cunosc, și să refac drumul lui Don Quijote. Mă supraestimam, fără îndoială, socotindu-mă cumva din stirpea idealiştilor de genul lui Don Quijote, dar adolescența nu are farmec decât dacă e iresponsabilă. După toată această experiență - de altfel am traversat experiențe foarte interesante, fascinante - am avut trei ani de delir livresc, la propriu, în care mi-am albit nopțile citind tot ce-mi cădea în mână, bibliotecă, nu exagerez, fără nici un criteriu, într-o nesfârșită dezordine. Luam de la bibliotecile de împrumut ale vremii și Kant, și Hegel, dar și Octav de Silla, și „Cuibul

bufnițelor“, și „Anna Karenina“, fără nici un criteriu. De altfel, nici nu aveam educația estetică necesară pentru a-mi fixa un program foarte strict. Oricum, astăzi știu foarte bine că Borjes are dreptate când aseamnă paradisul cu o bibliotecă, pentru că eu am fost în Arcadia, am fost în acel paradis, am trăit trei ani în care am scos din preocupările mele școlare jumătate din materii, pentru a-mi face timp de lectură și în care am fost fericit. Am plâns pe cărți, am râs pe cărți.

R.H.: Nu v-ați simțit singur în Arcadia ?

O.P.: Singurătatea, în formele ei periculoase și penibile, am descoperit-o mai târziu, deși ea a fost, dacă vrei, prima mea experiență din viață. Eu am descoperit singurătatea la trei ani și două luni fix, știu bine, chiar perfect ziua, cunosc perfect chiar și împrejurarea. Se întâmpla această poveste la moartea bunicului meu matern. Părinții mă luaseră acolo, n-aveau cu cine să mă lase probabil acasă, și ca să nu-i încurc la pregătirile pentru înmormântare m-au trimis undeva în livada casei bunicului meu. Era prin noiembrie, una din ultimele zile frumoase de toamnă, cu un soare fabulos, pe care îl văd și astăzi, cu merii înroșiți de primele friguri de toamnă și cu frunze uscate pe jos care foșneau, și am mers așa prin grădina aceea preț de jumătate de oră, absolut fericit. Prima descoperire a vieții mele a fost de fapt această sensibilitate a mea, aproape mistică, la lumină. și la un moment dat m-am speriat. Am văzut că nu mai auzeam rumoarea din curte, nu mai era nimeni în jurul meu și m-am speriat. Atunci am descoperit singurătatea. Dar în formele ei adevărate am descoperit-o mai târziu, în București, unde am fost departe de părinți, fără prieteni, din nenorocire pentru mine, din vina mea, fără îndoială.

R.H.: De ce?

O.P.: Din vina sensibilității mele retractile, de rac conservator care amestecă tot ce e mai prost în zodia racului, adică și un orgoliu excesiv uneori, și o timiditate cam arțăgoasă. Heraclit zice undeva că „destinul este propriul nostru caracter“. Eu pot să confirm asta, întrucât într-o bună măsură destinul meu a fost decis de caracterul meu. De altfel, pot să confirm și altceva. Cartea pe care o scriu acum are la bază această idee, cartea se cheamă „Despre barbari, cu melancolie“. Ei bine, în această carte plec de la ideea (și eu o cred serioasă) că destinul uneltește prin amănunte anodine. Unora le asigură momente spectaculoase (de pildă cum i-a asigurat lui Cezar un Rubicon), dar, desigur, oamenilor obișnuiți le provoacă destinul prin amănunte care uneori nici nu sunt observate. Treci pe o stradă oarecare, la o anumită oră, într-o anumită zi și nu-ți dai seama că pe o altă stradă în o altă zi, la o altă oră, destinul tău ar fi fost altul. Ei bine, în viața mea au existat amănunte care mi-au ho-

„Și Dumnezeu trebuie pipăit de experți“

tărit în mod limpede soarta. Asta ar fi, să zicem, a doua iarnă. A treia iarnă a fost când am trăit un fel de șubrezie a certitudinilor, când am intrat în faza de ruină a certitudinilor mele și a iluziilor mele. Eu am fost întotdeauna convins că e important să ai iluzii, dar nu de rând. Mediocritatea iluziilor depinde de noi, mediocritatea vieții nu depinde de noi, uneori e decisă de împrejurări, dar asta costă, fără îndoială. Și a existat un moment în viața mea în care mi-am dat seama de adevărul dramatic, tragic aș zice, dintr-o frază a lui Camus care vorbește despre noaptea care se adună din ce în ce mai deasă în urma noastră și care ne face să descoperim de fapt cât de nesfârșită e ignoranța noastră. În adolescență și o bună parte din tinerețea mea am mers cu încrederea în certitudini până la ridicol uneori. În adolescență eram convins că absolutul e undeva la îndemâna degetelor mele. Astăzi mă gândesc cu melancolie la acele zile pentru că de fapt am atât de puține certitudini încât mă tem să le mai înșir. Știu în schimb cât de relative sunt toate și mă obsedează între altele, să zicem, acel detaliu care ne e povestit despre ce făcea Cezar Borgia, care în fiecare seară ardea niște câlți pentru a se convinge că orice glorie e deșartă și că totul e efemer. Toate trec. Până la urmă nu rămâne decât întrebarea lui Hamlet: “A fi sau a nu fi?”.

R.H.: Frica trece?

O.P.: Frica se transformă. De altfel vreau să vă precizez că eu am scris “Apărarea lui Galilei” ca un lung monolog despre frică pentru a-mi da curaj.

R.H.: Și v-ați dat?

O.P.: Da, faptul că am avut curaj să vorbesc despre frica mea și despre îndoielile care, la un moment dat, mă podideau, a fost după părerea mea o dovadă că în limitele mele mi-am dat curaj. Dar frica se transformă; a dispărut frica politică, astăzi nu cred că se mai poate vorbi de o frică politică... am ieșit din faza asta. Dar iată instaurându-se în locul fricii politice, frica economică. Pe care o văd acționând și provocând aceleași ravagii.

R.H.: Credeți că frica ar putea fi pe undeva motorul evoluției umane ?

O.P.: Aș zice din fericire. Vă dați seama cum ar arăta o lume în care n-ar exista frica de moarte? După părerea mea, dacă nu tot, aproape tot ce e important în această lume, tot ce e durabil, s-a născut din frica de moarte. Fără frica de moarte mă tem că bibliotecile și muzeele ar rămâne în mare măsură goale. Frica de moarte a ridicat Piramidele, a plantat și Sfinxul lângă Piramide, frica de moarte a creat capodopere. Lucrurile nu sunt foarte simple. Mie îmi plac bufonii din piesele lui Shakespeare, care fac tumbe, sau vorbesc în răspăr, sau îmi plac bufonii taciturni din pânzele lui Velasquez. Nu-i suport în politică. Îmi plac și ne-

bunii, nebunii grandioși, de altfel îmi plac nebunii mai mult decât înțelepții, sunt îndrăgostit într-o mult mai mare măsură de marii nebuni din istoria culturii, acei nebuni care au pictat, ca Van Gogh, care au scris o poezie extraordinară ca Hölderlin, sau au făcut filosofie, ca Nietzsche.

R.H.: Credeți că nebunia n-ascunde frică ?

O.P.: Nu. Cred că nebunii sunt dincolo de frică, precum sfinții. Sigur că, dacă ne gândim la faptul că există și nebuni de alt ordin, nebuni care se visează Napoleon, nebuni care, în loc să creeze, vor să comande, atunci se poate vorbi de frică. Chiar de frica oglinzii.

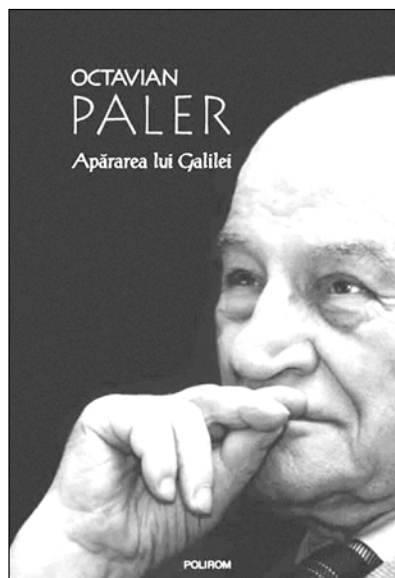
R.H.: Nu știu dacă la dvs frica politică sau frica economică au fost primordiale. Ce frică e la dvs pe primul loc, cea care vă paralizează, frica dată de vipere ?

O.P.: Mai multe. Frica de ratare.

R.H.: O mai aveți acum?

O.P.: Da, fără îndoială. De pildă, ce înțelegeți prin viață împlinită? Dacă socotiți că viață împlinită înseamnă succes, notorietate, atunci înseamnă că discutăm pe două paliere diferite. Eu cred că poți să-ți ratezi viața chiar având șansa de a fi răsfățat în succes sau în notorietate. Totul e ce faci cu viața ta. și mă tem că nu există decât vieți ratate pentru că nu există după părerea mea viață în care să fie împlinite toate iluziile și toate idealurile. Ori cel care și le împlinește n-a avut idealuri prea mari și atunci și le-a putut împlini, ori a avut nebunia să tatoneze imposibilul și atunci fără îndoială că ratează. Mă persecută ideea că viața este altceva decât un drum între

o naștere și o moarte. și de aceea mă tem, și mă tem și de altele. Am senzația că în acest sfârșit de secol până și Dumnezeu trebuie pipăit de experți. Atât de departe este dus un anumit pragmatism, cu care unii se laudă, pe care eu însă îl deplor. Mă întorc la credință și zic că până nu crezi până la capăt în ceva, până nu iubești nebunește ceva, sunt mult mai mari șansele de a te rata. La urma urmei, orice singurătate e o formă de ratare. Și eu n-am fost și n-am rămas străin de singurătate, chiar dacă n-am fost niciodată un solitar adevărat, pentru că am avut mereu nevoie de lume, de ceilalți. N-am putut înțelege niciodată acea afirmație a lui

„Și Dumnezeu trebuie pipăit de experți“

Sartre că „infernul este celălalt“. Eu am fost tentat mai degrabă să cred că infernul este în mine.

R.H.: Și totuși, în a judeca eșecul unei vieți, n-ar trebui să ținem cont și de efectele vieții noastre asupra celorlalți? Poate dvs v-ați simțit singur, dar poate ceilalți, avându-vă pe dvs, citindu-vă, nu s-au simțit singuri. Poate că eșecul, așa cum îl vedeți, al vieții dvs, i-a împiedicat pe ceilalți să-și rateze viața.

O.P.: Eu n-am vorbit de eșec. Eu am vorbit de teama de eșec. Ceea ce e cu totul altceva. Cred însă, și aici vă dau dreptate, că există o anumite solidaritate a solitarilor, a singurătăților. Unamuno chiar face undeva un fel de apel patetic adresat tuturor solitarilor să se solidarizeze pentru a face lumea și viața mai suportabile. Sigur că lucrurile astea m-au obsedat continuu. Eu cred că partea cea mai bună din mine, câtă există, se află în obsesiile mele, în îndoielile mele, în iluziile mele, în deziluziile mele, eu nu cred că deziluziile reprezintă întotdeauna un eșec și nu cred că ele sunt întotdeauna în defavoarea noastră sau penibile. Deziluziile ne arată cât de mult am fost în stare să sperăm sau să ne amăgim la un moment dat încât eu îmi măsoar uneori drumul prin viață și ce-am reușit să las ca dâră în urma mea, poate mai mult după dezamăgirile mele. E interesant să crezi c-ai fost, te-ai crezut mai bun decât ești.

R.H.: Veți afla vreodată? Dacă v-ați crezut mai bun decât sunteți cu adevărat?

O.P.: Nu știu. Oricum eu fac o experiență interesantă în cărțile mele, nu foarte plăcută dar nu mă pot lepăda de ea în momentul de față. Mă persecută, ca să fiu exact, câtă sinceritate putem suporta. Am ajuns la concluzia că o sinceritate deplină nu e posibilă. Nu există sinceritate absolută pe lume. Până și Rousseau în confesiunile lui zice la un moment dat: Mi-e foarte ușor să recunosc că am fost vinovat, dar mi-e aproape imposibil să recunosc că am fost ridicol. Și-mi dau seama că dificultatea cea mai mare o întâmpin atunci când este cazul să-mi recunosc un gest caraghios pe care l-am săvârșit într-o anumită împrejurare.

R.H.: Ați săvârșit multe lucruri caraghioase ?

O.P.: Cred că da. Voi mai spune o dată că am umblat trei ani prin anticariatele din București după o carte care nu există și pe care n-a văzut-o nimeni: „Secretul secretelor“ a regelui Solomon, eu fiind convins la acea dată că voi reuși să găsesc acea carte și voi fi marele ei descoperitor, după ce toată Renașterea s-a chinuit să o caute și n-a reușit s-o găsească. E caraghios, nu? Dar sunt fericit că am fost în stare și de asemenea gesturi caraghioase. Am mai avut și altele.

R.H.: Câte lucruri importante n-ați înțeles în viață?

O.P.: N-am înțeles destule. Faptul ca mai am încă putere de a mă mira este dovada că sunt destule lucruri pe care nu le-am înțeles. Multă vreme n-am înțeles, de pildă, că trecutul este de două feluri, cum zice

Berdiaev. Este un trecut mort, stins, expediat la arhive și există un trecut viu care se află în prezentul nostru, în cenușa din noi, în cenușa asta radioactivă a melancoliilor noastre care acționează și care determină în bună măsură prezentul. Eu acum sunt în buna condiție de a înțelege cât de viu este trecutul. Iată ceva pe care l-am înțeles destul de târziu. Tot târziu am înțeles cât de caraghioasă a fost propensiunea mea spre înțelepciune în tinerețe când umblam înnebunit după tot ce îmi putea spune despre cei șapte înțelepți ai Greciei Antice și eram convins că înțelepciunea este supremul criteriu într-o existență. Pentru a ajunge, cum am mai mărturisit de altfel, la convingerea că în bună măsură înțelepciunea este ceva fraudulos pentru că ea te duce spre dorința de a fi rezonabil, de a evita riscurile, de a fi prudent, de a nu crede, de a nu îndrăzni și de a nu iubi nebunește. Am mai avut și altele.

R.H.: Și atunci care ar fi criteriul, dacă nu înțelepciunea?

O.P.: Nebunia... între ghilimele. Nu nebunia patologică, fără îndoială, nebunia despre care vorbeam, care n-are de a face nimic cu politica; care are de-a face, dacă vreți, cu filosofia, cu poezia, cu pictura, cu tot ce spiritul uman a îndrăznit dincolo de limite, dincolo de măsură. Aceasta este problema: de a face, cred eu, în viață lucruri fără măsură, nu cu măsură, cum ziceau grecii, fără măsură, adică a îndrăzni până la capăt.

R.H.: Domnule Paler, și totuși oamenii, în general, nu pot să-și depășească limitele foarte mărunte. Cum putem aștepta de la ei să depășească limite mai presus de ei?

O.P.: Dacă există o înțelepciune care poate fi înșușită la urma urmei, este aceea de a-ți iubi limitele. Asta da. Asta pot înțelege. De pildă acum eu sunt foarte aproape de această unică înțelepciune. Îmi dau seama cât de vulnerabil sunt, cât de relative sunt ideile mele, convingerile mele, îmi dau seama câtă cenușă există în fostele mele mari credințe și iluzii, și încerc să-mi iubesc limitele, să mi le accept, cu alte cuvinte. Dar asta, dacă vreți, privește capacitatea noastră de a ne consola. Nu știu dacă această capacitate de a ne consola este cea mai fecundă.

R.H.: Chiar vroiam să vă întreb dacă nu cumva, iubindu-ne limitele, vom înceta să luptăm împotriva lor.

O.P.: Da, aveți dreptate. E o observație subtilă asta. Așa este.

R.H.: De ce puțini oameni se pot autodepăși în viață, se pot ridica de la condiția lor, destul de simplă, de cetățean al unei națiuni, de membru al unei comunități? De ce nu pot sau nu-și doresc să treacă peste această condiție?

O.P.: Pentru că sunt, după părerea, în situația de a privi prost oglinda. Sunt două moduri de a privi oglinda. Îndrăgostindu-te de tine și considerându-te în felul acesta deasupra oricăror reproșuri, mai bun,

„Și Dumnezeu trebuie pipăit de experți“

sau pentru a te sinucide, ca Narcis. Eu am vorbit mult pe tema asta, și chiar am făcut un muzeu în labirint, tentativa de a reabilita mitul lui Narcis, care a fost după părerea mea un personaj extrem de calomniat. Și astăzi se vorbește curent despre narcisism. O prostie! Narcisismul n-are nimic de-a face cu frivolitatea indivizilor care se privesc în oglindă foarte mulțumiți de cum arată sau cum sunt. Narcisismul este cu totul altceva. Narcis este un personaj tragic. De altfel, cei care vorbesc despre narcisism nu cunosc mitologie și nu știu că de fapt Narcis a fost condamnat de Nemesis să se uite într-o fântână și să se îndrăgostească de sine pentru că era foarte rece cu nimfele, cu femeile. El, frumosul Narcis, era un misogin. Iar cum misoginismul este văzut ca un delict și în ochii zeilor, atunci a fost condamnat, prin Nemesis, să se uite într-o oglindă și să ajungă la situația de a se autodevora, într-un anumit sens. Dar asta este cu totul altceva.

R.H.: Și totuși, de ce oamenii nu reușesc să vadă ce trebuie în oglindă?

O.P.: Pentru că sunt ocupați cu alte lucruri. Sunt ocupați cu pulbera lucrurilor mărunte care ne orbește zilnic. Politicienii sunt ocupați să facă demagogie, uitând mereu că au existat demagogi iluștri. Demagog vine de la „demos“ și „agagos“, care înseamnă a „conduce poporul“. Afaceriștii sunt ocupați cu conturile lor în bancă și de cât le crește prosperitatea, vanitoșii de vanitățile lor, toată lumea aleargă după ceva, uitând că există o sancțiune a timpului, care nu iartă pe nimeni, și că a alerga spre ceva, spre o credință, spre un ideal, spre ceea ce iubești și a alerga spre nicăieri, cu iluzia că ceea ce faci de dimineța până seara este foarte important, nu scapă de această penalizare a timpului. Dar problema autodepășirii se pune, cred eu, într-un mod diferit, de la persoană la persoană. Depinde ce-ți propui să fii ca să reușești să te autodepășești. Dacă nu vrei să fii decât, să zicem, senator, sau deputat, sau orice altceva, și ești așa ceva, nu mai e cazul să te autodepășești.

R.H.: Exceptând faptul că în asemenea cazuri, când ești senator îți dorești să fii ministru, și apoi prim-ministru și așa mai departe, evident că autodepășirea o plasez numai pe plan spiritual, cel puțin numai acolo mă interesează, din ce am putut să observ, oamenii luptă cu mult mai multă energie pentru a se autodepăși pe plan material, fizic, decât pe plan spiritual. Li se pare mult mai puțin importantă o asemenea evoluție în plan spiritual decât în plan fizic și mă întreb de ce, pentru că dacă și-ar analiza probabil mai mult frica ar constata că ea nu vine din lipsuri materiale sau fizice.

O.P.: Pentru că aceste vremuri, și când spun vremuri nu mă gândesc numai la tranziția românească, mă gândesc la cum arată lumea de astăzi, pentru că aceste vremuri nu sunt deloc favorabile spiritului, dimpotrivă, mă tem că idealistii, romanticii sunt persoane deloc la modă

astăzi și sunt condamnați să intre în categoria persoanelor denumite pudic „a persoanelor defavorizate“. Sigur, noi, din „fericire“, avem șansa de a trăi într-un oraș unde gropile te cruță de tentația de a privi spre cer, trebuie să fii foarte practic, foarte realist, când pui piciorul, ca să nu cazi în nas. Dar amintiți-vă ce spunea Unamuno despre cum s-a născut filosofia. Filosofia s-a născut, spun asta pentru cei care nu știu, în clipa în care din doi oameni unul s-a ocupat de lucrurile practice, a privit în jos, pentru ca ceilalți să poată privi cerul înstelat. Ei bine, vremurile de astăzi, nu numai în România, dar mult mai apăsător în România, lasă cerul înstelat pe seama astronomilor. Acum cam toată lumea este obligată, din varii motive, să privească în jos, la lucrurile practice, unii pentru că nu-i interesează cerul înstelat, alții pentru că îi interesează numai ceea ce câștigă. Astăzi coatele sunt mult mai eficiente decât inteligența. Iată încă unul dintre motivele care determină dizgrația spiritului azi. Eu, îmi aduc aminte mereu cu nostalgie, sunt incorrigibil îndrăgostit de greci, că la greci, conducători de tipul lui Pericle nu vroiau glorie pentru ei, ci vroiau să construiască pe Acropole Parthenonul. Din nefericire, acest gen de oameni nu prea e la modă azi.

R.H.: Dar cei care scriu o carte, făcând-o cadou celorlalți?

O.P.: Vă referiți la scriitori. Trebuie să mărturisesc cu sinceritate că-mi scriu cărțile pentru mine, nu pentru cititori, pentru mine scrisul e o formă de exorcism, e modul meu de a mă suporta pe mine și de a suporta lumea din jurul meu. E modul meu de a fi singur și solitar în același timp. E ca un descântec, când stau în fața mașinii de scris decuplat de lume, de istorie, de realitate, de toate mizeriile vieții obișnuite. În clipa în care reintru în realitate sunt în pericol. În ciuda faptului că se crede despre mine că am călătorit mult, n-am călătorit mult, mai degrabă am bovarizat călătoria, amintindu-mi niște drumuri pe care le-am făcut. Am înțeles că pentru indivizi de genul meu o călătorie este o formă de frică, am cunoscut multe spaime, multe angoase departe de țară și m-am speriat în momentul în care am văzut cu câtă acuitate eram străin în acele realități. Nu fac o apologie a sedentarismului. M-am îngrozit însă când mi-am dat seama că pot să mă simt străin și pe străzile Bucureștiului. Și au fost și sunt destule situații. Nu știu cum să explic acest sentiment. Se pare că Dumnezeu a terminat la un moment dat lutul la geneză, când a creat omul, și nemaivând lut la dispoziție s-a folosit și de noroi. Încât mai există din nefericire destul noroi și la noi, și la alții și de câte ori mă lovesc de această evidență am o senzație foarte rea, foarte stranie de străinătate, gravă, pentru că nici o străinătate nu e mai gravă ca cea de la tine de acasă. Vorbeam despre satul copilăriei

„Și Dumnezeu trebuie pipăit de experți“
mele. De câte ori mă duc acolo și mă simt străin, fiindcă satul copilăriei mele a murit, azi e cu totul alt sat, chiar dacă e cu case mai arătoase, sau are și ulițe asfaltate. Dar mă simt străin. Satul acesta nu e satul meu. A rămas poate doar numele. Atunci am o senzație teribilă, mă duc întotdeauna la cimitir să îngenunchez la mormântul părinților mei, după care tentația mea este să plec imediat spre gară. Sau să mă urc în mașină și să plec. Am același sentiment penibil pe care îl am atunci când mă simt străin în București, eu fiind mai acasă acum în București decât în satul copilăriei mele, deși mi se întâmplă deseori noaptea să aud un cocoș în cartierul Cotroceni, sau câinii lătrând și-atunci renasc în mine niște amintiri demult uitate și îmi dau seama că, oricât aș crede eu că m-am urbanizat, undeva în adâncurile mele există încă o sensibilitate a fostului mic barbar.

R.H.: Doamnă Paler, vă mulțumesc că ați acceptat invitația mea și să sperăm că fricile dvs nu vă vor împiedica să scrieți în continuare și să ne bucurați cu cărțile dvs.

(Interviu realizat în anul 1996)

Lecturi după lecturi

Maria Postu

Exerciții de automodelare

Nicolae Breban

Romanul *Drumul la zid* a apărut în 1984 (Ed. a II-a: Editura Ideea Europeană, 2009) și personajul principal, Castor Ionescu, este o variantă a lui Grobei, care parcurge în sens invers drumul lui Grobei, sau, după mărturisirile lui Breban, Castor Ionescu este Paul din *Animale bolnave*. Numele său are o dublă semnificație. Ionescu, simbolul anonimității, și Castor e un nume cu aluzii mitologice.¹ În timp ce Grobei, aflat la începutul întemeierii căsniciei, este supus inițierii, descoperirea lui Farca și transformarea lui într-un obiect de cult, în paralel cu metamorfozarea lui Grobei dintr-un tip comun, într-un stăpân, cu Castor Ionescu se întâmplă altceva. El are o familie căreia i se consacră cu patimă, cunoaște cele două forme de iubire, paternă și masculină, e un fel de tată și soț model, și totuși, în acest aparent Cătălin, se ascunde un Luceafăr, un Alioșa, care a gustat din fructele vieții și a simțit tentația de a vedea ce se întâmplă „dincolo”, pe celălalt drum, pe care nu l-a ales, al renunțării, al abandonării acestei existențe confortabile, călduțe. Ce mistere se ascund pe celălalt drum, pe care nu l-a ales, ce l-ar fi așteptat dacă l-ar fi ales? O posibilă pistă de lecturare a complexității personajului ne oferă N. Manolescu: „Personajele și acțiunile lor există în același timp într-un plan imediat perceptibil, real, și într-unul secret, ideologic, mitic. Ne ascund în permanență ceva.”² Dar până la sfârșitul romanelor, căci ne-am confruntat cu această existență dublă și în romanul *În absența stăpanilor*, nu aflăm acel ceva pe care personajele nu vor să-l deoaleze. Ele preferă să-și păstreze inefabilul și ambiguitatea, respingând încadra-

1. Cfr. Gh. Lăzărescu, *Dicționar de simboluri*, Editura Odeon, București, 1992: „Castor este, alături de Pollux, fiul lui Zes și al Ledei, fiind îndemânat în a îmblânzi caii și a-i supune voinței lui. Amândoi au participat la diferite expediții, Castor fiind ucis în cursul uneia dintre ele”.

2. N. Manolescu, *Referințe critice în Nicolae Breban*, 70, ed. cit., p. 111.

rea într-o serie dată, epuizabilă și uniformizantă. Și iată-l pe neînsemnatul Castor Ionescu, funcționar la o întreprindere de aprovizionare, metamorfozându-se – nu brusc, precum Gregor Salsa, în ceva străin naturii sale intime – treptat într-un fel de sfânt, pierzându-și vitalitatea, spiritul sangvinic de care se acuză, și devenind imun la ceea ce reprezentase până acum bucuria vieții, instalându-se într-un soi de asceză. El își refuză micile bucurii existențiale care-i coloraseră până atunci existența, cum ar fi concediul la mare alături de familie, alegând să-și purifice spiritul, supunându-l la efort fizic și la reîntoarcerea familiei sale, se pare că „boala” i-a trecut și își reia „corvezile casei pe care le iubea acum îndoit”. O formă de a-și ascunde „puterea” reală, originea mitică, prevalența realului asupra sacrului, este încercarea de a părea la fel ca ceilalți: „Era din nou fericit. Își reluase munca sa la birou, corvezile casei pe care le făcea acum îndoit: în primul rând se ostenea pentru ai săi, pentru «avutul său pământesc», apoi, în al doilea rând, eforturile acestea zilnice, fizice, erau un semn (numai pentru el, evident) că totul era în regulă, că era ca «și ceilalți», într-adevăr egal cu ceilalți (un fel de aristocrație această egalitate!), că era, devenise cel de dinainte”.

În modestul funcționar, se ascunde un ales, care însă, pentru a-și dovedi superioritatea, va trebui să parcurgă cercurile ascezei, ale umilinței, ale îndoielii: „În ființa lui de muritor oarecare se ascunde zeul”.³ Este oare Castor unul dintre cei care își trădează *ursita*, în sensul conferit de Mircea Eliade acestui termen și căruia i se permite să-și intuiască trădarea și să ispășească prin suferință această trădare? Autopenitența nu s-a încheiat: el își părăsește familia și începe a se pregăti pentru cealaltă viață, stârnind la cei din jur o reacție dublă: pe de o parte, un vag dispreț, care se manifestă în forme ironice, pe de altă parte, admirația unora care, vrăjiți de puterea lui, încep să-l urmeze, mai ales că funcționarul „făcea zilnic «exerciții de moderare, de flegmatizare», cum le numea el, exerciții de «autostăpânire», de «limitare a exceselor» etc.” În acest moment, eroul pare victorios, mulțumit de ea, deși nu era definitivă, „o victorie care nu a uitat cum fusese el, ce munci complicate și curajoase trebuise să îndeplinească pentru a ajunge așa cum fusese, pentru a ajunge din nou ceea ce fusese”. Precum la eroul din poveste, sub semnele banalului se ascunde unicitatea, și la Castor Ionescu unicitatea preferă să se ascundă, temându-se de reacția profanilor. Dar nu doar neinițiații sunt ostili indivizilor *aleși*, ci și el, în care viețuiesc doi Castori, se teme de conștientizarea adevăratului *eu*, ascunzându-se în banalitate, să nu

3. N. Manolescu, *Literatura romană postbelică*, vol. II, Editura Aula, 2001, p. 206.

piardă ceea ce are. Extraordinară, având un rol premonitoriu asupra destinului lui Castor cel aflat la începutul inițierii sale, mi se pare întâlnirea dintre Castor și o femeie în varstă, pe care mi-aș îngădui s-o numesc: *Bătrâna*.

„- Dumneata ești tânăr, îi spusese bătrânică, dar ești deja înțelept. Îți prevăd un mare viitor! Pe cuvânt!

- Vai, doamnă, protestă jenat, râzând, într-adevăr înveselit Castor, sunt încă tânăr, e adevărat, dar nu sunt nici înțelept și nici un «ilustru» viitor nu cred că mă așteaptă. (...) Sunt fericit cu prezentul meu!

- Ei, vezi că ești un înțelept? Făcu doamna Barbu cu ironie. (...) Vreau să zic că este ceva în jurul persoanei dumitale ca și cum... da, parcă ar vibra aerul, asta...da, da, cred că ești o personalitate, domnule Ionescu! Ești o personalitate mai specială, dar... *oui-oui, vous avez une forte personnalité et, croyez-moi, je dis pas ça a tous qui m'aident à porter mon sac, ha, ha!*”

Bătrana are rolul Sfintei Duminici din cunoscutul basm *Povestea lui Harap-Alb* - de a-i revela eroului ascuns sub aparența banalului, sacral și misiunea dificilă ce-l așteaptă. Într-un cadru desacralizat, orașul modern, civilizată, al secolului XX, ca în narațiunile lui Mircea Eliade, sacral s-a camuflat în profan, și naratorului îi revine sarcina de a-l revela cititorului, revelație pe care n-o poți avea la o lectură superficială. Din păcate, asemănarea se oprește aici, căci inițierile la care este supus personajul, sau mai bine zis, se autosupune, nu-l vor conduce către acea victorie posibilă într-un alt tip de societate. Sacral rămâne definitiv camuflat în profan, chiar dacă la un moment dat, cititorul are impresia că i-a simțit adierea eternă printre filele cărții: „Începu acum, revenit la «normal», să se ascundă, cumva, în propria lui viață. Să se chircească, să se ghemuiască ușor, să fie și mai puțin vizibil și să nu atragă în nici un fel atenția”. Personajul parcurge toate variantele eșecului, dar cu toate acestea, nu renunță la ambiția de a relua, după fiecare rostogolire în genuni, urcușul sisific spre autodesăvârșire, cu prețul sacrificării celorlalți. În finalul romanului, el devine un soi de Mișkin, deopotrivă sfânt și idiot, deschizându-ne perspectiva de distrugere a zidului ce ne ține captivi în neputința unui spirit însetat de absolut. Castor are unele elemente comune cu Grobei: obscurul Traian-Liviu Grobei se atașează necondiționat de textul ciudatului Farca, fără a-l trece prin filtrul propriei conștiințe, cum procedează modernitatea, text pe care îl descoperă, îl reîncarcă, îl resemantizează, îl ridică la Mit. Același lucru se petrece și cu Castor Ionescu, cititorul pasionat al Noului Testament, „viciul” lui secret pe care-l practică adăpostit într-o mansardă (știm de la Mircea Eliade ce

rol stimulat și creator are mansarda asupra unui spirit însetat de cunoaștere, în același timp, mansarda devine un fel de loc al sihăstriei, al izolării, al ascezei, al autopenitenței). El fuge aici, în mansardă, descoperind degradarea sa sufletească prin rutina cotidiană.

Castor dorește să se recreeze pe sine, lucru imposibil într-o societate de tip totalitar. Recluziunea este o formă de protest insesizabil pe plan general, care, pe plan restrâns, are urmări tragice: „Excentricitățile demonstrative ale lui Castor motivează omul *kitsch*, demonul meschin al unei generații infraumane și al unei lumi maculate până la esență. Prin Castor, metamorfoza devine o renaștere eșuată grotesc și absurd. (...) Castor există pentru a-și rata nașterea”.⁴ „S-a remarcat oare măsura în care trândăvia sau semitrândăvia este condiția necesară unei vieți cu adevărat religioase (atât preferatului travaliu de analiză microscopică a sinelui, cât și acelei stări de relaxare delicată ce se numește «rugăciune», pregătire permanentă în vederea «venirii lui Dumnezeu?»”, se întrebă Nietzsche. Castor nu-și poate duce până la capăt vocația religioasă. Familia, pe care o slujește cu devotament, executându-și ca pe niște penitențe corvezile zilnice, este nu un stimulent, ci un obstacol în încercarea de regăsire a sinelui. Aici și în alte romane, familia e atinsă de disoluție, fiind incompatibilă cu ideea de creație indiferent în ce domeniu s-ar manifesta. S-au lansat numeroase opinii contradictorii despre Castor Ionescu, ceea ce denotă complexitatea personajului, imposibilitatea fixării lui într-o formulă. Cea mai inspirată definiție, succintă, a personajului mi se pare cea a lui Steinhardt: „Castor reprezintă «imaginea căii barate către sfințenie»”. În același timp, și aici se poate face apropierea de Dostoievski, dar și de Kafka sau Musil. Castor Ionescu este adeptul nihilismului, iar traseul său este, „un dezvăț treptat de existență. (...) A fi cu adevărat singur: fără Dumnezeu, fără prieteni, fără soție. A deveni ateu, a renunța la cei din imediata apropiere, a nu mai iubi pe nimeni. A trăi experiența morții, a-ți privi propriul orizont și propria limită, «zidul»”.⁵

Sunt de acord cu autoarea care spune că acest roman poate fi citit ca un original *Tratat al disperării* românesc. Mai mult decât atât, este o variantă pe șase sute de pagini a poemului filosofic eminescian *Odă în metru antic*, poem drag generației din jurul anului 1965, când s-a afirmat Breban, despre care se afirmă că „e un Eminescu al generației lor, legat nu doar de triumfurile vieții, ci și de prezența morții, a finalului, a

4. Marian Victor Buciu, *Marea operă în Nicolae Breban*, 70, p.175.

5. Corina Ciocărlie, *Drumul la zid sau Singurătatea disperării de cursă lungă*, în *Fals tratat de disperare*, Editura Hestia, 1995.

inevitabilului eșec”.⁶ Disperarea celui întors din moarte este mai profundă decât a celui care moare, precum soția sa, Florica, unii cititori neînțelegând moartea soției lui Castor, problemă care l-a preocupat mult pe autorul romanului. Personajele au logica lor, uneori în contra autorului. Nu o dată se plânge Breban, care-și clamează suferința în *Riscul în cultură*: „Sufăr alături de unele personaje ale mele. De pildă, am suferit atunci când am omorât-o pe Florica în finalul *Drumului la zid*. După ce am scris, m-am trezit noaptea și am vrut să tai. Mi se părea că puteam tăia, mi se părea că eu scriesem aia. Îmi ziceam: «Domnule, măgarul ăsta de Castor Ionescu își părăsește familia, se duce undeva într-o chilie, stă acolo vreme de sute de pagini, într-un timp psihic foarte amplu, iar femeia aceasta minunată, soție și mamă de copii, care nici o clipă nu acceptă, așa cum i se sugerează, să-și declare soțul nebun (așa cum unele soții acced în a ne declara nebuni: și, vai, au dreptate: dar numai atât!), tocmai ea să se omoare!» M-am sculat din pat, la trei noaptea, am aprins lumina și am vrut să tai. N-am putut. Trebuia să moară. Ea, și nu el, ticălosul, nebunul zevzec”.

Obsesia puterii îmbracă în aceste două romane, *Bunavestire* și *Drumul la zid*, forme neobișnuite, greu de recunoscut și de descifrat, de acceptat pentru neinițiați: „Undeva – în adâncul tău, Castor Ionescu, ești nemișcat și dur, precum metalul din privirile îngerilor... cu piramida de strămoși ce ne stau cu tălpile pe creștet, ne sprijinim pe tine, ne agățăm, cu oarecare stângăcie și brutalitate, ghearele noastre puternice și obosite de tine. Și tu ești, astfel, o insulă, un sprijin unic pentru ceva ce nu înțelegem”.

Precum personajele lui Dostoievski, pentru care *femeia* nu mai este sursă de suferință, speranță, prăbușire sau mântuire, protagoniștii celor două romane se consacră, așa cum spunea Mircea Eliade referindu-se la Dostoievski, cunoașterii neantului sau abisului existenței.

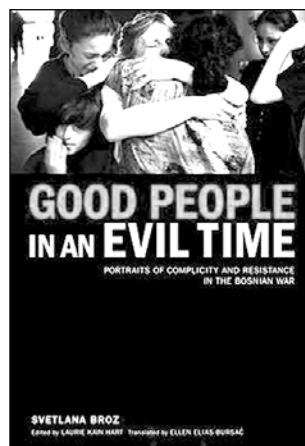
Din vol. *Arca lui Breban*,
în curs de apariție la
Editura *Ideea Europeană*

6. Corneliu Ungureanu, *Nicolae Breban și întoarcerea în provincie*, în *Convorbiri literare*, 7 iunie

Lecturi după lecturi

Simona-Grazia Dima

Mărturii despre bunătatea omenească în vremuri de restriște

Svetlana Broz, născută în 1955, de profesie medic cardiolog, cunoscută ca activist social, jurnalist, eseist și editor, președintă a filialei din Bosnia-Herțegovina a GARIWO International, a scris o faimoasă carte, tradusă și cunoscută în Europa, dar și pe alte continente, în special pe cel nord-american, grație turneelor întreprinse de autoare în circa 50 de universități din SUA. Este vorba de volumul *Dobri ljudi u vremenu zla*, apărută la Sarajevo în 1999 și apoi în alte ediții, publicat și în traducere engleză, sub titlul *Good People in an Evil Time (Oameni buni în vremuri vitrege)*, versiune în limba engleză de Ellen Elias-Bursac, Sarajevo, Grafičar promet d.o.o., 2002, 376 p. Cartea cuprinde 90 de relații ale unor locuitori ai ținutului de mare tradiție istorică și culturală Bosnia-Herțegovina, supuși unor grele încercări în timpul războiului de epurare etnică din perioada 1992–1995. În cuvântul-înainte, ca și în postfață, Svetlana Broz explică împrejurările dificile în care și-a conceput volumul, privind atât imboldul inițial de a-l scrie, cât și munca de documentare, ce a presupus o determinare deosebită, precum și un efort apreciabil, împreună cu asumarea unor riscuri deloc de neglijat.

Ce aduce nou autoarea, în acest domeniu în care s-a scris destul de mult, îndeosebi despre partea rea a lucrurilor? Ea istorisește, în prefață, că, studentă fiind, a învățat pentru un examen disciplina chirurgiei în vreme de război, sigură că niciodată nu va avea ocazia să aplice în viață cele învățate. După 12 ani însă a avut nevoie tocmai de acele cunoștințe. Pe atunci, în 1992, locuia la Belgrad și era atentă la tonul intervențiilor din mass-media ori din conversațiile obișnuite. Se vorbea cu obstinație numai despre rău, despre ororile războiului, vechi prietenii se destrămau, fiindcă fiecare afirma că uneia dintre părțile implicate i se datorează cea mai mare parte a răului. Era ca și când se construia un stup,

ai cărui faguri erau umpluți cu ură, cum, într-o formulă plină de plasticitate, se exprimă autoarea în aceeași prefață (p. 11).

Din dorința de a nu se lăsa covârșită de atmosfera generală, a plecat în zonele de război, ca medic, și a îngrijit oameni aparținând celor trei confesiuni religioase tipice teritoriului fostei Iugoslavii. În timp ce-i trata, oamenii își deschideau, timid mai întâi, sufletele, dintr-o sete autentică de a comunica adevăruri mult mai nuanțate despre război decât acelea care circulau în Belgrad sau în străinătate. Povestirile înfiripate în camerele de gardă, unde veneau să fie consultați bolnavi de inimă, au îndemnat-o pe doctorița cardiolog să alcătuiască o culegere din care să reiasă forța bunătății omenești chiar și în vremuri de restriște, dincolo de confesiunea religioasă a fiecăruia. A pornit cu un reportofon în căutarea cât mai multor interlocutori creditabili și i-a găsit în locuințele lor provizorii, viețuind, speriați, în condiții inumane: în case dărăpănate, în beciuri umede, în vreme ce bombele explodau în apropiere, după care fugeau să se adăpostească în locuințele unor străini, în zone sau orașe necunoscute lor, unde-i lua în primire discursul înveninat al unor lideri naționaliști, setoși de putere, predicând necesitatea „omogenizării naționale”. În mod firesc, acestor proscriși le era teamă să-și vadă numele tipărit, ori să pomenească numele celor ce i-au ajutat, ca atare, mulți dintre ei au solicitat protecția anonimului, pentru ei și salvatorii lor. Asta demonstrează cât de puternice erau intoleranța și exclusivismul. Ca atare, nu toate relatările din volum menționează numele naratorilor: nu este simplu să depășești traumele războiului și sechelele acestora.

Svetlana Broz mai precizează că a evitat orice descriere cu caracter emoțional în toate aceste narațiuni, deși atmosfera în care au fost împărtășite era încărcată de emoție – una bine ascunsă, în străfundurile ființei, în subconștient. „Vocile lor tremurătoare, întrerupte de suspine molcome, aproape neauzite, uriașele pauze dintre cuvinte, în vreme ce și adunau puterile spre a continua convorbirea (...), toate acestea rămân înregistrate pe casetele originale, în timp ce ochii, fețele lor, mâinile tremurătoare, cu care țineau un pahar ori aprindeau o țigară, rămân gravate în sufletul meu” (p. 12). Trebuia să plonjezi adânc ca să descoperi acele perle și să le înșiri într-o salbă, mai spune, metaforic, autoarea, care a simțit datoria morală de a comunica tuturor o realitate: că în acel colț de lume au trăit și oameni buni, curajoși, nobili, lucru de care nimeni nu vorbea, accentuându-se doar partea odioasă a lucrurilor. Pe bună dreptate, ea se întreabă: „ce răsplată s-ar putea acorda acelor care și-au pierdut viața pentru că au refuzat să se ralieze bestialității și prostiei din jurul lor și au perseverat în a protegi oameni de alte credințe? Nicio

armată, niciun guvern nu le poate da aprecierea care li se cuvine. Numele lor nu se vor atribui niciunor străzi sau scuaruri, ele vor dura doar atât cât vor trăi cei pe care i-au salvat și poate, copiii acestora. Generațiile viitoare ar trebui să posede o modalitate de cunoaștere a faptului că oamenii buni au existat cu adevărat” (p. 13).

Astfel, autoarea a străbătut într-o iarnă 7 500 km în vreme de război, pe șoselele înghețate din Republika Srpska, în căutarea unor interlocutori. Perseverența i-a fost răsplătită: a adunat peste o sută de mărturii, care i-ar fi înlesnit încheierea întregii cărți în 1997, dacă nu s-ar fi întâmplat ceva surprinzător: s-a declanșat o mișcare de oprire a ei din această întreprindere, casa i-a fost jefuită, ocazie cu care majoritatea materialelor strânse i-au fost furate. În consecință, medicul Broz a luat treaba de la început, petrecându-și o întreagă toamnă de după război pe drumuri, în Bosnia și Herțegovina. După ce a parcurs cu mașina 6 000 de km, a adunat, în fine, suficient material.

Articolul de față reprezintă o încercare de a pune în lumină modalitățile de manifestare a spiritului comunitar într-un spațiu multiconfesional și multicultural, cu o istorie frământată. Menționăm că titlurile și citatele sunt traduse de autoarea prezentului studiu.

Cele aproape o sută de relatări ale volumului creionează o vastă frescă umană, din care se desprind nenumărate aspecte revelatorii pentru existența socială și mentalitățile locuitorilor ținutului Bosnia-Herțegovina, prinși ca într-un clește de un război inuman, după destrămarea regimului comunist în Iugoslavia. De fapt, fiecare istorisire este o nuvelă sau un roman *in nuce*, abundând, totodată, în informații prețioase cu caracter social. Deși autoarea este, în mod deliberat, absentă, ca instanță hermeneutică, simțul său jurnalistic și literar se recunoaște în însăși selectarea faptelor semnificative, în reliefarea momentelor de mare încărcătură emoțională, de amplă rezonanță umană. Decupajul din realitate este atât de pregnant, încât multe dintre povestiri ar merita să fie ecranizate. Dincolo de faptul că volumul are, neîndoielnic, valențe scriitoricești, el nu își propune să tragă o concluzie, ori să elucideze, în mod exhaustiv, motivația ascunsă a teribilului și nedreptului război de epurare etnică. Cititorul, în schimb, este chemat să-și facă singur o părere, pe baza faptelor și opiniilor naratorilor. Aceștia deplâng, pe de o parte, politicianismul abject, manifestat la aceea oră, ca expresie a naționalismului extrem al unor lideri avizi de putere, iar pe de alta, avansează ipoteza unui posibil calcul ascuns, din partea unor puteri străine, urmat de manevre la fel de oculte, menite să asigure un profit din dezbinarea fostei uniuni iugoslave. Autoarea, cum spuneam, nu tranșează aceste opinii, le

înregistrează doar, și se poate deduce că le consideră la fel de întemeiate. Preocuparea sa de bază este alta: insistența asupra genezei unui spirit comunitar autentic, în aceste împrejurări tragice, înfiripat grație capacității oamenilor de a judeca și de a lua decizii în mod independent, fără a ceda unor influențe cu caracter tendențios. În aceasta stă grandioarea atitudinilor și faptelor immortalizate de S. Broz: în reliefarea existenței unor eroi necunoscuți, în rândul „oamenilor mărunți” (în general, ei fiind, cel mult, specialiști de vază ori proprietari relativ înstăriți, dar nu decidenți politici). Aceștia nu s-au supus comandamentelor politicianiste, gândirii partizane, aliena(n)te, a unor lideri politico-militari, ci și-au păstrat luciditatea și omenia, întruchipând, astfel, supremul ideal de a-l considera pe orice om un seamăn și, totodată, un reprezentant al umanității generice. În mod semnificativ, GARIWO, organizația non-guvernamentală a cărei președintă în Bosnia-Herțegovina este Svetlana Broz, militează și pentru nesupunere civică, propunând cultivarea capacității simplului cetățean de a se opune forței dezumanizante generate de sistemele politice, de orice entități dotate cu putere politico-militară, ce consideră omul un obiect, un simplu pion pe un eșichier vast, dar abstract. Marilor planuri teritorial-politice li se împotrivesc, astfel, noblețea dezideratelor simple ale omului-subiect, ce trebuie să primeze într-o societate armonică, încheată, pătrunsă de un real spirit comunitar.

Povestirile vin, în mod egal, din partea unor interlocutori bosniaci, sârbi și croați, întretesute întocmai în maniera în care viețile și destinele lor fuseseră înlănțuite pe pământul Bosniei-Herțegovina. Motivația fundamentală, care a susținut-o pe autoare chiar și în momentele cele mai dificile, a constat în dorința de a afirma bunătatea ca pe un postulat de bază, esențial, al condiției umane, fie și în oripilante vremuri de război.

Reiese, cu evidență, din toate relatările, că nici măcar așa-zisele pretenții de purificare etnică, aberante cum au fost, nu au putut fi transpuse în viață așa cum au dorit naționaliștii. Pe măsură ce războiul înainta, el se transforma într-o farsă absurdă, în care au fost răniți sau uciși, mai ales atunci când se trăgea aleatoriu pe străzi, chiar și mulți compatrioți de-ai ucigașilor, deci exact „cine nu trebuia”, încât, în pofida dorinței de purificare etnică, a rezultat, treptat, un caleidoscop cufundat în haos, unde forțele beligerante veneau și plecau pe rând, iar moartea ajunsese adesea să lovească la întâmplare, în timp ce lumea căpăta o identitate fictivă (se salva, plecând cu *pașapoarte false* și *nume schimbate*). Tragismul războiului a constat nu numai în planul fizic, deși distrugerile au fost imense, ci, în primul rând, în planul legăturilor seculare, edificate

în timp, între oameni, dar și, totodată, între creștinism și Islam, care au fost acum distruse cu brutalitate, precum podul din orașul Mostar. Bombardarea sistematică a acestuia simbolizează tocmai scindarea societății bosniace, multireligioasă prin definiție. Una din cele mai frumoase relatări despre farmecul ținutului multiseclar Bosnia-Herțegovina îi aparține naratorului L.S. din Banja Luka, un intelectual pus să măture străzile, vreme de un an și opt luni de zile: „Banja Luka e un oraș pe care nu puteai să nu-l iubești înainte de război. Răsfirat pe malurile râului Vrbas, cu apă limpede și strălucitoare, era un punct în care focalizau mai multe culturi diferite, cu folclorul lor aparte. Credințele diferite parcă ieșeau, prin refracție, dintr-o prismă, iluminând astfel orașul cu raze de toate nuanțele și umplându-l de sunete minunate”. La fel consideră medicul croat Ante Jelić (după ce prezintă epurarea, în valuri succesive, a orașului Vareš, precum și peregrinarea sa prin teritoriile devenite sârbești): „Eu urăsc împărțirile, noile granițe din interiorul Bosniei-Herțegovina. Unitatea în diversitate este aceea care i-a conferit, secole de-a rândul, atâta farmec”.

Brutalitatea și lipsa inimaginabilă de logică ce au guvernat aceste operațiuni se reflectă în modul în care debutau: prin luarea de la casele lor a celor avuți în vedere pentru a fi îndepărtați și întemnițarea lor în locurile cu o capacitate cât mai mare: *stadioane, școli, grădinițe* (exemple sunt prezente în numeroase din relatările ce urmează). În școli erau înghesuiți atât de mulți oameni, încât nenumărați au pierit prin sufocare. Așadar, locurile de detenție au devenit locuri de exterminare. Ulterior, în timpul luptelor, prizonierii erau ținuti în spații de detenție, unele din ele neobișnuite, ca, de pildă, (foste) *silozuri*.

Cât privește *debutul* evenimentelor tragice, el se petrecea cu totul neașteptat, prin năvala în apartamentele și casele oamenilor, amenințarea acestora cu armele, apoi deposedarea lor de bunurile mobile importante (aur, bijuterii, valută, dar și automobile). Torționarii spărgeau, de regulă ușa, și-l ucideau adesea pe capul familiei sau, în orice caz, despărteau familiile, ridicându-i pe bărbații de vârstă matură spre a-i întemnița și, eventual, ucide ulterior.

Printre atrocități sunt binecunoscute și *violurile* suferite (uneori chiar și de femei în vârstă, de peste 70 de ani – cf. *Viol în Grbavica*, p. 141).

Un foarte interesant aspect privește profilul torționarilor aparținând unor unități paramilitare, îndeosebi sârbești, dar și croate. Cine erau aceștia și cum de s-au putut transforma în personaje robotizate, alienate, descinse parcă din preistorie? Relatările indică, la unison, faptul că erau oameni obișnuți, transformați însă, prin ideologie, în unelte ale

politicii naționaliste. Vecini, cunoscuți sau chiar rude de-ale victimelor – cel din urmă, un caz extrem, menționat în relatarea *Momiți să ne predăm*, de Rajko Bogdanović, în care fiul, sârb înrolat în armata croată, își torturează tatăl, doar fiindcă este sârb! R.B. spune: „oamenii ce lucrau în lagăr [croați, *n.ns.*, S.-G. D.] erau din zona noastră, îi cunoșteam, dar ei pretindeau că nu mă văzuseră niciodată, (...) erau situații când cineva pe

Svetlana Broz

care-l știam venea ziua și ne oferea țigări, ca să revină după lăsarea serii, să-și pună o cagulă pe cap și să ne zvânte în bătaie” – *ibidem*, p. 191. Este interesant jocul dedublării, la care se dedau: în pauze sau ziua păreau oameni normali, glumeau sau vorbeau banalități,

după care își intrau în rol, trăgându-și cagula pe cap, și începeau să tortureze, printr-un fenomen de suprapunere identitară distorsionată. Metamorfoza oamenilor obișnuiți în torționari a fost înlesnită și de utilizarea unor însemne comune, care îi raliau unui front unic ideologic și de acțiune: purtau bărbi stufoase, părul lung, căciuli de blană, insigne strălucitoare, „cu însemne specifice de *cetnici*”, printre care efigiile unor capete de morți, puști atârând de benzi late de piele, de-a curmezișul uniformelor negre și însângerate. În plus, „majoritatea erau băuți” sau chiar drogați, se salutau conform unui „salut *cetnic*” standard („Domnul să fie cu noi”), „ridicând trei degete”, și își aleseseră supranume eroice, ca Vulturii Albi sau Tigrii, care-i făceau să se simtă importanți, luptători ce îndeplinesc o misiune istorică (*Mamă, te rog să nu-i lași să mă ia!*). Alți subiecți sunt de părere că în rândul torționarilor au figurat și oameni eliberați din clinici de psihiatrie, din închisori, ca și mercenari aduși din diferite țări străine.

Se practica, și în viața civilă, o *segregare* rușinoasă a oamenilor pe criterii etnice, prin adresarea cu *apelativele înjositoare, peiorative: cetnic* (pentru sârbi), *ustaș* (pentru croați), *balía* (pentru bosniacii musulmani). Interesant de observat este că aceste apelative au avut inițial

Mărturii despre bunătatea omenească...

un sens istoric precis, pentru a se nuanța ulterior într-o totală deriziune. Prin utilizarea acestor nume de ocară se ținea la culpabilizarea victimelor, la scăderea respectului lor de sine și la izolarea lor de comunitate (v. *Ești o rușine pentru Sarajevo!*).

Spații periculoase deveneau *străzile*, căci numeroși lunetiști răspândeau continuu teroarea, la întâmplare, cu urmarea că au fost uciși numeroși conaționali de-ai lor; *colinele din jur*, în special în cazul orașului Sarajevo, asediat; *pădurile de la liziera localităților*, unde mulți oameni duși la muncă forțată, deliberat în primele rânduri, pieriau sub gloanțe; *pistele aeroporturilor*, pe care se mergea sub o ploaie de gloanțe, trase de pe dealuri, *ferestrele apartamentelor*, prin care se trăgea cu puști automate sau se aruncau obuze, mulți cetățeni fiind uciși sau grav răniți; *râurile*, în care zeci de mii de bosniaci au fost aruncați, după mutilări teribile; *podurile* ce făceau legătura între diverse zone, ostile între ele, ale aceluiași oraș; *cartierele și orașele* încercuite, izolate de restul teritoriilor, în care se dorea stabilirea unei populații „pure” din punct de vedere etnic:

Întrucât pista aeroportului, înspre care se trăgea continuu de pe dealuri, reprezenta unica posibilitate de intrare și ieșire din Sarajevo-ul asediat, autoritățile bosniace au săpat un coridor subpământean sub aceasta, lung de 800 de metri, care să ușureze trecerea oamenilor. (relatarea *Tunelul*). Un segment din acest tunel se mai păstrează și azi, convertit în exponat muzeistic, ca mărturie a acelor timpuri.

Vecinii și cunoscuții, inclusiv colegii de muncă, erau *binevoitori* sau/și *malefici*. Cuvinte memorabile despre rolul vecinătății are de spus poetul Velimir Milošević: „Vecinii au fost aceia care au ținut orașul Sarajevo unit. Fiecare vecin l-a sprijinit pe celălalt să meargă, să nu se împiedice și să cadă, să nu-l cuprindă frica ori întunericul, încât să înainteze, biruitor asupra durerii, ororilor, orbirilor, urâtului și răului” (p. 75). De vecini, buni sau răi, depindea, într-o măsură hotărâtoare, soarta oamenilor.

Numele oamenilor au avut o importanță capitală în destinul lor, pentru că ele exprimau apartenența etnică. Mulți oamenii s-au salvat însă prin *inventarea unor nume*, susținute de *pașapoarte* și *cărți de identitate* false, grație cărora s-au refugiat în locuri mai prielnice. *Despărțirea familiilor* a reprezentat un fenomen tragic. Soții sau părinții și copiii nu s-au putut reuni decât după ani de zile. Bătrânii erau fie părăsiți, fie refuzau ei să se strămute, dar existau și copii care își luau părinții în vârstă cu ei, expunându-se la riscuri majore.

Dislocarea în locuri necunoscute era greu de suportat. Este regretabil că la acest program antiuman au aderat și *destui preoți sârbi*,

războiul fiind conceput, la scară contemporană, ca unul al religiilor, anume, drept război sfânt al creștinilor împotriva Islamului. Cu atât mai valoroasă a fost acțiunea de ajutorare a organizațiilor caritabile, precum Caritas, catolică, Asociația Evreiască de Binefacere din Sarajevo, care au ajutat numeroși oameni, indiferent de etnie sau confesiune, sau Crucea Roșie (comitetul ei internațional, precum în relatarea *Așa-i în Balcani*); și trupele internaționale UNPROFOR, IFOR și, din 1996, SFOR, au jucat un rol benefic, protector (dintre numeroasele relatări, menționăm *Orice vi se va întâmpla vouă mi se va întâmpla și mie*). Paradoxal, au existat clerici musulmani ostili celor din propria confesiune (precum în relatarea *Primele pachete*).

Foametea și sărăcia atinseseră proporții inimaginabile. Se culegeau buruieni din păduri, trăindu-se luni de zile din ele, se mâncau articole necomestibile. Viața economică a fost distrusă, încât oamenii au rămas *fără bani, fără apă curentă, curent electric, încălzire*. În aceste condiții, nu e de mirare că s-au înregistrat numeroase boli organice, dar și psihice, depresii și sinucideri. S-au manifestat numeroase fenomene de *haos și anomie, ca devalizarea magazinelor și tâlhăria generalizată*. Oameni își vindeau pe nimic bunurile la *talcioc*. Bunurile erau vândute la *prețuri de speculă*. În relatarea *Orașul Sarajevo strâns la un loc* se menționează că unitatea de schimb la piață era un pachet de țigări. Poetul-narator își reamintește că a cumpărat la talcioc o mașină de scris de mare calitate, de la un cuplu tânăr, care ar fi dat-o chiar și pentru vreo 2 kg de făină, atâr de cumplită era foametea. Naratorul însă, deși nimeni nu l-a silit, le-a adus o cantitate apreciabilă de făină, cu promisiunea de a se revanșa așa cum trebuie după război (conștiința îi dicta astfel). În *Așa-i în Balcani*, Ilja Čović își reamintește: „Pe-atunci viața unui om valora mai puțin decât o sticlă de coniac. Un sac de zahăr costa 7 000 DM, unul de produse alimentare, până în 90 de kg, 1 500 DM, iar 22 l de benzină - 1 000 DM.” În *cele o sută de mărci germane ale hogii*, se precizează că un sfert de litru de ulei costa 30-40 DM, încât, pentru a supraviețui, familia respectivă a vândut aproape tot ce avea în casă. Mira Ristić, la p. 134, afirmă că a dat 2 inele de aur pentru câteva kg de făină. Fațeta pozitivă a acestui fenomen de intens schimb comercial a constat într-o reală solidaritate, manifestată dincolo de inerentele momentele de pură speculă. Piețele organizate în aer liber au creat și contacte umane valoroase, aducând oamenii împreună, constituindu-se în adevărate laboratoare ale spiritului comunitar.

O realitate terifiantă a războiului a constat în înregimentarea fără voie, a oamenilor ce trăiau în teritoriul inamic, în *detașamente de*

Mărturii despre bunătatea omenească...

muncă forțată. Aceștia erau trimiși în cele mai primejdioase locuri, de obicei în prima linie a frontului, la săpat de tranșee și alte munci grele de întreținere. În acest mod forța agresoare avea evidența exactă a celor apți de serviciul militar. În acele condiții stranii, de divizare a țării (fosta Iugoslavie), prima linie însemna, adesea, o stradă din apropiere. Chiar și măturatul ei devenea o îndeletnicire primejdioasă: oricând puteai deveni ținta inamicului.

Au fost distruse *localități, simboluri identitare, monumente artistice și istorice*, precum podul din orașul Mostar, de pe râul Neretva, și aproape toate *moscheile*.

Spațiile terorii erau însă contrabalansate de *spațiile bunăvoinței și solidarității*, veritabile locuri comunitare, precum: *beciurile* în care oamenii de diverse etnii se strâneau la adăpost, *holurile blocurilor*, în care se făcea de pază cu schimbul, blocurile devenind, astfel, unități de apărare bine organizate intern, „cazemată” ce zădărniceau pătrunderea inamicului și acțiunile acestuia, *apartamentele* prietenilor, vecinilor, cunoscuților, unde oamenii erau primiți și tăinuți (exemplificăm printr-un titlu: *În siguranță, în apartamentul unui bosniac*), *casele sau cabanele și casele de vacanță* ce li s-au pus la îndemână celor victimizați (*O nuntă cu ajutor umanitar, Mica Moscovă*), *cafenelele* unor musulmani, deschise creștinilor, salvați astfel de la extincția prin frig și încurajați printr-o socializare plină de compasiune și bunătate. În ansamblu, ritualul cafelei, băutura tradițională în Bosnia-Herțegovina, ar merita și el o mențiune, pentru rolul esențial jucat în socializare și în menținerea stării de spirit în timpul războiului, *străzile devenite piețe și locuri de schimb* (unde, adesea, pe lângă produsele vândute, se transmiteau bunătate, înțelegere, solidaritate), dar și locuri ale comunicării, ale împărtășirii sentimentelor obștești, *bucătăriile improvizate* la parterul unor blocuri-turn, veritabile ateliere ale spiritului comunitar (precum în relația *Orașul Sarajevo strâns la un loc*), *mănăstirile* unde cei amenințați au găsit adăpost.

De regulă, exemplele culese de Svetlana Broz reliefează bunătatea manifestată din partea *celuilalt*, a *alterității*, adică a celor de altă confesiune și etnie decât cea a victimelor, scopul cărții fiind tocmai acela de a dovedi prezența *solidarității umane* și a *spiritului comunitar*. Într-adevăr, acesta din urmă s-a născut în plin război, în Bosnia-Herțegovina, începând cu *înrolarea benevolă în armată*, ce nu ținea strict de naționalitate. Sunt prezentați *eroi necunoscuți*, ce mor apărându-și ținutul, Bosnia-Herțegovina, chiar dacă sunt de altă etnie (sârbi sau croați). Bunătatea umană este manifestată de *oameni necunoscuți, care acționea-*

ză spontan (precum în relatarea *Prieteni și străini*), subiecți cu o *educație religioasă* profundă, medici și asistente *cu vocație medicală* dusă până la sublim, specialiști cu influență în comunitate, directori de obiective industriale, medici, judecători etc., cu un rol de liant în societate, clerici de toate trei confesiunile, reprezentanții unor *instituții de pază și ordine, polițiști, pompieri*, precum și unii *soldați și comandanți militari* (mulți dintre aceștia au plătit cu viața pentru că nu au îndeplinit ordinele naționaliștilor), unii *șoferi* civili, prinși în miezul evenimentelor. O figură emblematică și pitorească, între aceștia, este *taximetristul Mile Plakalović*, din care „războiul scosese tot ce avea acesta mai bun”, după cum îl caracterizează un protagonist, el sfidând războiul și ploile continue de gloanțe din Sarajevo-ul asediat, pentru a ajuta orice oameni aflați în nevoie (cu transporturi gratuite, dar și cu bucate și bani). Dacă ajutau oameni de altă etnie sau conviețuiau armonios cu aceștia, nevrând să-și părăsească localitatea de baștină, subiecții erau *bănuși de spionaj* în favoarea conaționaliilor lor (aici intervenea dezinformarea – zvonurile, pâra) sau considerați *trădători*, de ambele etnii implicate.

Orașul Sarajevo a fost *asediat*, apoi, *divizat în zone etnice*, din care era dificil de ieșit și la fel de greu de pătruns. Orașul Mostar a fost, și el, divizat în zone etnice și s-au creat instituții separate pe cele două maluri ale râului Neretva, devenit loc de demarcație. Nu sunt însă rare cazurile când cei cu adevărat atașați de comunitate au rămas pe loc și au supraviețuit, având o conduită și un spirit comunitar exemplare.

Așa cum comentează naratorul însuși, atunci când afirmă că nimic nu a putut stopa comunicarea dintre oameni, de orice etnie vor fi fost aceștia, dacă împrejurările o cereau, cei siliți să plece din localitățile lor de rezidență sau chiar din locurile de baștină au găsit metode pentru a trece la familiile ori la prietenii lor aflați în zonele periculoase (prin pașapoarte false, prin bunele relații cu soldații de la posturile de control etc.):

În această urgie s-a dovedit *importanța spiritului comunitar deja câștigat prin relațiile de rudenie și prin experiențele comune*, împărtășite: în primul rând, căsătoriile mixte au jucat, în mod evident, un rol fundamental în coagularea societății, existența lor este reafirmată aproape în fiecare povestire. Apoi, grație copilăriei petrecute împreună, ca vecini, prieteni sau colegi de clasă sau prin bunele relații stabilite între vecini și colegii de serviciu, între profesori și studenți etc.

În *Mica Moscova*, de pildă, Azra G., musulmană din Mostar, afirmă: „30% dintre căsătoriile contractate în orașul Mostar aveau loc între oameni de etnii diferite, iar acest fapt era privit ca un scut împotriva oricărei «nebunii» naționaliste”.

Trebuie spus și că au avut comportări demne, chiar eroice, și cei care au crezut sincer într-un *ideal social*, fără a fi comuniști de fațadă, *cei ce luptaseră în cel de-al Doilea Război Mondial alături de partizani*, precum și *cei atașați de ideea unei federații iugoslave puternice, privită ca o mare forță socială, configurată în mod unitar*, dincolo de etniile componente. În mod similar, *cei conștienți de identitatea bosniacă*, fideli ținutului lor, privit ca o entitate plurietnică a toleranței și culturii, au depășit și ei mărunta și nociva ideologie naționalistă și au făcut dovada unei gândiri cu tentă universală, în înalt grad benefică, prin care multe vieți au fost salvate și s-a creat *un exemplu pozitiv, contagios, un liant pentru întreaga comunitate*:

Nu au lipsit, de altfel, și *cazuri de comunități multi-etnice* care au conviețuit *armonios* de-a lungul timpului: în mod simbolic, volumul debutează tocmai printr-o asemenea relatare, a musulmanului Salih Delić (*Vă puteți bizui pe vecinii voștri?*), băștinaș din Baljivine. El vorbește despre ancestrala bună-înțelegere a musulmanilor din acest sat cu vecinii lor sârbi, pe care-i considerau membri ai propriei familii, chiar dacă legea nescrisă îi oprea să se căsătorească între ei. Se invitau reciproc la cele mai importante evenimente familiale ori la sărbătorile religioase, la nunți, la *slava* (ziua ce o comemora pe aceea, petrecută în urmă cu câteva secole, când familia se convertise la creștinism), la Crăciun, ori la *bairam*-uri, la înmormântări, sau se vizitau adesea fără motive anume, din pură prietenie. „Moscheea de la noi a fost construită înainte să mă nasc [1934], dar îmi amintesc cum bunicii istoriseau că sârbii au donat bani pentru construcția ei și au ajutat prin muncă la înălțarea ei. Astăzi, moscheea noastră e singura nedemolată de pe întreg teritoriul R. Srpska. În schimb, nu exista în sat o biserică ortodoxă, așa încât, în 1990, o delegație bosniacă i-a solicitat primarului din Mrkonjić Grad o aprobare pentru a înălța una. Primarul a fost stupefiat: «De ce mi-ați cere voi, bosniacilor, o autorizație de construcție a unei biserici ortodoxe?» «Pentru că noi avem moschee, pe când sârbii nu au lăcaș de rugăciune. Ni se pare un fapt dezonorant și am venit aici să îndreptăm răul», au răspuns membrii delegației bosniace. Autorizația a fost eliberată imediat, după care a început construcția bisericii. Toți musulmanii au contribuit cu bani și forță de muncă”.

Spre a preîntâmpina izbucnirea războiului, s-au format uneori *nuclee de societate civilă*, prin care oameni lucizi, influenți social, au organizat *marșuri* și au ținut *discursuri* în spațiul public. Aceștia au luat poziție și în media, pentru a tempera și a anihila tensiunea naționalistă perfid indusă. Forțele pozitive nu au putut însă împiedica evenimentele.

Un alt mod de rezistență la isteria naționalistă, nu mai puțin eroic, chiar dacă prea puțin ostentativ, a constituit-o *nesupunerea civică*, manifestată de subiecți care au refuzat înregimentarea în partide, suportând consecințele – munca grea și marginalizarea: un inginer croat preferă să facă munci necalificate (la săpat de tranșee și descărcat de saci), decât să sprijine partidele naționaliste (*Îți trebuia curaj să mergi acasă*).

Svetlana Broz a adunat mărturii care vorbesc de umanitatea arătată, echidistant, și prizonierilor, în calitate de mult huliți *cetnici, ustași* ori *balia*.

Volumul Svetlanei Broz constituie o inestimabilă colecție de mărturii autentice, pline de savoare și adevăr istoric, cu privire la evenimentele din timpul tragicului război de purificare etnică din Bosnia-Herțegovina (1992–1995). Relatările explică în ce mod barbariei i s-a opus noblețea dezideratelor simple ale omului privit ca subiect, ce trebuie, în orice împrejurare, să primeze. Planurilor abstracte, dezumanizante, ale naționaliștilor ce doreau să rescrie istoria, făcând din oameni simpli pioni, li s-au contrapus faptele și realitățile concrete ale celor uniți printr-un trecut comun, prin experiențe și relații bine statornicite, ca și prin același *ideal*.

Teoriile și ideologia nu s-au putut substitui trăirilor omenești autentice, realităților concrete, impregnate de emoție și de experiență colectivă asumată, rol al unui trecut configurat împreună. Astfel se explică afirmarea, în multiple modalități, a unui veritabil *spirit comunitar*, care a apărut valorile străvechiului ținut Bosnia-Herțegovina, unul încărcat de istorie și cultură.

Proza

Cristian Robu-Corcan

Nu te teme
(fragment de roman)

1

Pavel striga, privind în lungul străzii:

– Ce am făcut noi ca să nu ne putem apropia de Dumnezeu? Ei bine, iată răspunsul: ne-am apropiat de El cu viclenie. Cine umblă pe străzi privind în stânga și în dreapta cu frică și cu dușmănie? Ei bine, iată răspunsul: noi, oamenii. Când am aflat prima oară că există eschimoși, m-am cutremurat. Oameni care trăiesc în case făcute din cuburi de gheață, iată o grozăvie! Când gerul le strânge trupurile, ei se roagă zeului care stăpânește frigul. Când vântul rece le inundă plămânii, ei se roagă zeului care aduce vântul. Dar alții, în altă parte a lumii, stau și se topesc în bătaia soarelui, dezbrăcați până la piele, și aruncă boabe de orez în mijlocul drumului. Belciuge de fier le străpung nasurile și buzele și sprâncenele. Unii dintre ei spun că au văzut raiul și că, acolo în rai, alții ca ei trăgeau fum din ciubuce lungi, încrustate cu pietre prețioase. Și sunt oameni care caută izbăvirea la un alt om, și-l roagă, și-l ademenesc, și acesta le dă o hârtie semnată, și ei cred că scapă. Dar noi, noi ce vom face? Noi vom asculta poruncile Domnului, și le vom învăța, dar nu le vom putea îndeplini. Ce putem noi face? Cine poate face ceva? Cine poate să facă ceva să iasă în față! Și dacă poate cineva să facă ceva, chiar nefăcând nimic, acela-i diavolul. Să iasă în față cine crede că poate face ceva! Să nu jigniți omul mândru. Să nu vorbiți de rău omul mândru. El va pisa oasele voastre și le va arunca în toate cele patru vânturi. Omul mândru pune piciorul pe gât și apasă. Gâtul omului e apăsător încontinuu, dar el fuge de frig și de foame. Încălziți închisorile și ocnele și dați terci de mâncare la deținuți, așa spune omul care vorbește la tribună. Și pușcăriașul, privind printre gratii, spune: avem mâncare și căldură, deci asta nu e închisoare, ci e raiul libertății. Căci ce este libertatea inventată

de om? Să bea fără măsură, să mănânce fără măsură, să doarmă fără măsură. Iar serile și nopțile să le petreacă în dulci silnicii, în pofta ochilor, și-a mâinilor, și-a glasului, în sunete fără noimă, căci omul îi spune lucru terminat la tot ce-i scornește el începutul și sfârșitul. Cine poate spune ce este începutul și ce este sfârșitul? Cine poate spune să iasă în față! Să iasă în față învățatul și să spună măcar care este începutul și care este sfârșitul învățaturii lui. Și să nu mintă, să nu mintă, căci va muri fiul lor și va spune: iată, tată, vorbele tale mi-au adus moartea. Și să mai spună învățații dacă moartea are început și sfârșit. Unde este demnitatea omului? Iată răspunsul: în scaunul înalt și-n propria-i goliciune. Haideți să pălăvrăgim! Haideți să vorbim câte în lună și-n stele! Cutare om s-a născut și mama lui era un fel de femeie și tatăl lui era un fel de bărbat. Și creștea omul și mama lui făcea anumite lucruri și tatăl lui umbla de colo până colo. Și avea omul și doi bunici care se uitau unul la altul. Nu-i nimeni ca părinții mei, spunea omul, și-i muri, într-o zi, bunicii, cu buzele strânse și ochii holbați. Apoi creștea omul și, pe măsură ce creștea, se gândea că oricine e mai mult decât părinții lui. Și mama lui trăgea de el, să-l bage înapoi în pânțece, și tatăl lui îl ura, căutând să-l omoare. Atunci omul își spuse că nu-i nimeni mai mare ca el pe pământ. Când vreodată m-am născut eu? Când vreodată am murit eu? Eu n-am avut nici mamă, nici tată, eu singur m-am născut, zice omul. Haideți să vorbim câte în lună și-n stele! Haideți să pălăvrăgim! Că, iată, apare câte unul și zăbovește o clipă, privind cu șiretenie, și ce vede el? Vede pe unii care, scuipând pe bisericile lor sărace, se îndestulează din bisericile altora. Apoi vede pe altul care spune „nu-i biserică!” și care pescuiește oameni cum se pescuiesc peștii, cu lucruri colorate, sau vorbitoare, sau mișcătoare. Și ce gândește cel ce privește cu șiretenie? Asteas vechi, dar eu voi face ceva nou, adică: le voi spune la toți oamenii că sunt frumoși, inteligenți și nemuritori, și că fiecare dintre ei e mai mare decât toți ceilalți, și ei se vor uita la mine ca la soare și se vor uita unii la alții cu cuțitele-n dinți. Haideți să pălăvrăgim! Haideți să îndrugăm verzi și uscate! Sau haideți să netezim drumurile, să lăsăm locul pustiu, să lăsăm Duhul să vorbească. Auziți voi ceva? Aveți voi urechi de auzit? Și s-a zis că, atunci când părinții mănâncă aguridă, și dinții copiilor se vor strepezi, și ce înțelegeți voi din asta? Să iasă în față cel care crede că înțelege ceva! Să iasă în față și să nu fie surd, să nu fie surd, că va vorbi din mintea lui stricată. Cine poate spune o vorbă bună? Că au crescut copiii și părinții lor îi privesc cu ură; părinții lor zic: dacă se vor trezi copiii aceștia și vor vedea că toate cele rele ale noastre le-am turnat în ei vor ridica mâna asupra noastră. Cine poate spune: i-am dat copilului

meu să mănânce pâine, nu pietre? Cine poate spune să iasă în față! Dar să lăsăm locul pustiu, să netezim drumurile! Să scoatem tot afară, să rânim grajdurile! Dar nu vreți, nu vreți! Ne vom judeca până la capăt, spuneți voi. Vă veți rupe cămășile de pe voi, veți scuipa pe mormintele părinților voștri, veți pune jungherul la gâtul copiilor și veți spune: ce ne poate fi nouă mai mult decât atât? Ia-ți copilul și du-l la Doctorul inimilor, omule, apoi du-te și tu, și nu te mai întoarce până nu vei fi alb ca floarea de iasomie. De ce te sclifosești, omule, de ce spui „ăsta-i locul meu”, tu nu știi că se va scurge sângele din tine ca dintr-un copac crestat și locul tău nu va mai fi de găsit? Iată o femeie care se oprește și-și scoate țâțele afară. Și, iată, un bărbat se oprește din drumul lui și începe să sară de jur-împrejurul femeii ca o maimuță. Și iată că bărbatul o ia pe alt drum și, mergând, oprește o altă femeie din munca ei și-o apucă de ceafă. Cine poate suporta să asculte cum mârâie bărbatul și femeia? Și cum sună clopotul când bate? Clopotul bate și oamenii trec și nimeni nu știe încotro merge. Cine poate spune că știe încotro merge să iasă în față! Dar, vai, ce am făcut noi? Ne-am apropiat de Dumnezeu cu viclenie. Noi spunem: iată, Doamne, că ai făcut trupul mai tare decât sufletul, și ce putem noi face? Smeriți-vă! Așa spune Domnul și oamenii își dau coate pe furis. Se apropie buzele de urechi și șoptesc: Dumnezeul ăsta nu știe ce spune, vorbește-n dodii. Dar să iasă în față cine crede că vorbește clar și pe față! Că Domnul a vorbit clar, și pe față, și a spus: ucigași sunteți. Greu cuvânt este acesta și de aceea îl numim noi „de neînțeles”. Dar să iasă în față cel care crede că știe ceva! Nu-i nimeni? Unde sunt oamenii care vântură lumea în sus și-n jos? Sunt morți, așadar, și ei cred că sunt vii doar pentru că trupul le e cald. Dar să terminăm odată. Unde sunt, deci, oamenii care, cu adevărat, știu câte ceva? Iată răspunsul: în crăpăturile pământului, în desișul pădurilor, pe stâncile munților.

— Ți-e foame, *gheronda*? Ți-am adus de mâncare.

Băiatul răsturnă dintr-o pungă câteva coji de pâine și un plic motolit de ceai.

— Pun apa să fiarbă, *gheronda*.

— Tu trebuie să mănânci, copile, nu eu, spuse Pavel.

— Am mâncat, *gheronda*.

— Ce ai mâncat?

— O aripioară de pui prăjit și o lipie. Să nu mă certî. Lipia mi-a dat-o turcul care vinde covrigi în colțul Clubului Sindicatelor. Iar aripioara o am de la o doamnă care fugea dinspre Biserica Adormirea Maicii Domnului spre Piața Săracă.

– Nu te cert, copile, doream doar să știi dacă ai mâncat bine, dacă te-ai săturat. Uite, ia și prescura asta și mănâncă din ea, are semințe de mac pe deasupra.

– *Gheronda*, un prieten de-al meu... Îl știi pe Victor, nu? Mi-a spus că l-a auzit pe preotul de la Biserica Sfântul Mina spunând că sectanții se duc direct în iad, fără judecată. Așa e, *gheronda*? Și tot Victor mi-a spus că Iisus Hristos va face cerurile sul cu ajutorul unui aparat.

– Copile, așează-te acum și fă o mică rugăciune. Slavă Ție Dumnezeu nostru, Împărate Ceresc, Mângâietorule și celelalte. Apoi te pui la învățat. Mâine mergi la școală.

Băiatul dădu drumul pe masă la un pumn de monede.

– Uite, *gheronda*.

– Ți-am spus să nu mai cerșești, copile.

– Nu cerșesc, *gheronda*, nu cerșesc, ți-am mai spus. Mă așez într-un colț, cum ar fi pe Regala, în fața librăriei, și stau. Nu fac nimic altceva, *gheronda*. Stau mut și mă uit în față, fără să clipesc. Doar că nu trebuie să râd sau să vadă vreunul că-mi vine să râd. Și oamenii care intră în librărie îmi aruncă bani. Dar nu cerșesc, că nu zic nimic.

– Ce teme ai pentru mâine?

– La matematică și la geografie. E ușor.

– Și ai învățat tu unde este muntele Athos?

– În Grecia, *gheronda*, dar asta mi-ai spus-o tu, n-am învățat-o la școală. Nu mi-ai spus tu că mama a fost grecoaică? Atunci mi-ai spus și de muntele Athos.

– Hai, copile, treci la rugăciune.

– Să spun cu voce tare, *gheronda*?

– De acum ar trebui să înveți să spui în șoaptă, în inima ta. Și, vezi, să nu-ți umble mintea prin oraș. S-o ții strâns, să n-o lași să plece de la tine. După aia te apuci să-ți faci temele.

– Bine, *gheronda*, spuse băiatul încet, și se lăsă ușor în genunchi, cu fața spre răsărit și capul plecat în piept.

Pavel privea chipul prelung al băiatului care murmură încet, cu ochii întredeschiși. Părul negru îi cădea pe umeri, aruncând reflexe albastrii de câte ori băiatul inspira adânc.

De ce îmi vine mereu să oftez, gheronda?

Își ținea mâinile în poală, aduse deasupra genunchilor. Umerii îi tresăreau ușor în răstimpuri. Din când în când, de câte ori lampa dădea să se stingă, contururile i se estompau și părea deodată atât de mic încât lui Pavel i se făcea frică, se temea ca trupul copilului să nu dispară.

De ce nu aprinzi niciodată lumina, gheronda, și ții numai lampa aprinsă?

Din prima zi îi pusese întrebări; multe întrebări, una după alta, fără a aștepta vreun răspuns. Era lihnit de foame și murdar, îmbrăcat cu o pereche de pantaloni peticiți și o cămașă ruptă la subsuori. Femeia care-l adusese îl ținea de păr și înjura. Bătuse în poartă mult, cu putere. Striga: *ieși afară, sfântu' sufletului, că ți-au venit oaspeți și trebuie să-i ospătezi, să-i îmbraci, să-i odihnești și să-i trimiți la drum cu haleală la ei, nu așa scrie la carte?* Când trase de poartă, balamaua de sus era deja desprinsă. *Ce este, femeie, ce s-a întâmplat?* Femeia dădu drumul copilului și-i puse mâinile în șolduri. *Ce este? Mă întrebi ce este? Nu le știi tu pe toate, mă, arhanghele? Nu strigi tu toată ziua pe stradă că la Domnul este puterea și Domnul ne hrănește? Ei, acu' să hrănească și pocitania asta mică. Știi cât mănâncă? Cât un porc, până se cacă pe el. Mi l-a lăsat grecoaica de mă-sa și s-a cărat în Grecia. L-am dus la biserică, da' părintele mi-a zis că cine face copii ăla să-i și crească. Daaaa? Și ți l-am adus ție, arhanghele. Tu o să vorbești cu Domnul și Domnul o să-i dea să mănânce ciocolată cu stafide. Și, vezi, poate vorbești cu Domnul să-i dea înapoi și omului meu piciorul drept, c-a rămas șontorog la patruzeci de ani și stă ca boșorogii în fața porții întrebând întruna când mănâcăm. Hai sictir și apucă de arătarea asta mănânciosă și bag-o-n casă și dă-i să mănânce, spal-o, îngrijește-o, că ești dita-mai sfântu', nu, și stai la palavre cu Dumnezeu cum stau eu cu proasta aia de coana Rica, nu?* Câțiva câini se strânseseră în apropiere și priveau atenți. Femeia se repezi la ei înjurând, apoi plecă furioasă. Lui Pavel i se păru la un moment dat că plânge, dar n-ar fi putut spune sigur. *Hai în casă, copile.*

Buzele băiatului se opriră din murmurat. Bărbia îi rămăsese sprijinită în piept. Stătea într-o nemișcare totală, dar nu părea să doarmă. Respira rar, ușor, aproape imperceptibil. Pavel se aplecă și-l mângâie ușor pe cap.

Căci nu este dreptate fără milă și nici milă fără dreptate.

O mai văzu pe femeie după două săptămâni. Stătea chircit în fața hotelului „Flora” și striga ostenit, cu glas răgușit: *cine crede că poate face ceva să iasă în față.* Femeia trecu pe lângă el, fără să-l bage în seamă. Pavel auzi un „sictir” șuierat, dar nu știu de unde vine. Apoi femeia se opri și se întoarse în dreptul lui. Scoase din sacoșa pe care o avea în mână un pulovăr negru, de lână. *Na, arhanghele, pentru pocitania*

mâncăcioasă. Oare chiar plângea? Pavel o privea cum se îndepărtează, mânioasă, tremurând din tot trupul la fiecare doi, trei pași. Și îi strigase atunci: *tu, femeie, ești mai mare decât starețul de la Sihăstria*. Se lăsa seara ca o ceață, așa cum se lăsa și în Insulă. Oamenii care veneau din docuri se grăbeau spre stația de tramvai. Înaintau prin pâcla deasă, unii cu fălcile încleștate, alții râzând zgomotos. Era ciudat să-i tot privești prin haine și să-i vezi la fel pe toți, apoi să remarci felurile moduri de a lega fularele la gât, diferitele gesturi de lehamite, bucurie sau teamă, glasurile mai dogite sau mai subțiri, respirațiile sacadate sau moi, privirile directe sau piezișe, strănuturile, accesele de tuse, zâmbetele subțiri, tăioase. Toate trupurile acelea se îndreptau cu viteză spre ceva, oare spre ce? *Uite, colo, mă, sfântule, chiar în fața ta, dincolo de geamurile alea, chiar în momentul ăsta, doi italieni regulează-n cur două puștoaice de paispe ani, după care le ard pe spate cu niște vergele de metal*. Nu apucase să vadă fața bărbatului care-i vorbise. Acela alunecase ușor pe lângă hotel și se îndreptase rapid spre Teatru.

– De ce spui tu, *gheronda*, că toți oameni sunt buni?

Băiatul se ridicase în picioare, apucase ceainicul și-l bălăbănea ținându-l de toartă. Îl privea întrebător pe Pavel.

– De ce, *gheronda*? Pun imediat ceaiul la făcut, că sigur n-ai mâncat nimic astăzi.

– Copile, lasă ceaiul. Spune-mi ce-ai simțit la rugăciune.

– Căldură, *gheronda*. Așa simt mereu, ca o fierbințeală.

– La piept?

– La piept, *gheronda*. Îți pun zahăr la ceai?

– Nu. Apucă-te de lecții. Matematică și geografie spunea?

– Da, *gheronda*, e simplu. În jumătate de oră termin. Și după aia îți povestesc ce-am făcut, c-am fost până la Nisipuri, în Vărsătură.

Lucrul de căpetenie este să stai cu mintea în inimă înaintea Domnului și să stai în fața lui fără ieșire, zi și noapte, până la sfârșitul vieții tale. Timpul e mama uitării, tulbură totul, gândi Pavel, dar vocea părintelui Simeon îi răsuna și acum în minte cu aceeași claritate și blândețe. Toate se alteraseră sau se preschimbaseră în ceva necunoscut; oamenii, orașele, lucrurile; vocile și zâmbetele. Dar glasul bunului Simeon rămăsese în memoria lui același. Unele cuvinte au o tărie aparte. *Lucrul de căpetenie este...* Cu o zi în urmă, în vremea prânzului, îl asaltase o toropeală cumplită. Abia apuca să spună în răstimpuri, pri-

vind țintă o vitrină cu arme de vânătoare, „ce este istoria?” sau „să iasă în față cel ce mort fiind este totuși în viață!” sau „cine poate da din sângele lui cerului?”. Picioarele îi amorțiseră sub șezut iar umerii îl dureau într-un mod ciudat, păreau a fi umerii altcuiva care, deși departe, năvălise peste ființa lui, aducând cu el poveri grele, de nepurtat, și vărsându-le în față ca pe niște substanțe greu mirositoare, insuportabile. Carnea îl asuprea, se lăsa peste suflet, cu greutate, și în toropeala aceea ce-i făcea pieptul să tremure ca un fluture simțise că ar putea renunța la tot. Apoi, când începuse să-i bubuie și capul, deodată, aproape leșinat de spaimă, simți o ușurare, o abia perceptibilă boare de răcoare, o *altfel* de adiere, și începu să audă vocile de pe stradă cu claritate, cu o claritate înspăimântătoare. Auzi chiar și vocile celor din hotel. Din hol se articula, de dincolo de masiva ușă de stejar de la intrare, vocea portarului. Portarul sușotea cu liftierul, dar cuvintele pe care le rostea nu erau nici șoptite, nici moi, nici șuierate sau răstite, erau perfecte și egale ca niște cristale clare, de o puritate absolută. Cuvintele pluteau ca niște ființe, multe începuseră să vină peste Pavel din stradă, altele din aer, și ceea ce tulbura și nedumeria cel mai tare era faptul că, deși emise de o mulțime oameni, scuiate unele peste altele, totuși, fiecare în parte, își păstra propria viață și ar fi fost cu neputință să le confunzi sau să le amesteci între ele. Și toată limpezimea asta îl copleși într-o asemenea măsură încât începu să plângă încetișor. *Cine poate sta drept în fața Domnului Dumnezeu?*, îl întrebuse odată Simeon, și strigă și el în momentul în care-și aminti, întinzându-și capul spre vitrina cu arme de vânătoare. Vălul ăsta al durerii, carnea de pe noi arzând ne țin în viață, altfel ne-am topi în puritatea simțurilor curate, gândise atunci. Liftierul ieșise cu o femeie, îmbrăcată cu o cămașă roșie, sângerie. Bărbatul, cu haina de la uniformă pe mână, o ținea galant pe după mijloc și doamna, văzându-l pe Pavel, îi aruncă o monedă, fluturând distrată o poșetă din piele vișinie.

– *Gheronda*, la matematică a fost tare ușor, dar la geografie mai învăț puțin și mâine dimineată. Am ore de la 10.00. Nu te superi, da?

Istoria se întinde peste oameni ca o plasă, gândi Pavel. Pentru a câta oară își spunea asta? Trupurile moi și nădușite fac ca sufletul să se frece de materie și mintea să plăsmuiască închipuiri. Apoi să transforme materia în eveniment. Evenimentul schimbă mintea și-i dă nostalgia trecutului.

– *Gheronda?*

Glasul copilului îl făcu să tresară.

– Iartă-mă, copile.

– Spuneam că la geografie pot să mai învăț și mâine dimineață. Am ore de la 10.00.

– Bine, copile. Nu vrei să mai citești puțin din viața Sfântului Macarie de la Optina?

– Ba da, puțin. Am rămas acolo unde trebuia să se însoare.

Era seară atunci, da, ținea bine minte, și cerul era acoperit de nori. Femeia plecase blestemând și Pavel privea copilul căruia, în loc să-i fie teamă, îi venea să râdă de camilafca lui. Îl luă de mână și-l duse încetșor spre casă, pășind pe dalele de piatră, aruncate din loc în loc. Copilul se apleca și smulgea iarba înaltă, crescută de-a valma dintre dalele de piatră, ce se întindea de la temelia casei până în gardul de lemn aproape prăbușit. Îl băgă ușor pe ușă. Măinile îi tremurau. Rămase o clipă în prag, apoi tuși puternic. *Mi-e foame*. Glasul băiatului suna neverosimil în semiobscuritatea camerei. O bucățică de pâine, lapte bătut, câteva nuci. Liniște. Nemișcare. *De ce nu mănânci, copile?* Candela abia mai pâlpâia. *Acum mă uit la omul ăla*. Băiatul privea cu gura întredeschisă și ochii mari o icoană a Sfântului Simeon Noul Teolog. *Ce vezi tu acolo, copile?* Băiatul îi spuse că omul *acela* era făcut din *aer*. Și că nu mai văzuse un asemenea om. Pavel tăcu. Turnă ulei în candelă și flacăra prinse viață. *Mănâncă, micuțule!*

– Eram sigur, *gheronda*. Eram sigur că n-o să se însoare. Cum putea Macarie să ajungă sfânt dacă se însura?

– Au fost și sfinți însurați, copile. Și poate că sunt și acum, dar nu-i știm noi.

– Nu cred, *gheronda*. Un sfânt însurat?

În fiecare dimineață, la ora 05.00, Pavel se instala în fața hotelului „Flora”. *Să iasă în față cel care crede că poate face ceva*. La 05.15, din hotel, se auzeau pașii grăbiți ai portarului, care cobora scările de marmură. Portarul dormea într-o cameră minusculă, unde femeia de serviciu își depozita materialele. Ușa de stejar se deschidea cu zgomot. *Gata, arhanghele, ai și sosit? Ia zi, ce avem azi în program?* La 05.30 apărea administratorul. Se oprea solemn în fața ușii, ștergându-și ochelarii cu un petic de piele maro. *Iar ai dormit, Vasile?* Portarul se înclina slugarnic, bâiguind cuvinte de neînțeles. Administratorul intra, călcând apăsător, în timp ce Pavel auzea în urechi bălbâiala furioasă a portarului: *în fiecare noapte dorm în picioare, rezemat de lăzi pline de cârpe și cutii de detergent*. Până la 06.00 liniștea era tulburată doar de fâlfâitul

puternic de aripi al pescărușilor. Recepționera îi spusese odată lui Pavel că nu înțelege, ce fel de pescăruși sunt aceștia care au părăsit oceanul și stau atârnați de balcoanele vechilor clădiri de pe Eminescu? *Ei se hrănesc din vechea moara dezafectată, cea de pe vadul rizeriei.* Cel care spunea asta era un neamț, Hans, un individ ce ocupa în fiecare dimineață masa de lângă geam din restaurant, așteptând să i se servească micul-dejun. De câte ori îl vedea venind, Pavel știa că este 06.30. Atunci apărea, mai ales în diminețile de iarnă, o lumină blândă, oarecum ciudată, căci părea *nematerială*, cumva suprapusă peste cea a zilei. Începeau să se deschidă geamurile de la etajele unu și doi, apoi ușile mici ale mansardelor. *Să iasă în față cel care crede că poate face ceva.* Lumina aceea stranie n-o mai vedea nimeni în afară de Pavel, de aceea, directorul, care sosea în jur de ora 07.00, îl întreba zâmbind în fiecare dimineață: *arhanghele, ți-a apărut lumina?* Brusc, strada se umplea de oameni grăbiți, ușa hotelului se deschidea și se închidea ritmic, cadența pașilor pe asfalt dădea sentimentul unei amenințări, mașinile claxonau și totul, paradoxal, încremenea în acea mișcare haotică, încât gesturile se loveau de alte gesturi, un gând era anihilat de alt gând, vocile deveneau una și pescărușii se îndepărtau rapid, ca stârniți de o rafală de vânt puternic. Era ora 08.00 și oamenii, treziți la viață, intrau în neființă.

– *Gheronda*, cum spui tu că oamenii sunt morți și abia după ce vor muri vor fi vii?

– E târziu, copile, acum trebuie să dormi.

– Nu ți-am povestit nimic de la Nisipuri, ți-am spus c-am fost în Vărsătură... *Gheronda*, nici în noaptea asta n-o să dormi?

– Dormi, copile, mai încolo vin și mă întind lângă tine.

– Dacă visez iar urât ce fac?

– Te trezești, te închini și-ți pui pază la minte.

– *Gheronda*, mereu îmi spui să-mi pun pază la minte. Cum adică să-mi pun pază la minte?

– Nu lași nici un gând rău sau urât să-ți intre-n minte.

Băiatul îl privi neîncrezător, apoi se aplecă și sărută crucea de metal de la gâtul lui Pavel. Făcu doi pași și se aruncă în pat, răsând înfundat. În scurt timp, respiră ușor, regulat, semn că adormise.

Când toată soldătimea asta va fugi urlând încolo, o iei și tu la fugă, în mijlocul lor, ca să nu te nimerească vreun glonț. Când ajungi în dreptul pădurii ce se vede cum te uiți în partea dreaptă, o tai brusc

spre ea, cu toate puterile tale, te ascunzi după un copac și nu te miști de acolo până nu se face o liniște deplină. Cât alergi, nu te uiți în spate, nu te oprești, te prefaci că nu auzi nimic, că nu vezi nimic, nu plângi, nu urlă, numai pădurea să-ți stea în față. Doar acolo mai este salvarea. Pavel avea doisprezece ani, era murdar de sânge și pământ, ochii îl usturau, o durere puternică îi perfora stomacul, îi venea să vomite și mâna unui ofițer mustăcios îl strângea cu putere de umăr. *Mă, ai înțeles? Duhnea îngrozitor a carne descompusă, a carne arsă, a tun încins. Peste un soldat mort, întins pe un dâmb, cu mâțele împrăștiate prin iarbă și fața mutilată, zăceau câteva cutii de conserve. Ia și o conservă din asta și bag-o în sân. Dacă scapi, o să-ți fie foame.* Puțin mai încolo, într-un tranșeu lung de vreo zece metri, câțiva soldați cărau lăzi cu muniție. Era o liniște deplină. Exact ca aceea pe care trebuia s-o aștepte în pădure dacă va reuși să se strecoare printre gloanțe. Urechile îi vuiiau, minute întregi nu mai auzi nimic, decât sunete vagi, înfundate. Apoi totul tindea să revină la normal, doar că sunetele deveneau acum prea puternice, un simplu glas îi părea o sirenă de vapor. *De unde a mai apărut și arătarea asta de copil, dom' locotenent? Soldatul care pusesse întrebarea se scărpină în cap cu putere. Pavel văzu urmele de pe țeasta rasă și sângele supurând. Nu știu, l-am găsit în cort, ascuns după lada cu efecte. Când pornim, ține-l pe lângă tine un timp, apoi fă-i vânt spre pădure.* Un alt soldat începu să le explice celorlalți că treaba asta cu dorul de casă este o porcărie, dorul de cei dragi este o invenție, lui îi este doar frică, atât, frică, îl doare-n cur de nevastă și copii, de părinți, de frați și de lumea întreagă, îi este doar frică, și, dacă stătea să se gândească mai bine, ce ar putea spune despre toți? Că toți, absolut toți sunt niște jigodii și niște curve nenorocite, singurii oameni care mai există în momentul ăla sunt doar cei care urmează să moară, adică ei și boii de ruși de peste câmp, cu cazacii lor bășinoși cu tot, în rest, da, poate s-o spună, nevastă-sa este o curvă, altfel n-ar putea să mănânce în timp ce el se pregătește să moară, iar părinții lui sunt niște neghiobi, altfel n-ar putea să bage în ei mămăligă cu brânză în timp ce copilul lor aleargă ca un prost, cu o schijă în umăr, drept în brațele morții. Un sergent bătrân îl opri furios. *Taci, mă, că războiul ăsta-i dat de Dumnezeu, pentru păcatele noastre, înțelegi? Soldatul își scoase o țigară și și-o aprinse tacticos, cu gesturi încete, studiate. Nea Antoane, eu nu zic că nu există Dumnezeu, nu, nu zic asta, eu altceva zic, eu asta întreb, poți matale să spui acum, uite măi, fraților, eu sunt gata să mor, pentru Dumnezeu o fac, El știe cum e mai bine? Sergentul ripostă spunând că el se gândește la copii, întruna are în cap numai copiii, ei să trăiască măcar, dar nu știe de unde-i*

vine gândul ăla, pentru că, pe de altă parte, știe că n-o să aibă cum să-i vadă bucurându-se de viață el fiind putrezit pe câmp, dar, încă o dată o spune, încontinuu numai la copii se gândește. Lui Pavel îi venea să plângă. Nu de durere sau de foame, ci dintr-un sentiment nelămurit, mai mult o presimțire, cum că acolo se vorbea ceva rău, rău de tot. Apoi îngăimă mecanic, de parcă altul ar fi vorbit în locul lui: *eu pot să mor acum, dacă Dumnezeu știe cum e mai bine*. Locotenentul scuipă furios pe cadavrul acoperit de conserve. *De ce scuipați pe Vasile, dom' locotenent?* Locotenentul îi explică celui care întrebese că nu scuipase pe Vasile Condruț, ci scuipase pe om în general, și că-i roagă pe toți din subordinea lui ca, atunci când or să-l vadă ciuruit în iarbă, să-și facă puțin timp fiecare și să-i scuipe hoitul; iar scuipatul să fie cu flegmă. *Fluoft!* Rotund. Plin. Vâscos. *Dom' locotenent, ce zice copilu' ăsta acum?* Pavel se simți iar prins de umăr. Locotenentul îl strângea cu putere. *Doar acolo mai este salvarea, mă, înțelegi?* Oare cum de vedea Pavel, în acele momente, atâtea și atâtea amănunte, gâze de tot felul, furnici care cărau bucățele din Vasile Condruț, un cărăbuș care se spăla, trei gărgărițe amorțite, două roșii și una galbenă cu pete negre, un muc uscat pe mustața sergentului, dintele cariat al soldatului speriat de moarte, norișorii mici, albi, strânși la orizont, o ciocârlie care executa picaje sinucigașe, pagini împrăștiate dintr-un ziar, un ac de cusut înfipt într-un căcat uscat, o unghie de om, smulsă cine știe cum, lipită de bocancii unui cadet? Se auzi o voce care propunea: *mai bine-l sugrumăm noi pe copil, ca să putem să-l și îngropăm, nu să-l omoare bășinoșii de cazaci și să-l mănânce câinii pe câmp*. Câțiva râseră. Pavel auzi cu claritate cum locotenentul lăsă capul în piept și spuse mai mult pentru sine: *urât și prost popor*.

Începu să alerge odată cu ceilalți, respirând cu disperare, cu gura larg deschisă, încercând să tragă în el tot aerul de pe câmp. Totul începu deodată, fără ca nimic să indice vreun semn. Trei bubuituri rapide, una după alta, urletul unui câine ascuns într-un avanpost, apoi zbierete și tropăituri, icnete, vântul intrând de-a dreptul prin el, inundându-i urechile, nările. *Dreapta, mă, ține dreapta*. Gloanțe, peste tot gloanțe, suierături, bombe detonate, fum. Unii dădeau să se întorcă, dar ceilalți, care veneau din spate, îi loveau cu putere. Alții cădeau și erau călcați în picioare. Sergentul întreba găfâind dacă mai e mult, au ajuns? *Dreapta, mă, în pizda mă-tii de copchil, ține dreapta*. Se trezi față în față cu un rus roșu la față, apărut din senin dintr-o adâncitură de pământ. Era speriat, parcă plângea, cu buza de jos atârându-i caraghios peste bărbie. Dădu să spună ceva, dar se răzgândi, trase un foc la întâmplare, în aer, și

începu să alerge cu toată trupa în același sens, spre ai lui. Apoi, brusc, se întoarse spre Pavel, îl prinse de gât și-i băgă un pistol în coaste. Pavel văzu prin fumul gros cum sergentul cel bătrân îl privea înspăimântat. Simți o mână strecurându-se între el și rus. Sergentul se întoarse și fugi, prefăcându-se că nu vede. *Cazac bășinos și prost*, auzi Pavel. Era soldatul căruia îi era frică de moarte. Înfipse baioneta în spatele rusului. Rusul se întoarse năucit și-l împușcă în gât, după care căzu. Soldatul, cu sângele gâlgâind, îi spuse: *de aia spun eu, mă, că toți sunt niște jigodii și niște curve împușite*. Pavel simți o altă mână apucându-l de ceafă și trăgându-l cu putere. Câtva timp pedală cu picioarele prin aer, apoi prinse iarăși a alerga. *Ține dreapta, ține dreapta, mă*. Văzu pădurea la vreo douăzeci de metri depărtare. Închise ochii și, cu ultimile puteri, țâșni printre rânduri, lovind cu brațele în stânga și-n dreapta. Se izbi de un copac. Căzu. Se ridică și alergă iar. I se făcu rău. Se opri și vomită. Se întinse moale peste un pat de ferigi. *Să nu te miști de acolo până nu se face o liniște deplină*. Adormi. Convulsii și un vis bizar, cu o nuntă pe malul unei ape. Se trezi. Nu se mișcă. Nu făcu nici un gest. Era o liniște deplină. Nu-i era nici frică, nici foame, nici sete, nici frig. Lângă capul lui era un câine mort, probabil cel care urlase, ascuns în avanpost. Murise cu dinții rânjiți. Avea colți frumoși, mari, curați.

Mult timp după aceea, Pavel, urcând spre schitul Rarău, se opri să se odihnească. Deschise Scriptura la întâmplare și citi: Și simți mirosul de carne arsă, și fumul, și glasurile soldaților. Timpul omoară totul, dar anumite cuvinte nu se șterg.

– *Gheronda*, e trei, iar nu dormi?

Pavel tresări.

– *Gheronda*, plângi? De la rugăciune?

– Nu copile, de la amintire, nu de la rugăciune. Și nu plâng, ci dau slavă lui Dumnezeu. Dormi.

– Nu-mi mai este somn.

– Atunci stai cu ochii închiși și gândește-te ce-o să faci mâine la școală.

– *Gheronda*, tu mă iubești pe mine ca un tată sau ca un bunic?

– Dumnezeu te iubește, copile, nu eu. Și bagă de seamă, dacă nu obții note bune la școală, ăștia te iau la Casa de Copii. Mi-au mai prelungit tutela asupra ta pentru încă un an, tot de probă. Cu condiția asta: să ai note bune.

– *Gheronda*, e ușor la școală... Mai povestește-mi cum a fost când m-a adus tanti Marusia.

- Era seară și înnorat...
- Ai mai văzut-o pe tanti Marusia?
- O singură dată, pe stradă, când ți-a dat pulovărul de lână.
- Tot sictir zicea? Cât am stat la ea, zicea mereu sictir, la tot. Și la guguștiuci tot sictir le zicea.
- Nu prea știam ce să fac eu cu tine, copile, și dacă n-ar fi fost noapte și înnorat, și dacă n-ai fi adormit imediat ca un prunc... Nu știam deloc ce să fac. Dimineată dormeai la fel de adânc...

Spaima îl cuprinsese a doua zi după ce-i fusese adus copilul, dimineată, privindu-l cum doarme. *Ce să fac cu el?* Femeia care-l adusese părea să aibă o figură cunoscută. Poate că locuia prin apropiere. O văzuse, parcă, trecând de mai multe ori spre Piața Săracă. La fiecare câțiva pași făcuți adăuga un „sictir”, da, așa făcea. Și-i spusese o dată „sfântu’ sufletului”, privindu-l sfidătoare. Da, mai mult ca sigur că locuia dincoace de Calea Galați, spre Comorofca, altfel, dacă ar fi avut casa pe străzile ce se intersectau cu Gării, s-ar fi dus pentru cumpărături dincolo, în Piața Concordia. Pavel deschise ușa încetișor, o închise la loc cu grijă și se îndreptă grăbit spre poartă. *Numai de nu s-ar trezi până mă întorc.* În stradă, stătu o clipă în loc, gândindu-se de unde să înceapă. Un microbuz alb trecu în viteză, dansând nesigur pe piatra cubică. Oamenii din el priveau absenți, ca dintr-o altă lume. Pavel se smuci hotărât și o luă pe Carantina. *Ajută-mi, Doamne!* La primul colț, coborî pe un vad ce ducea spre fosta Fabrică de Cărămidă. Pe măsură ce înainta, casele deveneau din ce în ce mai mici. Văzu la o poartă mai mulți tineri adunați în jurul unei mașini roșii, abia spălată. Pe la praguri și aripi se mai scurgeau încă picături de apă. Se apropie de ei. *Domnul să vă ajute, băieți, știți cumva pe aici o femeie voinică, care zice la fiecare două vorbe „sictir” și care are un copil lăsat de o femeie care a plecat în Grecia?* Tinerii începură să râdă. Aveau lanțuri de aur la gât și la încheieturile mâinilor și erau toți tunși scurt, periută. Unul, cu un început de burtă, spuse: *pâr-ciule, vii din pădure? Cine să înțeleagă ce spui? Pe aici toate pizdele sunt voinice și au câte un copil de pripas, sunt proaste de dau în gropi.* Pavel mulțumi și își continuă drumul. Mai auzi în spatele lui: *caut-o pe net, mortăciune! Pe sentimente punct ro.* Fabrica de Cărămidă era pustie, cu porțile și gardurile căzute. Dincolo de ea se zăreau munți de moloz și valuri întregi de buruieni ce se ondulau în bătaia vântului, întinzându-se până la malul Dunării. *Unde m-ai adus, Doamne, că aici se termină orașul?* Se întoarse și nimeri într-un boschet. Camilafca i se umplu de scaieți. Nu, trebuie să mă duc direct la cei care se ocupă de

copiii abandonati, își spuse, nu mai trebuie să mai pierd timpul. Urcă rapid pe un alt vad care, după cum băgă de seamă, dădea chiar în Abator. Pe poarta Abatorului era atârnată o pancartă mare. Scrisul cu vopsea roșie îi atrase atenția: organizăm nunți și petreceri de tot felul ambianță garantată și antren. Probabil se închisese și Abatorul, dar unde oare se țineau petrecerile alea? În hale? Mașinile treceau în viteză spre Galați. Dacă ținea linia Dorobanțului încolo, spre Piața Mare, ajungea în zona de centru. Acolo ar fi putut întreba pe oricine unde se găsește Casa de Copii sau Ministerul pentru Copii sau cum i-o fi spunând. *În tot drumul tău, rugăciunea să nu ți se dezlipească de minte. Să spui: Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperământul meu este Duhul Sfânt, Treime Sfântă, slavă Ție!* Tramvaiele duduiau, scrâșnind din toate încheieturile când opreau în stații. Sau: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!* De câte ori privea mai atent lumea care se vânzolea în toate părțile, mașinile care demarau și opreau la limita siguranței, îmbulzeala de pe trecerile de pietoni, gesturile furioase, fețele schimonosite de ură și oboseală, era convins că doar un miracol, unul de neînțeles pentru majoritatea oamenilor, făcea ca lumea să poată exista. Sau: *Doamne, Cel ce ai călătorit împreună cu Luca și cu Cleopa la Emaus și prin frângerea pâinii preaslăvit decoperindu-Te lor, i-ai făcut să se întoarcă veseli în Ierusalim, călătorește și acum cu Darul și cu Dumnezeiasca Ta blagoslovenie cu mine, robul tău Pavel, care cu umilință mă rog Ție.* Stând dezorientat în mijlocul unei intersecții, ceru relații în stânga și-n dreapta. O doamnă îl îndrumă într-o parte, un domn îi indică o altă direcție, iar un bătrân îl sfătui să meargă la Prefectură. Oricum, de la doamna cea amabilă află că instituția pe care o căuta se numea Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului.

– *Gheronda*, tanti Marusia nu m-a bătut niciodată. Când era supărată mă apuca de guler și mă împingea, atât. A, câteodată mă trăgea de păr, dar încet. Dar ți-am zis că la școală am spus că ești bunicul meu?

– Mi-ai zis, copile, și bine ai făcut...

Oriunde s-ar duce cu treabă, oamenii, gândise Pavel, dau de clădiri cu cinci, șase intrări din care doar una este deschisă. Restul sunt încuiate. Și, de regulă, cea prin care se poate intra este cea mai joasă și mai strâmtă. Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului se găsea într-o clădire impunătoare, cu o intrare somptuoasă, încadrată de un peron vast. Dar, evident, accesul se făcea printr-o ușiță laterală,

mânjită cu vopsea, înaltă cât statul unui om și îngustă de nu puteai intra decât cu umărul înainte. *Ajută Doamne!* Întrebă la toate ghișeele cui ar trebui să se adreseze în privința unui copil abandonat. De la ghișeul 1 îl trimise la 2, de la 2 la 3, iar la ghișeul 3 o doamnă, care strâmba din nas într-un mod bizar, îi spuse: *următorul*. Se așeză ostenit pe una din canapelele înșirate de-a lungul holului. *Poate nu se trezește copilul până mă întorc*. Câțiva oameni îl priviră intrigati, alții doar curioși. Se gândi că poate camilafca lui era de vină. Sau poate scaietii de pe ea. Sau... *Nu cerșesc, nu cerșesc, pentru numele lui Dumnezeu*. Un funcționar – își dădu seama de asta după ecusonul pe care-l avea agățat de gât – veni drept spre el. Îi vorbi răstit, cu voce joasă, șuierând cuvintele printre dinți și păstrând în permanență un zâmbet rece: *călugăre, nu merge cu cerșitul pe aici, asta-i instituție publică, ieși afară dacă vrei bani pentru mănăstire, dar nu chiar în fața ușii, mai încolo, spre parc*. Pavel îl asigură că nu cerșește, nu, nicidecum una ca asta, venise pentru un copil abandonat care, de aseară, locuia la el. Ce ar putea să facă? O femeie i-l lăsase în fața porții, fără acte, fără nimic. Îl ia Asistența Socială? Și el nu era decât un fel de călugăr, că nu stătea în nici o mănăstire. În ochii funcționarului licări o sclipire de interes. *Auzi, călugăre, tu vrei să rămână copilul la tine?* Pavel rămase înmărmurit o clipă, apoi răspunse mecanic, de parcă altul ar fi vorbit în locul lui, ca atunci când, având doar doisprezece ani și găsindu-se pe buza tranșeului de pe linia frontului, spusese: *eu pot să mor acum, dacă Dumnezeu știe cum e mai bine*. Așa că spuse încet: *de ce...? Da, vreau*. Funcționarul îl luă profesional de braț și-l duse într-un colț mai ferit. *Vrei să-l dai la produs, ghidușule, nu-i așa? Am auzit că voi, ăștia... Dar fii atent... Am o soră și are ghinion mare, nu se mărită. M-au snopit de bani până acum țigăncile. Voi mai știți chestii din astea de prin cărți vechi... ce zici? Facem trocul? Dacă nu, copilul îl luăm noi...* Pavel tăcu, ținând capul în jos. Nu avea curaj să-l privească în ochi pe funcționar. Își aduse aminte de un șirag de mătăanii... parcă... le avea la el? Băgă mâna în buzunar și le scoase. *Ia astea, domnule*. Funcționarul se miră. Nu mai încercase niciodată cu noduri negre făcute pe o sfoară. *O să meargă sigur?* Pavel îl asigură că-i absolut sigur. Trebuia să facă doar atât: să dea pe degete un nod, apoi să spună Tatăl nostru; apoi să cadă la pământ și să-și lipească cu evlavie fruntea de podea; apoi să roage Sfânta Treime să-i dea soră-sii un soț; apoi să se ridice și să facă trei închinăciuni; și tot așa, în fiecare miez de noapte, până isprăvea toate nodurile; și la sfârșit, musai, să bea o jumătate de pahar de apă. Funcționarul abandonează zâmbetul acela tâmp și se însuflețea deodată. *Te duci și aduci copilul, mă ocup eu de tot, îi facem*

acte, tot... Și, important, te prezinți și cu o adeverință de venit, trebuie să fie de 10 milioane pe lună. Ai priceput? Pavel dădu din cap că da, cu toate că suma îi dădea amețeli... funcționarul îl conducea spre ușă, reluându-și zâmbetul profesional... Eu cred că-ți cam plac băieții, ghidușule... Pe cine ziceai că trebuie să rog să facă treaba?... aha, Sfânta Treime... să nu mai spun la absolut nimeni, nu?... gata, am priceput, nici soției, altfel nu se prinde șmecheria, gata, priceput... aduci băiatul, îi fac poze, îi fac acte, îl bag pe calculator, o să zbârnâie, avem calculatoare acum, nu ne jucăm.

— ... și Victor a sărit atunci și le-a spus: lăsați-l, fraierilor, în pace, că vă trăznesc. *Gheronda*, tu mă ascuți?

— Iartă-mă, copile, n-am fost atent. Povesteai ce-ai făcut la Nisipuri?

— Da, dar lasă... *gheronda*, știi de ce te iubesc eu pe tine? Pentru că nu te superi niciodată pe mine. Ce zici de asta?

— Nu știi ce să zic... dar tu, cred eu, vrei să-mi ceri ceva.

— Da, *gheronda*, m-ai prins... îmi cumperi sau nu calculator?

— Îți cumpăr. Dar e patru dimineața, tu nu trebuia să dormi?

— Cum să nu, mi s-a făcut un somn... dar îmi cumperi, da?

— Da, dormi acum, și nu uita, paza la minte înainte de a adormi...

Și, mâine, la școală, grijă mare.

Fugise de la Direcția de Asistență Socială și Protecția Copilului direct la Biserica „Sfântul Nicolae”, la părintele Gabriel. Acesta, văzându-l agitat, tot încerca să-l liniștească. *Părinte*, îi spuse Pavel, *nu știi cum faci, dar îmi dai o hârtie pe care să scrie că slujesc aici ca paracliser și primesc 10 milioane pe lună. Dacă trebuie, faci cerere și la episcop. Am un copil în casă, abandonat, m-am trezit cu el la poartă. Dacă-l iau aștia de la Protecția Copilului, praful se alege de el. Dar, dacă-mi dai hârtia, mi-l lasă mie. Înțelegi, iubirea lui Dumnezeu, ce-ți cer eu ție?* Părintele Gabriel se sperie. *Episcop?! Să fac cerere la episcop? Bătrâne drag, episcopul se plimbă cu un Mercedes negru, cu geamuri fumurii și tapiserie de piele crem, și s-a jurat că nu va mai bea decât whiskey vechi de peste 12 ani, și numai Jack Daniels. Mă înțelegi?* Pavel nu voia să asculte în ruptul capului. *Părinte Gabriel, eu mă pun la rugăciune și tot o să vii, până la urmă, să-mi aduci o hârtie, Doamne iartă-mă!* Părintele Gabriel se lovi cu mâinile în cap. Apoi îi explică lui Pavel că îi dă o hârtie, dar numai cu ștampilă pătrată, că numai ăia de la Protoierie au ștampilă rotundă. Pavel încuviință, da, cu ștampilă pătrată să fie. A vorbit el cu un funcționar de acolo și se aranjează. *Dar ce i-ai făcut de lai*

convins? Pavel respiră adânc. L-am pus la rugăciune în fiecare noapte, dar el, săracul, crede că face vrăji. Dar o să-i fie bine. Părintele Gabriel râse încetișor. Intră pe o ușă lăturalnică și se întoarse după scurt timp cu o hârtie în mână. *Asta-i!* Pavel o luă și fugi. Când ajunsese acasă, copilul era treaz. Nu se dăduse jos din pat. Stătea cu mâinile sub cap și se uita la icoana Sfântului Simeon Noul Teolog. Pavel păși încetișor, să nu-l sperie. Copilul întoarse capul și-i zâmbi. Pavel se fâstâci, nu știa ce să facă. Copilul începuse să râdă și-i arăta icoana. *Un om din aer, n-am mai văzut deloc așa ceva.* Pavel se așeză pe scaun și respiră adânc. *Cum te cheamă, copile?* Copilul îl privi serios. *Anghelachis, dar tanti Marusia îmi zicea Anghel. Pe tine cum te cheamă, gheronda?* Hm, *gheronda*, gândi Pavel, un copil îl numește în grecește ca pe un mare înțelept... *Pavel.* Copilul se aruncă din pat. *Mi-e foame.* Candelă pâlăia încet și Pavel privi lung, pe geam, acoperișurile caselor învecinate, frecând ușor, în mâini, mățaniile din os alb...

– Domnul să fie cu tine, copile... șopti.

Copilul dormea adânc.

Se ridică și-și trase pe el o dulamă ponosită. Ieși pe ușă. Era aproape 05.00. *O noapte pierdută pentru rugăciune. Amintiri.* Ieși pe poartă. Amintiri, amintiri puternice. Ceea ce se așterne peste minte, ca un tipar, greu mai iese. Strada era pustie. O minte curată e liberă de orice, în afară de pomenirea Domnului. Când va ieși din trup nu va ști ce-l așteaptă. Doar Dumnezeu știe. Începu să pună pas după pas, respirând ritmic. Se îndreptă grăbit spre hotelul „Flora”. I se păru că vede de mai multe ori câinele mort, întins lângă el, în pădure, în liniștea absolută. *Aveam doisprezece ani, ce știam eu...* În hotel era aprinsă doar o lumină. *Liniștea aia, atât de adâncă, n-am mai găsit-o niciodată.* În scurt timp trebuia să coboare portarul. Se lăsă jos, cu picioarele sub el. Se apropia o dimineață cu un cer roșu, greu, opac.

Proza

Ștefan Jurcă

Munții albaștri. Jurnal de pe Valea Vaserului

Luni, prima zi

La ora stabilită I.B. sună la interfon. Cobor, am două bagaje. Trei pachete de țigări, după calculele mele trebuie să-mi ajungă pe șase zile. Didi s-a chinuit să-mi repare lanterna, arde ca un șterț. Să n-o supăr o iau cu mine, știu că nu-mi va folosi la nimic. Aseară, la TV prezenta o viperă care a mușcat pe cineva din Vișeu. Frumos din partea lor, bună reclamă fac ei zonei. Pe tot ecranul o viperă încolăcită. Pe unde naiba au filmat-o? Întrebarea i-o voi pune lui Volo. Zice: eu am crescut aici și n-am văzut încă așa ceva. S-ar putea să fie prin unele locuri dar nu este un specific al zonei. „O fac să-și poată cumpăra ser antivenin din străinătate, enorm de scump”. Cine este fraier azi?

Ne întâlnim pe terasa de lângă Prefectură. Au ajuns deja Dorel și Vasile. Apare Dumitru apoi Nicolae trăgând după el un bagaj: alimente pentru tabără, mai apoi Florin și Valer. Sîntem opt, urcăm în microbuz. O luăm prin Cavnic. Privesc Creasta Cocoșului, pînă acum n-am luat-o în seamă, drumul meu era pe Gutin. Oprim în Sighet, la o cafea. Căutăm țigări la românii de dincolo de Tisa, acum aici la piață. Femei tinere, elegante, drăguțe chiar. Zic să lase din preț, mă doare în pașpe de țigările lor, vreau să le aud cum vorbesc românește. Dacă-l dau cu atîta eu ce mai câștig?, se miră dumneaiei că nu știu prețurile. Eu mă tocmesc în continuare. Îmi place jupîneasa. Este vorba de un „cartuș” de țigări. Sînt mai ieftine decît în comerțul nostru. Cumpăr trei pachete. De mult n-am mai trecut prin Sighet. S-a schimbat ceva? Nu-mi dau seama, oricum vînzătorii de ziare par suspicioși. Nu știu ce-i cu noi deși au ochiul format, de oameni de pe margine, de pe limes. Nu mă pot abține să nu cumpăr presa, în Baia Mare nu erau deschise chioșcurile la ora matinală la care am pornit. Chiar în centrul orașului ne apare în cale Gheorghe Mihai

Bârlea. Pe miercuri poate ajung și eu, zice poetul edil, are oarece funcții prin politică. Săluc, Mihai și Cornel au plecat cu Dacia lui V. R. G.

Ne oprim în orașul Vișeu, în fața Casei de cultură. Așezăm bagajele în hol. Mă uit la expoziția lui L. P. dintr-o vitrină cu lacăt: rădăcini figurative, pietre cu forme care simbolizează diferite animale, organe etc.

Apare Volo, de la Volodea, reprezentantul primăriei, au ajuns și elitiștii cu Dacia. Ni se alătură un clujean și un sculptor din Sighet. O să vină cu noi? E o secretomanie...Ne instalăm pe băncile din fața casei de cultură, sîntem un fel de comando de ocupație, nu ne ia nimeni în seamă... A apărut, din senin un camion cu lebește...Nu știu ce așteptăm. Nici nu mă interesează...În urmă cu mai mulți ani, prin 1980 treceam pe aici pe drum spre Moldova. Pe undeva pe aproape era o langoșerie. Așteptam și noi cu mașina să se coacă plăcintele. Apăreau elevii, cereau plăcintă treosc-fleosc, sunetul pe care-l făceau langoșile aruncate în uleiul fierbinte. În Vișeu găseam hrean la borcan și cărți, aici și la Gura Humorului. Îmi amintesc lucrurile astea în vreme ce așteptăm pe terasa din piață să servim masa. Dumitru se ia la harță cu sculptorul bărbos, că cine v-a făcut pe voi voievoizi și v-a scris pe piele de câine...poante fumate. Austrieții, zic eu...

V. R. G. ne oferă ardei iute să-l folosim la ciorba de burtă. Încă nu este preparată...mai așteptăm...

Mă gîndesc la Al. Ivasiuc și la nuvela sa *Corn de vânătoare*... Citeam pe atunci în revista „Amfiteatru” bazaconiile sale cu tînărul nostru Marx. Eseuri politice. Am o apăsare pe ceafă, din cauza stresului, nu-mi place să aștept... Parcă aș fi în gară la Sîntana așteptînd trenul de Brad.

Tot nu știu pe cine așteptăm. Îmi amintesc cum făceam „oțetar” cînd eram copil. Luam un ram de cireș pe care-l umezeam cu limba, apoi îl așezam pe un mușuroi să treacă furnicile peste el.

Ele făceau pipi pe creanga respectivă după care-l lingeam. Avea gust de oțet dulce.

În sfîrșit, pornim spre gara forestieră...Ne ia cineva cu mașina. Sîntem 12, cu Volo 13, căruia nu-i place cifra. Urcăm apoi pe platforma drezinei unde sunt aliniate două lavite, pe lîngă obloane. Deși sînt frînt, peisajul este cuceritor, Vaserul pare o vale de argint. Din păcate este enorm de poluată, aveam să aflui mai apoi. Ruta aceasta îmi amintește de linia ferată Sebiș – Moneasa iar Valea Vaserului seamănă cu Valea Deznei, la altă scară.

În dreptul unui pod drezina urmează o ramificație, la dreapta, Valea Vaserului se desparte de Valea Novățului în susul căreia urcăm mai

sus, la Pepiniera Poiana. Cabana de vânătoare unde iar așteptăm era Cantonul de vânătoare a lui Dej și a lui I. G. Maurer. O hartă a anilor '50 aflată pe un perete în stînga, la intrare: Fauna și flora R. P. Romîne. Ni-meni n-a dat jos harta. Frumos din partea lor. Au trecut 7 ani de atunci și n-am scris acest lucru pînă azi. În zona mea natală erau pozați niște fazani. Da, de la Oradea la Sebiș există pe lîngă lizierele pădurii așa ceva, faună de basm. Cum era Dej, aveam să-l întreb pe un ajutor de pădurar, știam că s-a pripășit prin zonă de vreo șapte ani, nu avea cum să-l cunoască... Era frumos, zice. Îi umpleam paharul... Trei brazi în colțul dinspre vale, bătrîni și înalți, un heleșteu din scînduri, năpădit de buruieni și iarbă. Aici creșteau păstrăvi și lipeni în urmă cu vreo 40 de ani. Dar Maurer?, un bărbat frumos, așa ca dumneata. Nu mă pot abține și rîd zgomotos. Întinde paharul gol...

Cabana de vânătoare de la Poiana are două niveluri, un zid încastat în piatră de andezit, apoi în cărămidă. Are trei intrări, bucătărie, un fel de pridvor, sobe de teracotă. Scot lanterna dar este un șterț. Am purtat-o după mine degeaba, oricum nu cere de mîncare. Sunt două camere ce comunică între ele cu patru paturi. Cel care-mi revine mie este dublu dar are o îndoitură la mijloc, dincolo de care nu se poate dormi. În prima cameră a dormit și Radu Săplăcan, mai anul trecut.

Marti

Mergem pe linia ferată la cabană, la filigorie, unde luăm micul dejun. Filigoria este un chioșc de vară cu mesele în formă de U pătrat. Vizităm locul viitoarei mănăstiri Sf. Apostol Petru și Pavel, protectorii spirituali ai orașului Vișeu de Sus. S-a sfințit locul și s-a pus piatra de temelie la 29 iulie 2003. O poiană înconjurată de brazi ca un gard viu și înalt. Călcăm pe mușchi ierbos și moale, piciorul se afundă ca pe un loc mlăștinos. Nicolae îmi dă binoclul său. Mă uit la munții din depărtare, sunt albaștri. Munții albaștri. În anul 1776 primele șapte familii de țipțeri germani din Oberrosterrech ajunse la Vișeu prin Slovacia sînt așezate în Vișeu de Sus, pe malul stîng al Vaserului. În anul 1778 încă 25 de familii de germani din Austria sînt așezate în cartierul „Între râuri”, apoi între 1796-1798 alte 55 de familii din Zips încep o viață nouă în zona Vișeului. Ultima colonizare are loc între anii 1812-1820 după care se întemeiază cartierul Țipțera. Aceștia întemeiază circa 20 de așezări: Valea Peștilor, Lunca Baloș, Bardău, Șuligu Mare, Șuligu Mic, Făina. La sfîrșitul secolului al XIX-lea aici construiesc o biserică cu hramul Sfintei Elisabeta. Se zidesc barajele de la Macîrlău (1780- 1784), refăcut din piatră de meșteri

Ștefan Jurcă

italieni la sfârșitul secolului al XIX-lea și Făina în 1790. (Vezi C. Moldovan – *Ghidul turistic al județului Maramureș*, Casa editorială Algoritm Pres, 1997.)

Miercuri

Același traseu: cu prosopul și săpunul în mână trec podul spre izvorul lui Simion, botezat de noi așa. Cineva a aprins focul în curte. Gavrilă D. s-a aciuat aici de vreo 7 ani, e ajutor de pădurar. Avem lapte. Coborîm pe linia ferată la „cartierul general”. În filigorie se servește masa. Se scrie, se bea cafea, se citește. Când atmosfera lîncezește apare și Lucian P. cu M. N. Tomi, Cosmin P. și Lavinia R., studentă la arte. Un câțel îi fură lui L. P. un cîrnat din sacoșă. Se ia după cîine, patrupelele țîșnește în sus spre acareturi, să se ascundă. L. P. după el. Nu reușește să-l deposeze de pradă. L. P. se dă bătut. Cîinele a învins. Iată ce mai povestește Gavrilă, ajutorul de pădurar: cimitirul de pe Valea Vaserului a fost întemeiat de italieni și dăinuie din primul război mondial. Biserica au făcut-o nemții, țîpțerii care au fost colonizați aici. Pe văile acestea trăiesc tot felul de nații: ucrainieni, țîpțeri, slovaci, polonezi, români. Mie îmi spune Bihoreanul deși îi explic că sînt arădean. Moșul are 70 de ani, continuă: acum problema este cu Insula Șerpilor, că ăsta... Țapu era să le-o lase ucrainenilor. Folclor dictat de Gavrilă:

Au plecat ca florile și-au venit ca ciorile. Zice că se trage de pe Crișuri, de loc.

În Poiana lui Iocan, botezată așa de V. R. G., se lansează cartea lui Ion M. Mihai – *Scriitori din Maramureș*, apoi Liviu Rebreanu, *Ion – universul uman* de Săluc Horvat, M. N. Tomi – *Dinspre soare răsare*, apoi *Zorovavel* de Cosmin Perța. L. P. lucrează la cartea *Apelul de seară*, o istorie a poeziei parodiate.

Joi

Așteptăm drezina cu alimente. V. R. G. se pregătește să plece pentru că are de făcut pagina la ziar. Pornesc deodată pe jos, la risc: V. R. G., Cornel Munteanu, Ion M. Mihai, Săluc Horvat.

Lucian Perța, netulburat, citește din viitoarea sa carte. Mai trage la măsă dintr-o ceașcă un lichid ce seamănă la miros cu țuica. Eu îl ascult încîntat și-l rog să-mi citească din Mihai Ursachi și Doinaș. Maestrul se lasă cu greu înduplecat dar cum sînt singurul ce-l ascult se conformează.

Ni s-au terminat proviziile. Sîntem hotărîți să plecăm mîine. I. B. culege pietre ciudate. Cum vede una mai altfel o întoarce pe toate părțile și o cercetează cu seriozitate. N. Schei rîde de el.

Vineri

Primim lapte. Lavinia ne face portretele. Apare Gavrilă C. Ne citește din Vasko Popa în traducerea lui Ioan Flora. Are la el revista Cronica de la Iași. Stau singur la masa din filigorie și beau vișinată de la Ciuban. E prea dulce.

Inginerul care conduce o echipă ce lucrează la piciorul unui pod are la el o stație de emisie recepție. E un timp minunat. Soare, lumină, brazi, plante. Ce păcat că Valea Novățului este murdară. Până la ora 11 nici nu simt că este vară, stau cu poloverul pe mine.

Sîmbătă,ultima zi

Încă mai este petrol în lampă. Bem lapte. Aseară am mîncat conserve din rezerva mea. Cafea reîncălzită, rămasă de ieri. Așteptăm drezi-na să coborîm. Abia la ora 14 sosește, coboară cu noi și muncitorii de la pădure.

După un ceas am ajuns în gara forestieră. Mergem pe jos pînă în fața casei de cultură. Cîntă fanfara. Se filmează. Căutăm zadarnic presa. A sosit ambasadorul Germaniei la Vișeu. Tocmai acum. Bine că ne vinde bere la chioșcul de lîngă Casa de cultură. L. Perța s-a echipat deja, e la costum și cravată. Zice că e plin din ăia, civili și cu grade. Nemții filmează alaiul dimprejur. Costume populare etc. Tot tacîmul, cum ar spune Buzura. Fumăm și așteptăm. Exact la ora 17 sosește microbuzul. Pe Gutin, la crîșmă, aflăm ziarul. A apărut și pagina lui V. R. Ghenceanu-Tabăra de literatură de pe Vaser, ediția aIV-a. Cobor în față la Hotel Mara cu Dumitru Iuga și Ion Burnar. Am ajuns acasă.

Traduceri

D. A. Powell

D.A. Powell este autorul trilogiei *Tea* (1998), *Lunch* (2000) și *Cocktails* (2004), aceasta din urmă fiind nominalizată la *National Book Award*. Poet iconoclast, homoerotic și victimă HIV, el are puterea de a integra teme și forme clasice – dantești, teosofice – în tonuri afro-americane jazz și hip-hop. Ultima carte a acestei voci de primă mărime în poezia americană, *Chronic* (2009) a primit distincția *Kingsley Tufts Award* și a fost nominalizată la *National Critic Book Award*.

[floare stranie-n mâinile mele. scoică de porfir. lână tăiată]

un cântec despre Ioan Teologul și Sfântul Prepuț,
după viziunea Sfintei Birgitta

floare stranie-n mâinile mele. scoică de porfir. lână tăiată
peșterile-ntunecoase făcând semne și groaznicele camere de glod ale
viespei

ți-am atins pliurile pielii unde cândva parcă ți s-au cusut:
bijuterii de ametist pe coroană. potcap pe cârja șalelor

vechile haine ale arborilor zac pe podeaua pădurii: lume goală
'ntinzându-și cătina și cărceii vița nouă umezeala

odată ți-am îngropat trupul jilav la mine-n gură. lingând locul
dureros
unde te tăiaseră [atât de demult: tu scăpaseși de-acea copilărie]

și te-ai mărit în mine. mi-ai răsfațat buzele și gâtul

D. A. Powell

cu o galaxie rotitoare
lapte-al cerului de noapte. balsam din crengi de plop tremurătoare
explozie de confetti incolore anunțând anul nou. vinul e spumos
pâinea, ditamai felia. voi face-un inel pentru-acest legământ. te voi
întinde-ntr-o pășune bătătorind din torsul tău val de pământ. eu sunt
mlaștina
de deasupra, o cumpănă scurgându-ți lichid gros din vene: rece cum te
ia acum ba eu

[ascultă mamă, pocni el aerul, nu-s fiul pe moarte]
o stabat mater

ascultă mamă, pocni el aerul, nu-s fiul pe moarte
ziua pălește, graurii tac: un trup e-o coajă un cuib de-adio
încheietura lui albă moale nu era lamă de gumă de mestecat
de-unde știi? mai întâi brățara de plastic cu numele. & n-avea
mentă
ochii cum i-i deosebești de niște stridii? doar când îi desfaci
ea a simțit și acul intrând. șalele cedând. a hârâit
s-a cârnit paralizată: plăci tectonice-i bombăneau sub tălpi
a făcut în pat a-nfundat tomberonul galben cu BIOREBUT: a se arde
după
funingini nor bufnind peste oraș: patrafir. pălărie pilulă [oraș
deștept]
și nu s-ar opri un taxi acum. și nu ne-ar năbuși nicio liniște
pereți vasculari zgâriați cu graffiti. cheag rupând-o prin mușchi
croind bulevarde-n celulele T 'necate. cocârjă & cu-cu la slujbă
biciul țepușa junghierea fierea rușinii harul potolirea
mamă care m-ai adus aici, pocinoago: deschide geamul să intre
păsările

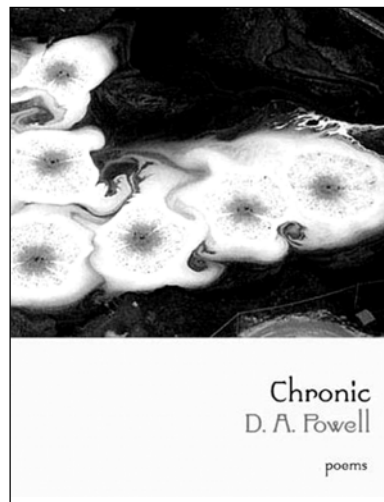
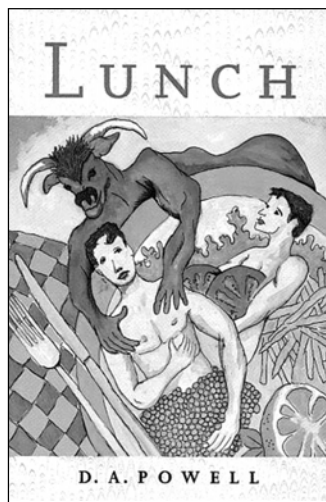
[între găozul lui scott și gura lui nu puteam zice pe care-o
preferam:
comparații perfecte]

între găozul lui scott și gura lui nu puteam zice pe care-o preferam:
comparații perfecte
atenția la curățenie mergea-n profunzime. îmi imaginam autostrada
sclipind
prin trecătoarea donner din el însuși
cu răcoarea ce i se lasă pe-ochi: siere brune. am intrat flămând.
mi-aș fi mâncat și fiica cea mai slabă

vreau să-i păstrez un trecut mai mare ca pantofii. să spun
că vârful ăla m-a prins sub coasta lui
poveste ce omite resorturi. neagă progresul. uită
ce ușor am traversat aceste-nălțimi

adevărul: el nu era vreun monument. prize în care-am intrat.
cercuri calde pe care le puteam face din degete
adevărul: nu l-am părăsit niciodată. o iau mereu spre california.
nu toate trupurile se recuperează

Prezentare și traducere de:
Chris Tănăsescu

Profil plastic

Mihai Olos

Pentru că cel care s-a născut în urmă cu 70 de ani, în Maramureș este și un slujitor al cuvântului, dincolo de arta plastică, mă simt onorat să-l pot readuce în actualitate între filele revistei în care i-am citit pentru prima oară numele.

Mihai Olos trăiește în Germania de mai multă vreme, face câte o incursiune prin Baia Mare și dispare la fel de misterios precum apare.

Am adunat de prin revistele aflate în biblioteca mea câteva desene, delicate ca niște filigrane de o gingășie aproape feminină și le-am alăturat acestor versuri pe care Mihai mi le-a dictat în diverse ocazii. Prin bunăvoința poetului Ioan Moldovan ele apar azi aici.

Olos are un adevărat cult al priete-

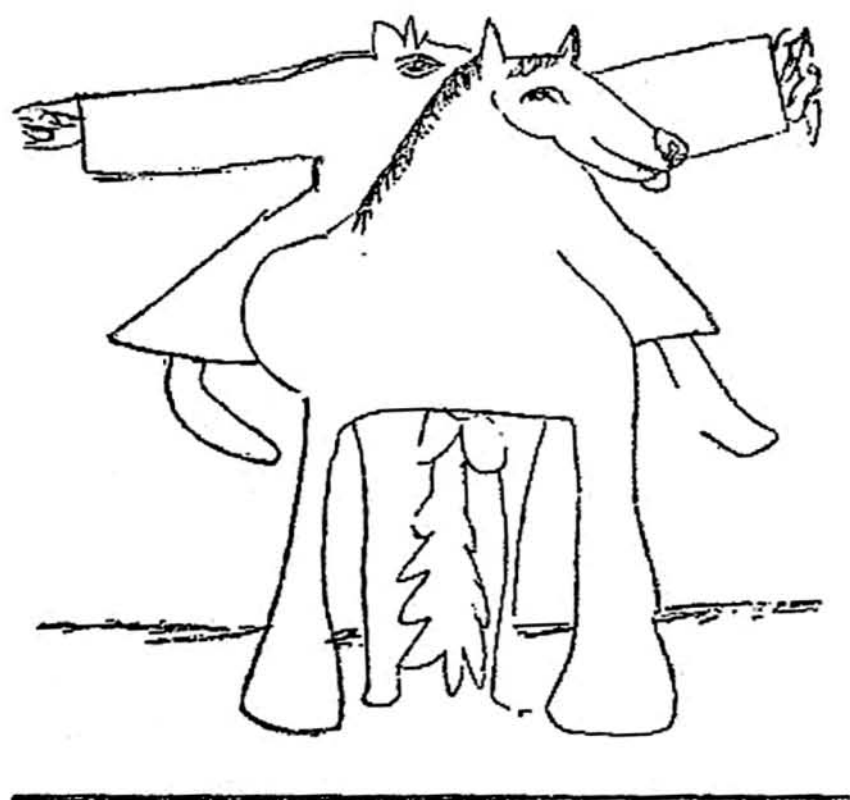
niei fiind apropiatul multor oameni mari: Petru Comarnescu, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt, Ioan Alexandru, Joseph Beuys, Miya Kosei, etc.

În februarie, pe 25 și 26 anul 2010 a avut loc vernisajul a două expoziții personale, una la Baia Mare și alta la Sibiu, la Muzeul National Brukenthal.

Din păcate artistul nu a putut fi prezent la manifestări din motive de sănătate. În vremea în care scriu aceste cuvinte lucrări de-ale sale se află expuse în expoziții de grup cu alți băimăreni în Ungaria.

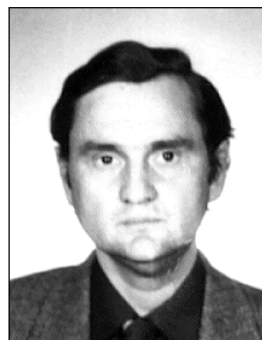
Desenele acestea, culese de prin reviste, fac parte din ciclurile *Călăriri voivodale* și *Desemn continuu*.

Ștefan JURCĂ

Cronica teatrală

Mircea Morariu

Oameni, nu marionete

Teatrul Metropolis din București – SFÂRȘIT DE PARTIDĂ de Samuel Beckett; Traducerea - Irina Mavrodin; Un spectacol de Alexandru Tocilescu; Scenografia - Vanda Maria Sturdza; Melodii interpretate de Stan Laurel și Oliver Hardy; Cu - Ion Besoiu, Irina Petrescu, Răzvan Vasilescu, Mihai Constantin; Data reprezentației - 16 februarie 2010

În celebra sa carte *Teatrul absurdului*, în fine tradusă integral și în limba română (Editura UNITEXT, București, 2009), Martin Esslin socotea *Sfârșit de partidă* ca fiind piesa ce arată „epuizarea unui mecanism care ajunge să se oprească”. Cele patru personaje din scrierea dramaturgului irlandez (Negg, Nell, Hamm, Clov) sunt ori se cred unicii supraviețuitori ai unei catastrofe ce a ucis tot ceea ce exista pe pământ. Nagg și Nell, părinții lui Hamm, sunt fără picioare, iar în textul lui Beckett cei doi sunt deja așezați în două urne, parcă pregătiți pentru ieșirea definitivă din scenă. Hamm e paralizat, ținut într-un fotoliu vechi, care de abia se mai ține el însuși pe picioare, în vreme ce Clov, servitorul lui, condamnat deopotrivă să își urască, dar și să execute ordinele stăpânului, e incapabil să stea jos, în pofida oboselii, a *sfârșelii* sale vizibile

și a faptului că se află și el foarte aproape de punctul terminus. Cei patru înseamnă ei înșiși o lume în proces de extincție. Iar dacă *Așteptându-l pe Godot* e piesa în care Vladimir și Estragon își așteaptă ipotetica salvare venită dinspre un enigmatic Godot, *Sfârșit de partidă* e piesa așteptării momentului final. Piesa așteptării unei „plecări”. Cea a lui Clov. Plecarea, ieșirea din scenă a servitorului nu va însemna însă pentru nici unul dintre cele patru personaje ale piesei șansa izbăvirii. Nici măcar pentru Clov, căci Clov e singurul care mai poate să îi hrănească nu doar pe Hamm, ci și pe Negg și pe Nell, iar cămara lui Hamm a rămas sursă de hrană ce mai există pe lumea aceea sau pe lumea asta. Așa încât, după cum observă același Martin Esslin, în cazul în care Clov își va pune în aplicare amenințarea de a-și abandona stăpânul, el va comite o crimă - îi va ucide indirect pe ceilalți trei -, dar se va și sinucide.

Cei patru se află în stare de război. Așa îi vedem acum. Negg și Nell sunt cuplul eșuat, soț și soție între care nu mai există nici urmă de tandrețe. În spectacolul de la Teatrul Metropolis din București, regizat de Alexandru Tocilescu, Negg (Ion Besoiu) e rău, agitat, insuportabil, singurul lucru care

Îl mai împlânzește fiind bomboana cu care îl amăgește Hamm. Nell (Irina Petrescu) e departe de a mai fi o ființă umană. Femeia de abia mai vorbește, sunetele pe care le scoate sunt totuși inteligibile, sunt cuvinte ce se leagă în fraze minimale, dar care se aud astfel încât parcă nu mai sunt emise de un om, ci se aseamănă mai curând cu niște mugete. Au devenit aproape niște onomatopee. Hamm (Răzvan Vasilescu) e un „filosof” ajuns la capătul drumului. Pare totuși a mai dialoga cu sine însuși, dar o face pentru a mai inventa ceva astfel încât să fie și mai urât de servitorul său, să îi mai facă un rău, să îl mai pună o dată în dificultate, să îi amplifice ura. Clov (Mihai Constantin) e cocârjat, se mișcă cu dificultate, de abia își târâie picioarele, până și bombănitul la adresa stăpânului său e parcă fără vlagă. Suntem în miezul unui etern război al cărui deznodământ a fost mereu amânat, căci cele patru personalități conflictuale ilustrează amestecul dintre dragoste și ură. Acel „nec tecum, nec sine te”. Dar care nu are nimic din tandrețea amuzantă a raporturilor ele însele bizare dintre Stan și Bran, la care vrea să ne ducă cu gândul Tocilescu atunci când a ales pentru spectacolul său muzică interpretată de actorii ce au dat viață celebrelor personaje - Stan Laurel și Oliver Hardy.

Negg, Nell, Hamm și Clov sunt reziduuri umane. Negg și Nell sunt deja depuși în tomberoane care așteaptă să fie înlăturate, golite. Hamm e ținut în scaunul lui de invalid, acoperit de ceva ce a fost cândva o plapumă matlasată care te face să te gândești că odinioară el a

fost îngrijit dacă nu cu dragoste, măcar cu devotament. Camera sordidă, mizeră, murdară în care se regăsesc cei patru a fost cândva și ea una omenească. În ea, Clov s-a simțit cândva ca acasă. Poartă o vestă tricotată în casă, nu cumpărată de-a gata de la magazin, semn că mai demult, nu se știe când, cineva a avut grijă și de el, poate chiar l-a iubit. Totul e acum dărăpănat, ziduri care de abia se mai țin în picioare, gunoiul, praful sunt atotstăpânitoare. Scenografa Vanda Maria Sturdza a optat pentru culori puternice, cenușului asociindu-i un albastru metalizat dar și un pic de roșu. Așa încât nu avem nici un motiv să credem că starea de conflict dintre cei patru protagoniști a fost una de când lumea. Nu vom ști însă niciodată când s-a declanșat ea. Într-un moment oarecare al vieții. De ce? Și asta rămâne o enigmă.

Ce izbuteste cel mai bine în spectacolul său Alexandru Tocilescu? Să ni-i prezinte pe cei patru protagoniști nu asemenea unor marionete, ci ca niște oameni adevărați. Pentru a face asta, Tocilescu a găsit interpreți excepționali, actori pe care, din păcate, în vremea din urmă îi vedem rar pe scenă, dar atunci când apar - și nu apar în orice - ne dăruiesc motive de satisfacție. Negg, Nell, Hamm și Clov sunt acum, e drept, dezumanizați, defectivi de sentimente tandre, egoiști, la fel cum sunt bolnavii ce știu că își trăiesc ultimele zile ale vieții. Ale agoniei. Care parcă nu vor să moară, dar care atunci când simt că a venit clipa finală se despart oarecum simplu, ușor, fără gesturi dramatice de viață. Partida a fost jucată mai bine sau mai rău. Piesele umane cu care s-a jucat

ea, căroră Dumnezeu le-a hărăzit a-ceastă misiune, știu că urmează să fie adunate. Să fie „debarasate”. Se prea poate ca alte piese omenești să joace în viitorul apropiat momentele ace-luiași sfârșit. Aici se află esența tragi-

cului din piesele lui Beckett. Un tragic care există, deși dramaturgul declară că nu a vrut să scrie tragedii, un tragic pe care, în spectacolul de la Metropolis, îl resimți ca fiind al tău, nu al unor străini.

Pe fragmente

Teatrul Național din Cluj-Napoca - VISUL UNEI NOPTI DE VARĂ de William Shakespeare; Traducerea - Șt. O. Iosif; Regia - Sorin Militaru; Scenografia - Cristian Rusu; Muzica - Vlaicu Golcea; Cu - Emanuel Petran, Patricia Boaru, Petre Băcioiu, Ramona Dumitrean, Silviu Iorga, Cristian Rigman, Angelica Nicoară, Ionuț Caras, Miriam Cuibus, Irina Wintze, Adriana Băilescu, Elena Ivanca, Romina Merei, Ovidiu Crișan, Sorin Misirianțu, Dragoș Pop, Adrian Cucu, Ruslan Bârlea, Cătălin Herlo, Radu Lărgeanu, Miron Maxim, Vlad Corb; Data premierei - 7 martie 2010

Shakespeare a scris *Visul unei nopți de vară* în perioada lucrului la așa numita „tetralogie Lancaster”, iar locul acestei piese pare să fie între *Richard II* și *Regele Ioan*. Cred că avea dreptate Aureliu Manea atunci când, în cartea lui *Spectacole imaginare* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986), socotea că poate niciodată, mai mult decât în *Visul* poate fi întrevăzută „bucuria shakespeariană atât de pură în plinătatea sa ca în această exuberantă afirmare a miezului de noapte; ba chiar, aș putea spune că, în aparență, fruntea și privirea marelui dramaturg sunt poate prea senine, veghind asupra unui joc ce farmecă, fascinant în ghidușia sa”. În *Visul unei nopți de vară*, Shakespeare ne spune mai mult, mai frumos, mai apăsător și mai poetic decât niciodată cât de mare, de important, de cuceritor e

rostul teatrului, cum poate el să facă lumea ceva mai fericită, mai ruptă de contingent.

Nu știu de câte ori a fost înscenată piesa shakespeariană pe scenă Teatrului Național din Cluj-Napoca. Două au fost, însă, în afara oricărei îndoieli, montările care au contat. Prima e cea din anul 1970, datorată marelui, regretatului, Vlad Mugar. Spectacolul se numea, de fapt, *Un vis în noaptea miezului de vară*, se baza pe o actualizare a textului, era preocupat, după mărturia directorului de scenă, de felul în care se săvârșește „mutația acestei capodopere a exuberanței în secolul nostru neliniștit”. Și tot Vlad Mugar își declara interesul pentru „realizarea pe scenă a acelei subtile treceri de la viață la vis sau de la vis la viață, aproape imposibil de obținut în afara unor situații-limită speciale. „Mă interesează ca, interpretându-l pe Shakespeare cu ochii mei, pentru strada de azi - să nu mă despart nici o clipă de Shakespeare”. (s.m. M. M. - citez după Dinu Kivu - *Teatrul. La timpul prezent*, Editura Eminescu, București, 1993).

Cel de-a doilea spectacol clujean cu *Visul unei nopți de vară*, pe care am avut șansa de a-l vedea nu la el acasă, ci în Sala Mare a Teatrului Național din București, cu ocazia ediției din anul 1999 a Festivalului Național de Teatru, era semnat regizoral de

Victor Ioan Frunză. O montare fastuoasă, cu un decor somptuos, cu niște costume strălucitoare datorate Adrianei Grand, cu o distribuție numeroasă, cu o distribuție regizorală poate nu tocmai riguroasă a ponderii rolurilor - lui Puck îi revenea partea leului. A fost ceea ce se cheamă o „montare discutabilă”, nu îndeajuns împlinită, cu multe lucruri bune, dar și cu multe lucruri mai puțin izbutite. Așa cred că a simțit-o și directorul de scenă, de vreme ce, la puțini ani după, a revenit asupra textului, realizând un spectacol cu idei mult mai limpezi și o exprimare infinit mai coerentă la Teatrul „Maria Filotti” din Brăila.

Nu știu dacă Sorin Militaru, cel ce și-a asumat sarcina de a da în anul 2010 o nouă versiune scenică piesei shakespeariene, s-a gândit neapărat la aceste „precedente”. Sigur e doar că intenția „revizitării” capodoperei din perspectiva contemporaneității e explicită, că ea apare ca atare într-o primă secvență a spectacolului. Undeva, în planul îndepărtat al scenei, vedem o imensă frescă pe care meșterii se străduiesc să o ștergă de praf. Cam la fel cum se întâmplă în spectacolul cu *Alcesta*, realizat de Mihai Măniuțiu, tot la Naționalul clujean. Romina Merei (O zână) interpretează la nivelul performanței o arie ce va reveni și la sfârșitul spectacolului. Mai apoi, Theseu (un Theseu, cel puțin aparent, deloc tandru, chiar dictatorial, care ceva mai încolo va ordona pedepsirea clovnului ce ratează numărul executat în timpul serbării nunții, interpretat de Emanuel Petran, un Theseu dominator din toate punctele de vedere și asupra Hippolitei, jucată de Patricia Boaru) va

edicta ca, în cinstea nunții sale, toți supușii săi să vorbească în versuri. Firește, aceștia o vor face cu o oarecare dificultate, cam cu aceeași dificultate cu care actorii de azi se apropie de versul clasic. Ezitări, bâlbe, greșeli, mai mult sau mai puțin comice în rostirea versurilor, vor apărea periodic și programatic în timpul celor trei ore, poate și mai bine, cât durează reprezentația, în încercarea sublinierii intenției frumoase nutrite de regizor. Vor fi mai multe indicii că Sorin Militaru vrea să impună propria sa lectură în spectacol, dar nici unul dintre acestea nu vizează, din păcate, esența piesei, ci doar detaliul. Astfel, dacă raportul dintre Theseu și Hippolita e unul clar în favoarea bărbatului, lucrurile stau cu totul altfel în cazul cuplului Hermia - Lysandru. Aici inițiativa îi aparține în mod evident fetei (foarte bună în rol Ramona Dumitrescu), care, totuși, pentru a-și întări curajul, poartă asupra ei un cuțit pe care mai apoi, cu generozitate, îl va pune la dispoziția meșterilor - actori ce nu își găsesc paloșul de care au nevoie pentru ca spectacolul lor să fie „perfect”. Lysandru e un tânăr inocent, feciorelnic, cu farmec siluetat de Silviu Iorga. Însă, dacă relația dintre Hermia și Lysander are în propunerea lui Sorin Militaru un specific al ei, chiar dacă nu neapărat foarte original, nu același lucru se poate spune despre cea dintre Demetrius (Cristian Rigman) și Helena (Angelica Nicoară). Iar vina nu le aparține interpreților, ci regizorului care nu i-a imprimat un „ce” de natură să o individualizeze.

Nu aceasta este, însă, cea mai mare greșală comisă de Sorin Militaru.

Polifonia shakespeariană se naște din „coliziunea” a trei visuri - cel al muritorilor de la curtea lui Theseu, mai exact al îndrăgostiților, cel al meșteșugarilor și, în fine, cel din jurul lui Oberon. Haig Acterian observa în monografia consacrată marelui dramaturg englez (cf. *Shakespeare*, Editura Ararat, București, 1995) că „lumea lui Oberon este lumea propriu-zisă a visului, lumea îndrăgostiților este cel mai aproape de vis și cea a meșteșugarilor e adusă prin contrast cu un realism necesar”. În spectacolul clujean, lumea și visul meșteșugarilor au, neîndoiește, o pregnanță, iar Sorin Militaru se dovedește inventiv în precizarea ei. E evident că ea îi place cel mai mult directorului de scenă, că s-a concentrat asupra ei, că uneori o supradilată (spectacolul însuși mi se pare a suferi de această meteahnă, tot la fel cum e grevat de o seamă de scăderi de ritm), că se ajunge ca ceea ce se petrece pe scenă să intre într-un fel de concurență cu ceea ce se întâmplă în spectacolul de la „Odeon” cu *Pyramus & Thisbe 4 you* regizat de Alexandru Dabija. Poate că se mai sare pe alocuri calul, poate că nu toate soluțiile sunt în limitele bunului gust, dar respectivele secvențe au savoare, au și conținut, un conținut bine pus în valoare de actorii Ovidiu Crișan, Sorin Misirianțu, Dragoș Pop, Adrian Cucu, Ruslan Bârlea, Cătălin Herlo, Radu Lărgean și Miron Maxim. Sorin Militaru rămâne în mod limpede

dator în privința individualizării lumii zeilor. În sublinierea diferențelor dintre ea și lumea îndrăgostiților. Oberon e elegant interpretat de Ionuț Caras, Titania e foarte „teatral” jucată de Miriam Cuiubus, Puck e interesant figurat de Irina Wintze (un amestec de înțelept chinez și de cap țuguiat), zănele sunt „sugerate” de Adriana Băilescu, Elena Ivanca și Romina Merei, dar nu se obține traducerea în limbaj teatral a stranieții acestei lumi.

Montarea de acum a *Visului unei nopți de vară* se bazează mult pe muzica de scenă compusă de Vlaicu Golcea. Întreg spectacolul e scădat în muzică, Vlaicu Golcea fiind cel care, prin sunetele specifice create cu o admirabilă inventivitate și cu o exemplară adecvare la esența textului, izbuteste individualizarea celor trei lumi ca și „personalizarea” scenelor. Tot muzica de scenă salvează adesea îmbinarea respectivelor scene, ea fiind cea care imprimă coerență montării. În timpul reprezentației, am făcut exercițiul de a-mi imagina cum ar fi arătat spectacolul în absența acestei componente. Cred că deloc bine. Nu știu dacă, în absența acestei muzici, spectacolul nu ar fi riscat să se despartă de Shakespeare. Desigur, e meritul lui Sorin Militaru că a avut ideea de a apela la Vlaicu Golcea, dar regizorul ar fi avut și mai multe merite dacă ar fi adus în spectacol și alte idei, dacă ar fi impus montării sale teme și suprateme de natură să îi confere un plus de susținere.

Omagiu unor iubiri

Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad - CÂNTECUL LEBEDEI de A.P. Cehov; Regia - Mihai Măniuțiu; Decorul - Doru Păcurar; Costumele - Oana Văran; Light design - Lucian Moga; Cu - Ovidiu Ghiniță, Zoltan Lovas, Ionel Bulbuc, Sorin Calotă, Bogdan Costea, Florin Covalciuc, Alina Danciu, Cecilia Donat, Adriana Ghiniță, Tudor Lucanu, Doru Nica, Liliana Balica, Ioan Peter, Dorina Darie, Robert Pavicsitis, Giorgiana Elena Popan, Marian Parfeni, Oltea Blaga, Roxana Sabău, Călin Stanciu, Ștefan Statnic, Mariana Tofan, Angela Varjasi, Alex Mărgineanu, Dan Antoci, Cosmin Blaga, Mara Purza; Data premierei - 27 martie 2010

Cântecul lebedei sau *Calhas* a fost numită de Cehov „scenetă dramatică” și a fost scrisă între anii 1887-1888. Textul de mici dimensiuni, gândit asemenea unui intertext, fiindcă în el sunt inserate ample fragmente din *Regele Lear*, *Hamlet*, *Othello*, *Poltava* și *Boris Godunov*, e socotit de specialiștii în literatura lui Anton Pavlovici ca aparținând așa-numitei „perioade necehoviene”, cea în care viitorul mare dramaturg se supunea încă modelelor. Și totuși, e cum nu se poate mai limpede că piesa aceasta de nici zece pagini dactilografiate, a cărei reprezentare frustă, neinterpolată de intervenții regizorale masive, nu ar dura, probabil, mai mult de 20 de minute, conține numeroase indicii, tot atâtea străfulgerări ale operelor viitoare. *Cântecul lebedei* înfățișează o ultimă reprezentare, dată într-un teatru gol, părăsit de spectatorii și actorii plecați acasă după spectacol, de Vasili Vasilici Svetlodidov, „actor comic, bătrân - 68 de ani”, în fața și avându-l ca unic partener, spectator și martor pe

Nikita Ivanici, sufleur. Amândoi au rămas în teatru din același motiv - nu au o altă casă. Într-un anume fel, Svetlodidov, uitat, aproape închis în teatru, după o reprezentație aniversară, e prefigurarea lui Firs din *Livada de vișini*. În *Pescărușul*, Arkadina recită din *Hamlet* și își amintește de trecutele ei succese de la Harkov. Intrarea în scenă a lui Trigorin e comparată de Treplev cu apariția teatrală a lui Hamlet, iar Șamraev îi irită pe toți cei din jur vorbind despre comicul Ciadin. Zarecinaia, actrița ratată, va exclama în finalul primei mari piese cehoviene - „Acum știu, înțeleg că în tot ce facem noi, ori că am scrie, ori că am juca pe scenă, principalul nu e gloria, nu e strălucirea, ci puterea noastră de a îndura. Să știi să-ți porți crucea și să-ți păstrezi credința. Eu cred și sufăr mai puțin. Și atunci când mă gândesc la chemarea mea, nu mă mai tem de viață”.

Svetlodidov, actorul bătrân din *Cântecul lebedei*, își amintește și el, precum Arkadina, de succesele trecute - „M-au chemat de șaisprezece ori la rampă, mi-au adus trei coșuri și o mulțime de daruri”, dar dacă Zarecinaia nu se mai teme de viață, el nu se teme de moarte - „Unde e artă, unde e talent autentic, dragul meu, acolo nu e nici bătrânețe, nici singurătate, nici boală! *Până și moartea parcă e ceva relativ*”.

Nu doar în *Pescărușul* - ne spune Mihai Măniuțiu în spectacolul ce mi se pare a fi mai degrabă *după* sceneta lui Cehov decât strict limitat la textul acesteia, realizat pe scena Teatrului Clasic „Ioan Slavici” din Arad - subiectul e de natură estetică, așa după cum

îl califica G. Călinescu. Spre a arăta la modul teatral acest lucru, regizorul îmbogățește masiv partitura, mizează enorm pe momentele extra-text, recurge la o figurație masivă careia îi trasează sarcini artistice complexe ce o fac să depășească statutul de figurație. La un moment dat e intens „jucată”, mișcată, o copie a celebrului tablou *Dejun pe iarbă* de Manet. Atât în lungul (poate supradimensionatul) prolog al spectacolului cât și în epilogul acestuia regizorul mizează cu rost pe secvențele de grup ce dau viață respectivei picturi. Scăldată în acordurile copleșitoare ale unei muzici rusești, cu sunuri repetitive, îmbibată cu sonorități evreiești - într-o parte centrală a scenei se găsește un patefon -, figurația „interpretează”, joacă, însuflețește tabloul a cărui copie putem deduce că s-a numărat printre darurile primite de Svetlovidov. Spectacolul aniversar - un fel de replică antedatată la *Trei surori* - și asta deoarece partea feminină a figurației (mai eficientă, mai concentrată, mai devotată reprezentăției decât cea masculină) declamă obsesiv replici în care își anunță iminenta *plecare* pe veci din Moscova - e, așadar, adus pe scenă și mai apoi reluat ușor modificat, într-un fel de punere în oglindă, în ceea ce ar putea fi a doua sa parte. La sfârșitul primului spectacol, actorii sunt aplaudați, însă primesc omagiul publicului strângând din dinți, cu ură, cu încrâncenare, cu ostilitate. Însă nu îi spune oare, la un moment dat, Svetlovidov sufleurului său - „Am înțeles în clipa aceea că, de fapt, nimic nu-i sfânt în artă, că totul e mizerie și minciună, iar eu nu eram decât un sclav, o jucărie a unor

pierde-vară, un clown, un mic mășcărici. Publicul mă aplaudă, dă bani pe fotografia mea, dar eu rămân un străin pentru el... Mă socotește o ființă imorală, un fel de cocotă”. Iar cocotele trebuie stârpite, făcute să dispară. O fetiță pe care o zărisem, într-o primă secvență, înfigând cu sete andrele imense în corpul unei păpuși, va face același lucru, schițat cu Svetlovidov și cu voluptate criminală cu sufleurul Nikita Ivanîci, ucis cu un foc de revolver rătăcit în timpul unui moment de delir prelungit al protagonistului. Fetița va înfige acele uriașe în inima sufleurului, așa cum se înfig țăruse în inimile strigoilor. Sufleurul, întins pe o masă ce îi servește drept catafalca, se zbate, încercând neputincios să se ridice, în mijlocul unui al doilea spectacol ce continuă, indiferent la moarte, vrând parcă să primească și el ultimele aplauze, aplauze de care, de fapt, nu a avut parte niciodată în viață.

Relația dintre actor și sufleur e una complementară, contradictorie și concurentă, deopotrivă. E meritul actorilor Ovidiu Ghiniță (Svetlovidov) și Zoltan Lovas (Nikita Ivanîci) că izbutesc să transpună scenic complexitatea legăturii dintre protagoniști. Un Nikita încă tânăr, prematur îmbătrânit de sărăcie, fire artistă ratată, jucat ca atare de Zoltan Lovas, îl prețuiește, îl admiră, îl venerază pe bătrânul actor, tot la fel cum e dornic să fie în locul lui. Iar Svetlovidov e plămădit de Ovidiu Ghiniță asemenea unui amestec de mare actor, de cabotin, de dezamăgit și de exaltat.

Prin efecte sonore și de light design (Lucian Moga) care valorează decorul imaginat de Doru Păcurar și

costumele concepute de Oana Văran, Măniuțiu construiește pe scenă un film ce poartă patina timpului. Un film-teatru ce înseamnă un cântec al lebedei, dar și un omagiu adus actorului și jertfei sale. „Deși sublimate, relațiile pe care le întrețin, ca regizor, cu partenerii mei de joc, sunt, mai înainte de toate pasionale” - scria Mihai Măniuțiu în *Cuvântul de încheiere* la cartea *Despre mască și iluzie* (Editura Humanitas, București, 2007). „Nu mă feresc de acest tip de

raporturi, deoarece nutresc convingerea că ele mă îndepărtează de capcanele narcisismului. Adevărații purtători de frumusețe sunt, pentru mine, întotdeauna ceilalți. Ceea ce văd, finalmente, în oglinzile scenei nu e nicidecum chipul meu, ci acela halucinant multiplicat, al iubirilor mele”. Văd în *Cântecul lebedei*, spectacol ce a avut premiera de Ziua Mondială a Teatrului, mai cu seamă un omagiu adus de regizor iubirilor sale, actorii.

Noaptea Walpurgiei

Teatrul German de Stat din Timișoara - CUI I-E FRICĂ DE VIRGINIA WOOLF? de Edward Albee; Traducerea în limba germană - Alissa și Martin Walser; Dramaturgia - Cornelia Winkler; Regia - Michael Bleiziffer; Decorul și costumele - George Petre; Cu - Tatiana Sessler, Peter Papakostidis, Daniela Török, Radu Vulpe; Data premierei - 28 martie 2010

Edward Albee, născut în anul 1928, socotit multă vreme drept cel mai semnificativ dramaturg american din generația post Eugene O'Neill, se situează într-o poziție de continuitate, dar și de contrarietate cu predecesorii săi. E preocupat asemenea acestora de problemele familiei, dar nu este nici o clipă apologetul *visului american*. Și asta într-un moment în care visul american era încă destul de puternic, iar credința în progres însemna motorul însuși al societății de peste Ocean. Detectăm lesne în scrierile lui influențe din Ibsen, Strindberg sau, după cum spuneam, O'Neill, tot la fel cum nu e greu să observăm ecouri din Samuel Beckett sau Eugène Ionesco. Albee a devenit

relativ celebru îndată după ce a scris prima lui piesă (*Zoo Story*), însă marele lui succes, cel care i-a asigurat o „clasicizare” rapidă, intervenită încă din timpul vieții, a fost *Cui i-e frică de Virginia Woolf*, întâia lui piesă lungă, jucată în premieră la New York, pe 14 octombrie 1962. Aceasta a fost scrierea care l-a consfințit pe Albee drept dramaturg aparținând curentului „absurd” și asta în pofida faptului că și piesele lui scurte anterioare conțineau elemente specifice acestui nou gen care se impusese în teatrul european. Un teatru care nu a avut prea mulți prozeiți pe tărâm american, din motive ce pot fi lesne înțelese. „Convenția absurdului - scria Martin Esslin - izvorăște dintr-o mare deziluzie, din secătuirea sentimentului că viața are un sens și un scop, iar acestea sunt tipice pentru țări ca Franța și Marea Britanie de după cel de-al Doilea Război Mondial. În Statele Unite nu a existat un sentiment asemănător”. El va apărea doar după eșecul războiului din Vietnam și în contextul afacerii Watergate. E seducătoare, nu știu însă cât de

sustenabilă, ipoteza lansată de Esslin în conformitate cu care în personajele George și Martha s-ar găsi proiecții ale lui George și Marthei Washington, iar în copilul inventat și declarat mort la capătul unei nopți de chin nebun, falimentul copilului de vis existent în imaginarul oricărui băiat american sută la sută.

După o petrecere de socializare dată de rectorul unei universități, rector care e nimeni altul decât tatăl Marthei, doi universitari și soțiile lui petrec împreună o noapte în care nu fac altceva decât să bea și să vorbească. Și asta spre a se devora reciproc, spre a exhiba demonii din ei. În spațiul închis al livingului Marthei și al lui George, cei patru vor da expresie ratării pe care o simt a le fi devenit propria natură, marca lor de identificare. O ratare devenită certitudine în cazul cuplului matur, o ratare ce se anunță iminentă în ceea ce îi privește pe cei doi tineri, Honey și Nick. Ratare deopotrivă profesională, socială și sentimentală, al cărei decont presupune coborârea într-un adânc al existenței ce înseamnă insatisfacții, trădări, minciună, sentimente mortificate, poate niciodată existente aieva, doar mimate din motive de conveniență. Totul începe în glumă, lucrurile par a avea aparența unei farse, mai apoi dramatismul relațiilor, duritatea lor se adâncește, în momentul apogeeului orice precauție e pusă între paranteze, sfâșierea personajelor fiind totală, pentru ca de abia la sfârșit să își facă loc și un pic de compasiune. Albee a dat câte un nume fiecăruia dintre cele trei acte ale piesei sale, nume care îi surprinde substanța - *Glume și farse*,

Noaptea Walpurgiei și Exorcisme (Alungarea duhurilor rele).

Dramaturgul socotește sfâșierea drept o condiție a drumului spre compasiune. Căci, notează el, „adevărul trebuie spus, oricât ar fi el de oribil, și abia apoi vom vedea dacă ne mai rămâne loc și pentru speranță”. Și, mai încolo, „trebuie să ne săpăm cu ghearele drumul spre compasiune”.

E cât se poate de limpede că pe regizorul spectacolului de la Teatrul German din Timișoara, Michael Blaiziffer, l-a preocupat cu precădere partea mediană a piesei, *Noaptea walpurgică* pe care a extins-o la suprafața întregii montări, sfâșierea personajelor în care a identificat un adevărat cvartet al cruzimii. Dacă Albee se arăta interesat ca piesei sale să i se imprime, în valorificările ei scenice, un stil deopotrivă crud și sentimental, Michael Blaiziffer a mizat mai cu seamă pe cinismul, pe răutatea, aproape pe nebunia personajelor. Momentele de violență sunt cel mai bine conturate, uneori chiar eficiente realizate. Există, e adevărat, în montare, un oarecare decalaj între contur și înfăptuirea reală, între proiect și punerea lui în practică. Și aceasta fiindcă distribuția nu e omogenă din punct de vedere valoric. Unii interpreți izbutesc o reală asumare a rolurilor, alții, din păcate, ajung doar să le scoată în față prin exces de culoare, de vopsea. Lui Peter Papakostidis, merituosul interpret al lui George, îi reușește aproape la perfecție asumarea. Actorul îi asigură personajului profunzime. Da, e adevărat, George e acum un om rău și laș, nemilos și cinic, un clown demonic care își bate joc de toți cei ce îl încon-

joară, dar mai cu seamă de sine. Însă toate astea vin pe fondul unui caracter cândva cinstit, dar care a fost prea slab, care a acceptat compromisul - începând cu căsătoria cu Martha - și care acum e măcinat de acest compromis. Peter Papakostidis a știut să își îmbogățească mereu personajul, să îi facă interesantă fiecare nouă apariție. El realizează o autentică relație artistică cu Radu Vulpe, interpretul lui Nick. Cei doi actori își plasează eroii într-un raport de complementaritate și de continuitate. Lui George i-a trebuit ceva timp, i-au fost necesare o seamă de procese de conștiință, sau, mai exact, o punere între paranteze a conștiinței spre a accepta compromisul. Nick - biologul - e de la început pregătit pentru compromis. Acesta e propria sa natură. Acceptă și își exhibă condiția de „gigolo” universitar, e parvenitul patentat. Nu face nici cel mai mic

efort să ascundă asta, se comportă ca atare.

Mai puțin realizate, defective la capitolul profunzime, mi se par rolurile feminine. Tatiana Sessler se cantonează la relevarea datelor comportamentale ale Marthei, subliniază registrul ridicol-umoristic în care se plasează personajul, frenezia simțurilor acestuia, dar îi neglijează tragismul dezabuzărilor și prăbușirilor și motivațiile acestuia. Daniela Török nu o scoate pe Honey din condiția de gâsculiță exaltată, o exaltare evidențiată cu asupra de măsură.

Spectacolul de la Teatrul German din Timișoara s-a dorit, cum spuneam, a fi mai cu seamă o *noapte walpurgică*. Din cauzele arătate mai sus, dar și din pricina căderilor de ritm, a lungimilor de care suferă mai ales prima parte a reprezentației, intenția s-a realizat doar parțial

Cartea de teatru

Mircea Morariu

Beckett în trei volume

Octavian Saiu,
Beckett pur și simplu,
Editura Paideia, București, 2009

„Al citi pe Beckett e astăzi, și întotdeauna, o provocare lansată puterii umane de a pătrunde literatura și teatrul”. Octavian Saiu, critic de teatru, cercetător și profesor de studii teatrale a răspuns acestei provocări, a citit și recitit întreaga literatură beckettiană (nu doar pe cea dramatică mai cunoscută publicului, ci și romanele) și în cele trei volume reunite sub titlul *Beckett pur și simplu*, apărute în anul 2009 la Editura Paideia a concretizat operația lecturii într-una de interpretare. A făcut-o, fiind de la bun început conștient că „de fapt, Beckett nu poate fi înțeles și nici nu trebuie să fie înțeles”. Cititorul lui Beckett, adevăratul său cititor e cel care nu își propune să îl plaseze în grile de interpretare, care acceptă să nu îl „prindă” în „formulări arogante”, al căror unic scop înseamnă de fapt drumul sigur către eșec. Cititorul lui Beckett - crede cu îndreptățire Octavian Saiu - e cel ce nu vrea să îi anuleze misterul. „Pentru un autor cum e Beckett numai viziunile parțiale au legitimitate, căci ele își asumă limitele și limitările, își acordă șansa de a descoperi numai *ceva*, niciodată *totul*”.

Așa încât să nu ne mirăm că Octavian Saiu ne propune în cele trei cărți două eseuri despre cele mai cunoscute și fascinante piese beckettiene - *Așteptându-l pe Godot* și *Sfârșit de partidă* - și un al treilea despre ceea ce, într-un limbaj frust, poate nu tocmai adecvat însuși demersului criticului, s-ar putea numi *sursele de formare și de inspirație* ale omului și scriitorului de origine irlandeză. Un om și un scriitor care, deși a adorat Franța, locul pe care l-a ales pentru a-și duce viața, nu a renunțat niciodată la cetățenia irlandeză și la pașaportul aferent.

Samuel Beckett, asemenea lui Eugène Ionesco, a trăit o criză identitară. Cred că semnul clar al acestei crize e faptul că Beckett a scris deopotrivă în franceză și în engleză. A ales să scrie în franceză - ne reamintește Octavian Saiu - pentru că, spunea Beckett, „în franceză e mai ușor să scrii fără stil”. Absența aceasta de stil a devenit însă *stilul* însuși al lui Beckett. Stilul aflat în vecinătatea a ceea ce Roland Barthes numea *gradul zero al scriiturii*. Se prea poate să aibă dreptate Octavian Saiu atunci când observă că, în momentul în care și-a scris celebrul său eseu, Barthes să fi fost *indirect* (s.m. M.M.) inspirat și de Beckett. Dar numai indirect fiindcă numeroase sunt mărturiile ce ne încredințează că celebrul critic francez medita la teoria sa încă de prin 1945, când se afla la București, în misiune, în cadrul Serviciilor culturale franceze în România. Pe de altă parte, e util de reamintit că Samuel Beckett a scris în franceză doar două dintre piesele sale - *Așteptându-l pe Godot*, în 1952, și *Catastrofă*, din 1972. Dacă Ionesco a socotit că poate să găsească soluția crizei sale identitare, punând capăt într-un mod oarecum brutal ambiguității lingvistice, scriind doar în limba franceză și autoprotoclamându-se drept scriitor francez, Beckett a preferat să rămână pe mai departe prizonierul acestei crize. Așa cum nu credea că personajele marilor sale piese - *Godot* și *Sfârșit de partidă* - vor avea vreodată parte de o salvare autentică, lucru apăsător și demonstrat cu numeroase și solide argumente de Octavian Saiu în eseurile sale - Beckett nu și-a acordat sieși șansa salvării prin limbă și limbaj, prin ruperea nodului gordian și situarea clară de o parte sau de alta. Într-o limbă sau alta. De altfel, atunci când și-a tradus ori doar a supervizat traducerea pieselor lui din engleză în franceză sau din franceză în engleză, Samuel Beckett a mizat pe ceea ce Anca Măniuțiu, excelenta traducătoare a câtorva dintre piesele dramaturgului irlandez în limba română (cf. Samuel Beckett - *Teatru*, Fundația Culturală „Camil Petrescu” prin Editura Cheiron, București, 2007) a numit „gemelăritatea bivitelină” a textelor. Balansul repetat între limbi e, poate, chipul pentru care a optat Beckett spre a-și întări propriul său mit personal. Care și-a găsit piatra de temelie în însăși data nașterii, adesea exhibată de scriitor - 13 aprilie 1906, care s-a întâmplat să cadă în Vinerea Mare, dar și în felul în care a cultivat imaginea mamei.

Primele două volume din ciclul *Beckett pur și simplu* se intitulă *Nimic de făcut*, respectiv *Nimic mai comic decât nefericirea*. În ele, Octavian Saiu susține un lucru care mi se pare cum nu se poate mai important. Și anume că piesele acestea, bine îmbibate de religiozitate sunt, la urma urmei, texte despre teatru, despre lume ca teatru. *Sfârșit*

de partidă, piesa preferată a exegetului, ar fi chiar un „eseu ascuns despre postura de spectator”. Dar nici una, nici alta nu sunt tragedii în lege, ci, mai degrabă, tragi-comedii. Din *Sfârșit de partidă*, replica cea mai semnificativă i se pare lui Octavian Saiu a fi „Nimic nu e mai comic decât nefericirea”. De fapt, dezvoltă exegetul ideea, „prin gândul unui personaj care meditează dintr-o ladă de gunoi, Beckett a vorbit lumii despre marele paradox al existenței care se scurge într-o vale a plângerii, într-o zădărnice neconsolată decât de nevoia de a zâmbi pentru a putea, totuși, merge mai departe”. În *Așteptându-l pe Godot*, piesa comentată în primul volum „așteptarea va continua... căci *sfârșitul* lipsește”. În remiza pe care o reprezintă *Sfârșit de partidă*, cercetată în cele de-al doilea tom, e inclusă teama unui nou început. Piesa e - ca să citez o frumoasă formulă găsită de comentator - „textul sfârșitului, prin excelență, dar e piesa nesfârșirii”. Aceste două tomuri dispun, deopotrivă, de o independență, dar și o condiționare unul de celălalt. Sunt rodul încercării lui Octavian Saiu de a și-l explica în primul rând sieși pe Beckett, știind foarte bine, de la bun început, că Beckett „rămâne cel mai întunecat pentru că e singurul care a scris împotriva lui însuși și împotriva tuturor cititorilor posibili”. Dar cum Octavian Saiu nu își însoțește comentariile de nici o notă de subsol, de nici un fel de referință bibliografică dată *comme il faut* (ceea ce, să o recunoaștem, e de natură să stârneasce destule nedumeriri căci cartea/cărțile este (sunt) rodul minții și eforturilor unui universitar cărora aceste norme de redactare îi sunt nu familiare, ci obligatorii) e greu de apreciat cât anume din operația de deslușire a respectivului *intuneric* îi revine exclusiv semnatarului. Sunt amintiți, e drept, Esslin, Barthes, Derrida, dar nu cu hotărârea așteptată și necesară. Volumul al treilea, intitulat *Nu eu* pare să fie, la început, îndatorat psihocriticii și sugerează o posibilă metodă de abordare a „misterului Beckett” din perspectiva mitului personal. Ceea ce ar fi impus o reconstruire din temelii a întregului demers critic al lui Octavian Saiu. Pista e abandonată repede, autorul vorbește despre surse livrești și non-livrești ce l-au marcat pe dramaturg. Acest abandon și ezitarea aferentă sunt, din nou, de natură să genereze interogații. Cele trei volume ale cărții scrise de Octavian Saiu lasă impresia că exegetul ar dori să își continue cândva demersul. E de sperat că o va face formulând prin *practica* interpretării răspunsuri și întrebărilor noastre.

La primire

Ioan Moldovan

VIRGIL MIHAIU , poet, echinoxist, scriitor despre jazz și jazziști, prieten, acum director al I.C.R din Lisabona, îmi dăruiește mie, „Poetului par excellence @ magnificientului amic” o *lusoromână punte de vânt*, nu o vânare de vânt, o carte de poeme (tot la Brumar, tot în excelente condiții grafice, cum se zice), „aste câteva mărturii lirice din extreumul Occident al latinității, îndreptate spre Occidentul latinității orientale” (?), asta „în semn de maximă considerațiune @ inoxidabilă afecțiune”. Am produs dedicațiunea doar pentru a da o mostră din arta galanteriei dedicaționale în care prietenul Virgil Mihaiu este maestru. De altfel, poezia sa este o artă a reverenței sentimentale, un mod de a răsplăti obiectul/subiectul admirației sale cu finețuri și catifele în form(ul) care combină seriosul cu ludicul, gravitatea cu jactanța, livrescul cu sinceritatea, într-un stil personal. Virgil este un esthet incorigibil, dar sufletul său generos e capabil de alchimii mirobolante, de o limbă „distorionat sofisticată”, de data aceasta salutând în Lusitania „splendoarea tăcută/ a cozii de păun/ desfășurându-se'n/ evantai” și însoțindu-se cu fotografiile de Monica Ioana Revecu, tot pe limanuri portugheze. Tot el este cel mai fervent practician cunoscut de mine al ortografierii clasice a limbii române.

142

*

RADU ULMEANU n-a lăsat să curgă multă apă pe Someș (în Satu Mare) de când a dat lumii literare un volum masiv de poezie și un roman despre „a fost sau n-a fost” revoluție la Satu Mare (*Chermeza sinucigașilor*) și, iată, o nou volum de poezii ne sosește de la nord de Oradea: *Prăpastia numelui*, la editura pe care o păstorește, „Pleiade”. Poemul care dă titlul volumului dă și cheia la portativul liric al cărții: stupora omului (poetului) de a fi nimerit în viață, nesfârșitele mirări generate de această situație, „Aici, unde totul atrage dezordinea, spaima și mila/ aici, unde totul se pierde și se câștigă/ chiar suferința, la flacăra căreia ne ardem coroana.// Cum de-am ajuns/ la mistica aceasta a vieții cu orice preț/ și, mai ales, cu acela al morții...”. De aici se nasc destule poeme admirabile în *Prăpastia numelui*. Numele fiind cuvântul, dulcele și primejdiosul dar dat poetului.

*

GAVRIL POMPEI este prefațat la noua sa carte de versuri *Lăsarea la vatră* (Cluj-Napoca: Limes, 2010) , sub titlul *Un ritual de trecere*, de poetul Ion Mureșan. „Profesorul superior de geografie” a publicat și scrieri de călătorie, dar pasiunea-i rămâne poezia. Noua carte este a șaptea în domeniu, un

volum, *Deltele memoriei*, (Cluj-Napoca: Dacia, 2004) beneficiind de o prefață semnată de Al. Cistelecă, marele critic de poezie contemporană. Scriind o „poezie a savanților”, specie de „poezie olimpică”, poetul „rămâne în esență sa un blagian, degustător de întrebări grave și mistere, iubitor de ceremonii fastuoase”, oficiind „cosmogonii în liturghii poetice ample”. Am citat întrerupt din Ioan Mureșan. Acum, *Lăsarea la vatră* „este o carte neagră, bună și tristă” (tot Mureșan). În ce fel anume și-n ce proporții, invităm cititorul să descopere.

*

GELU VLAȘIN tipărește în condiții grafice de învidiat (marcă a editurii Brumar, condusă de poetul Robert Șerban) volumul de poezii *Omul decor*. În *Un anume Vlașin. Poetul-turn* Claudiu Komartin propune un portret în scris afectiv-electiv al autorului, între altele „poet cu un fond melancolic și învolburat” al cărui debut cu *Tratat de psihiatrie* (1999) „ține cumva de preistoria 2000-ismului, marcând un moment de trecere între poezia ultimilor 90-ști și poezia de după 2000.” Prin volumele *Poetul turn* (2001), *Atac de panică* (2002) și *Ultima suflare* (2005) el se maturizează și confirmă „unul dintre cei mai vii și mai plini de curiozitate scriitori pe care îi cunosc”, scrie Komartin. Un citat din Manolescu, la finele cărții, spune că „nivelul pretutindeni înalt al emoției lirice”, ca și „egalitatea cu sine, tonul neschimbat” prezintă cea mai mare calitate a poeziei lui Vlașin. Părerea mea este că poezia sa cu textul aranjat în tot felul de briz-brizuri computeristice ar avea realmente de câștigat (cititorul) dacă ar fi redată în mod tradițional, clasic, normal.

*

DANIEL D. MARIN a debutat cu volumul de poezii *Oră de vârf* în 2003, în 2008 îi apare volumul *Așa cum a fost*, la Vinea, cu un cuvânt înainte de Al. Cistelecă, anul trecut publică volumul *I-am luat deoparte și i-am spus*, la Brumar, cu o prefață de Paul Cernat, fiind prezent și în antologia *Literatura tânără 2007*, precum și în *Antologia Colocviului Tinerilor Scriitori* (Iași, 2008). „Daniel D. Marin merge și el pe antiretorism, pe scriitura cool, pe nonșalanță, dar nu uită mai niciodată să topească în stările înșirate un grăunte de anxietate.” (Al. Cistelecă). Înclinația sa merge „spre poemele narative, cu personaje fantastice, în care punctul de plecare existențial generează baloanele de săpun ale unui imaginar exuberant, bătut de entități suprarealiste” (Paul Cernat). La acest tânăr poet, cu o sensibilitate visătoare, sinele liric se inventează pe măsură ce eul cotidian dă curs nevoii imperioase de comunicare, schimbând monologul într-un dialog permanent cu fantasmăle.

*

ION ZUBAȘCU este *Omul disponibil* (Ed. Brumar, 2009) cu *Noi viziuni post-istorice* și cu un *Cântec de dragoste, la care voi lucra toată viața*. De altfel, la acest „cântec încăpător precum/foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare” lucrează prietenul nostru Zubașcu de când se știe scriitor. *Disponibilitatea* sa se vrea totală, să se risipească peste tot, să fie în toate, să se volatilizeze ca mirosurile, să se dezvolte ca plantele, să curgă ca apa, să vibreze ca sunetele, să scânteieze ca lumina, să se acuiască în toate formele, să pătrundă în fiecare atom, să coboare până în străfundul

materiei – sa fie material, ca să transfer asupra persoanei poetului ceea ce Flaubert mărturisea undeva despre sine. Firește, Zubașcu nu este, stilistic vorbind, un flaubertian, mai degrabă este withmanian, textul său nu se împiedică în canoane și reguli de retorică a genurilor literare, căci suflul său uman și poetic deține o uriașă energie simpatetică pe care o metamorfozează în *Cânturi* prin care „lucrează” asupra tărâmului de aici și asupra celorlalte tărâmurii, unde, speră sincer, își va continua „existența vie de scriitor al limbii române.”. Până atunci se grăbește febricitar să ne mai spună o poveste de viață, cum se subintitulează volumul *Moarte de Om* (Limes, 2010), și care începe cu versurile unei colinde străvechi din Maramureș (cine nu știe că poetul e maramureșan?): „O, moarte, ce ți-ăș plăti/ La mine de n-ai veni?/ Da-ți-ăș aur și argint/ Să nu mă bagi în pământ/ Nouă mori/ Nouă comori/ Numai să nu mă omori” Ion Zubașcu, prietenul nostru, e mereu la începutul lumii: „lumea asta poate să sfârșească într-o bună zi/ dar poezia ei niciodată/ cuvintele mele de care e plin tot cerul acum pentru totdeauna/ pot oricând să reinventeze lumea/ din cuvintele mele cum Afrodita din apele mării/ o lume nouă poate oricând să renască”.

*

ADRIAN ALUI GHEORGHE care este poet, doctor în filologie cu o teză despre Tinerete fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului (poate și al spațiului) și care trăiește la Piatra Neamț, după ce că este autor al peste zece volume de poezie și al altor peste 20 de volume de proză, eseu, publicistică, studii, îngrijirii de ediții, deținător al unor varii premii, prezent în *Istoria...*

manolesciană, și și bun prieten al nostru, ne dăruiește acum *Paznicul ploii*, un nou volum de poeme (Limes, 2010), cu *9 desene și o copertă de Laurențiu Dimișcă*. Nu mai puțin de cinci fotografii-portrete ale poetului, toate din zilele noastre, împodobesc frontispiciul copertii a patra. Și el scrie amplu, desfășurat, patetic și inteligent, generos, chiar dacă *Covorul roșu* (un poem de la pagina 51) este „Numai și numai pentru Ion Mureșan”, dar el, Alui Gheorghe, este, cum scria Gheorghe Grigurcu, „un sensibil și un afectiv”, însă „un sentimental care nu umblă cu cioara vopsită în antisentimentalism” (Cistelecan). Mie îmi place la Alui Gheorghe bunadispoziție a sentimentului, umorul foarte cald, fin, liric mereu. *Da, îmi place Brahms*, spune un titlu. *Da, îmi place Alui Gheorghe*, zic eu, „în amintirea tuturor podurilor care duc spre Praga, în amintirea ploilor care ne leagă și ne adună”.

*

VIOREL MARINEASA ne trimite *Vederi din Timișoara* (Institutul European, Iași, 2010), va'zică, un bănățean tipărit la Moldova, sub cupolă europeană. În cinci secțiuni cu titluri care mai de care mai incitante (*Țara asta-i încă dinamovistă, Reformă cu yesmeni, Precedentul mașului gros, Vânt și p'lover, Pasămite*), conful dr. la Facultatea de Științe Politice, Filozofie și Științe ale Comunicării a Universității de Vest Timișoara, membru fondator al Societății Timișoara, autor de cărți de proză, de publicistică, eseuri, antologii de prozatori contemporani, de anchete socio-politice, șef de editură etc. scrie texte „aflate sub specia editorialului... care interferează nonșalant cu pamfletul, cu tableta, cu eseul, cu reportajul, cu

proza”, dar mai ales cu un talent și cu un stil inconfundabile, marca Marineasa Viorel, prieten de Familia, scriitor pe care îl citim întotdeauna cu mare plăcere estetică și cu deplină adeziune etică. Tot sub semnul unei prietenii „în registru permanent” ne dăruiește volumul *Despre Banat – în registru normal* (Ed. Modus P.H., Reșița, 2009), o carte fermecătoare despre „Patria mea restrânsă”, Banatul, în continuitatea unei iubiri și a unei obsesii benefice „cu provincia și cu biblioteca”, cărora V.M. le spune neștirbit *Da-da-da*.

*

CONTA se numește noua revistă apărută sub egida Uniunii Scriitorilor din România, având ca editori Consiliul Județean Neamț, Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Neamț și Asociația Culturală „Conta”. Redacția este formată din Adrian Alui Gheorghe (director), Vasile Baghiu, Emil Nicolae (redactor-șef), Adrian G. Romila, Nicolae Sava, Vasile Spiridon și Raluca Șerban-Naclad. Un conținut bogat (256 pagini), colaboratori de prestigiu, materiale variate și interesante. *Cine mai are nevoie de cultură?*, se întreabă directorul revistei, și ce înseamnă apariția unei reviste noi. El răspunde: „O revistă la început de drum e deopotrivă corabia cu pânze care ajunge să cucerească un continent nou, sau e un supertehnologizat „Titanic” care se sparge de primul aisberg. Depinde de chibzuința celor care o fac, de sollicitudinea celor care o primesc, de mulțimea aisbergurilor de care se pot sparge intențiile bune. Lăudăm încă o dată vocația pentru actul cultural al moldovenilor, generozitatea de a investi în instituții culturale și îi dorim

noii reviste să aibă parte de maxima chibzuință a celor care o fac, de o largă sollicitudine a celor care o primesc și de un minimum minimorum de aisberguri, sau de, cum spune Gheorghe Grigurcu într-un poem, „Omplinire înmărmuritoare”.

*

TEODOR ARDELEAN, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, scoate la editura Limes (2009) „o enciclopedie consacrată ASTREI”, cum sună titlul prefetei semnate de prof. univ. dr. Victor V. Grecu, un masiv tom de cercetare, la origine teză de doctorat, cu titlul *Limba română și cultivarea ei în preocupările ASTREI*. „O operă doctă și edificatoare” (V.V. Grecu) despre preocupările lingvistice ale ASTREI și despre rolul esențial al limbii române în edificarea națiunii (*ethnos*) prin tripla dimensiune de *topos, logos și ethos* a aceleia. O bună parte a studiului este dedicată revistei *Transilvania*, organul de presă al ASTREI. Palpitante sunt și anexele despre adunările generale ale ASTREI, președinții Asociațiunii, membrii săi de onoare, fruntașii acesteia, despre adunările generale și despre fapte și evenimente culturale în perioada de până la Marea Unire.

*

IOANA ILEANA ȘTEȚCO debutează editorial-poetic cu volumul *Phoenix, vecina...* (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2010), carte dedicată pictorului și sculptorului Mihai Olos. Într-o *Spovedanie pe coperta de piatră* autoarea (născută în Borșa, Maramureș, acolo unde pe vremuri dăscăleau poezii Zubașcu, Pantea și Petean) scrie: „Debutez când alții ași fac antologiile și nu mi-e rușine,

toate secundele acestui timp sunt egale cu el, iar stingerea ne va programa mai înalți și mai tineri.” În prefața *Apocalipsa de Maramureș*, poetul Ion Mureșan (el și Al. Cistelean sunt cei mai iubiți „prefățatori” ai debutanților români, ceea ce spune mult despre generozitatea de a fi nu doar scriitor ci și cititor-descoperitor-de-scriitor) pune următorul „timbru” pe scrisul Ioanei Ilenei: „Poemele sunt admirabil de vii, de tumultoase, de năvalnice și de grave. Din păcate, în bună tradiție maramureșeană, și aici funcționează «complexul Midas»: iluzia că orice scrie poetul e poezie. Aluvionar, uneori, amestecul de pepite de aur și bolovăniș scapă de sub control. Însă patima cu care Ioana Ileana Ștețco oficiază ample ritualuri și ceremonii stranii în care cuvintele prind sonorități când biblice, când păgâne, ni se înfațesează nouă, iată, sub forma acestei întunecate și splendide cărți de poezie.” Pe coperta a patra Gabriel Cojocar nu asigură că „este vorba de o poezie plină de energie, tumultoasă și pe alocuri sălbatică, dar împlinită și fremătătoare.” Nu ne rămâne decât să trecem grabnic la lectură.

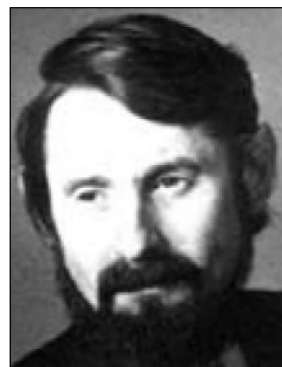
*

OCTAVIAN DOCLIN (în C. I. Octavian Chisăliță) are o operă tipărită de peste treizeci de cărți de poezie. Pare mult, dar poetul a debutat editorial în 1979,

cu *Neliniștea purpurei*, prezentat de Anghel Dumvrăveanu și Gheorghe Grigurcu. *Golf în retragere* (Ed. Anthropos, 2008) are și o traducere în germană realizată de Ada D. Cruceanu și Hans Dama. Energic, harnic, vivace, copilăros, îndrăgostit de rolul de poet, prietenos, activ, sentimental, Doclin și-a luat numele de autor liric de la satul natal. Mie îmi place mai ales în poemele cantabile, bune de dăruit amicilor în binecuvântate petreceri. Iată poezia *Buna*: „În seara-aceasta Buna iar mă cheamă/ Prin vechi cuvinte care nu au grai/ Să-mi spună că ea pleacă înainte/ Să-mi pregătească cina la MASAMEADERAI// Ca și odinioară în copilărie/ Când laptele îl beam din graiul ce-i veni/ Ca și acum când mi-a lăsat drept hrană/ Raza din ochiu-i care ngălbeni// În seara-aceasta Buna-mi face semne/ Din Steaua neagră-n care nu ne trai/ Ca să aduc și laptele și mierea/ La cina pregătită, la MASAMEADERAI.” Sau poezia care se numește chiar așa, *Petreceri*: „Mi se-nvechește părul precum vinul/ și pulbere din cer îmi spală ochii,/ în sânge simt cum putrezește spinul/ și-adorm rîzînd în poala Babei Dochii// Un roi de viespi îmi răscolește-n trup/ o iederă îmi crește-ascunsă-n umeri,/ mă nasc și mă renasc și iar mă rup/ ca tu să nu mai poți să mă mai/ numeri.”

Parodia fără frontiere

Lucian Perța

ALEXANDRU JURCAN

Mângâiere albastră

(din *Familia*, nr. 3/ 2010)

Aș avea tot ce-mi doresc
(se destăinui muza unei surate)
un poet pe care-l iubesc,
condiții de lucru civilizate,
chiar recunoașterea oficială
a muncii mele
care se va preda mâine în școală,
azi fiind încă vremuri grele
și e cam de criză bugetul,
numai că, numai că, privește:
de câte ori mă mângâie poetul,
toată mă învinețește!

NICOLAE COANDE

Roagă-te să nu se întâmple iarna

(din *Familia*, nr. 3/ 2010)

Stai comod în loja secretarului literar și sorbi tăcut,
cu o mutră acră, dintr-o cană un suc de lămâie –
vântul, tutunul & alcoolul te-au adus și te-au crescut
în fundătura Homer a cuvântului în poezie;
prin fața ochilor ți se perindă triste
figuri încremenite în vremi ce le-ai iubit,
de la talk-show-uri, readacții de ziare și reviste,
ca într-o revanșă a chipurilor

pe care le-ai părăsit;
desigur că îți vei pune ochelarii,
să nu faci confuzii,
după ce te vei șterge la ochi
ceea ce vezi – vor spune unii – sunt simple iluzii
și, din motive varii,
o să le dai crezare –
apoi o să vină vara
și vei pleca cu toată familia la mare
și vei uita de-a chipurilor dojană;
în marginea amintirilor le vei pune
și-apoi va fi din nou toamnă craioveană
și desigur, o nouă stagiune –
totul e să nu te prindă iarna
în lojă, pe gânduri dus,
că, inevitabil, se va spune:
“iat-un bătrân adormit
cu fața în sus”!

DAN SOCIU

* * *

(din Familia, nr. 4/ 2010)

pe undeva se prea poate ca poezia asta
să zgâlțâie din temelii borcanele cu poezi,
bine legate, totuși, și fixate în vasta
și curata sală a literaturii române,
cu branule dezafectate de pereți –
când își va termina rostirea, azi-mâine,
poezia aceasta, eXcesiv de melodioasă,
o să alunece mai departe în cântece
și, cine știe, poate va fi binecuvântată și aleasă
pentru manualele de activități ludice
ale copiilor cu nevoi speciale;
și atunci se va vedea cum hormonul fericirii va ieși,
aparent brutal, la suprafața literaturii
și va fi adus în toate mediile culturale de *Curierul de Botoșani* –
dar, așa cum spunea și fratele păduche la capătul lecturii,
asta se va întâmpla numai peste niște ani.

Mulțumim scriitorilor, prieteni, cunoscuți sau necunoscuți, care au trimis cărțile lor cu dedicații (mult prea măgulitoare) sau fără; de asemenea, editurilor care trimit redacției cărți din producția proprie.

În ultima vreme am primit:

Dumitru Mălin, *Testamentele înserării – Elegii crepusculare*
idem, *Amurgul pur și simplu*, poezii
Grigore Croitoru, *Copil aflat*, literatură pentru copii
Grigore M. Croitoru, Maria V. Croitoru, *Din folclorul copiilor și al tinerilor din Aluniș*
idem, *Glosar de cuvinte regionale aparținând graiului vorbit în satul Aluniș*
idem, *Preotești – un sat pe cale de dispariție – monografie sentimentală*
Jacques Poulin, *Volkswagen blues*, roman, traducere și prefață de Denisa-Adriana Oprea
Divanul scriitoarei – volum coordonat de Mihaela Ursa
Aurel Udeanu, *Edenul din doamna*, poezii, prefață de Radu Aldulescu
Ioana Ileana Ștețco, *Phoenix, vecina...*, poezii, prefață de Ion Mureșan
Cristina Teodorescu, *Cuvinte de început*, poezii
Ara Alexandru Șișmanian, *2/absențe*, versuri
Sergiu Radu Ruba, *Demonul confesiunii*, roman
Vasile Man, *O mână întinsă spre cer/ A hand stretched out to the Sky* – antologie lirică, versiunea în engleză de Emilian Rus
Ion Horea, *Calea Tîrgului*, poeme
Vladimir Udrescu, *Dolor*, poezii
Theodor Damian, *Exerciții de înviere*, poeme
Alexandra Ciocîrlie, *Cartagina în literatura latină*
Florentin Sorescu, *Arca lui Iona*, teatru
Ion Zubașcu, *Moarte de Om – o poveste de viață*, poeme
Adrian Alui Gheorghe, *Paznicul ploii*, poeme
Viorel Marineasa, *Despre Banat, în registrul normal*
Ileana Mălăncioiu, *Exerciții de supraviețuire*
Alexandru Buican, *Posteritatea lui Bacovia și Istoria...lui G. Călinescu*
Diana Monica Buciuman, *Suflet rănit*, poezii

Confirmare de primire

Luca Pițu, *Le chasseur de corbeaux – expéditions cynéexégétiques en Créanguie et autour d'icelle*
Melania Cuc, *Autoportret*, poezii
Petre Got, *Lumină amară*, poezii
Alexandru-Cristian Miloș, *Filosofii siderale SF*
Tudor Alexandru Ursente, *Lemon Vodka*, poezii
Nicolae Crepcia, *Mierlă cântând*, poezii

Revistele care ne vin la redacție:

- *Acasă* (București), *Acolada* (Satu Mare), *Apostrof* (Cluj-Napoca), *Ardealul literar* (Hunedoara), *Arca* (Arad), *Argeș* (Pitești), *Astra* (Brașov), *Ateneu* (Bacău), *Axioma* (Ploiești),
- *Baadul literar* (Bârlad), *Banat* (Lugoj), *Bucovina literară* (Suceava),
- *Cafeneaua literară* (Pitești), *Caiete Silvane* (Zalău), *Caietele Oradiei*, *Calendarul Maramureșului* (Baia Mare), *Calende* (Pitești), *Conta* (Piatra Neamț), *Contemporanul. Ideea Europeană* (București), *Convieșuirea* (Seghedin – Ungaria), *Convorbiri literare* (Iași), *Cronica* (Iași), *Cultura* (București), *Cultura creștină* (Blaj),
- *Dacia literară* (Iași), *Discobolul* (Alba Iulia),
- *Echinox* (Cluj-Napoca), *Euphorion* (Sibiu), *Ex Ponto* (Constanța),
- *Familia* (Petrovasăla-Vladimirovaț, Serbia), *Familia noastră* (Baia Mare), *Foaia românească* (Giula, Ungaria),
- *Hyperion* (Botoșani),
- *Litere* (Târgoviște), *Lumina* (Pancevo, Serbia),
- *Memoria ethnologica* (Baia Mare), *Mișcarea literară* (Bistrița), *Mozaicul* (Craiova),
- *Nord Literar* (Baia Mare),
- *Oglinzi paralele* (Nădlac), *Orient latin* (Timișoara), *Orizont* (Timișoara),
- *Plumb* (Bacău), *Poarta Sărutului* (Ploiești), *Poesis* (Satu Mare), *Poezia* (Iași), *Porto-Franco* (Galați), *Pro Saeculum* (Focșani),
- *Ramuri* (Craiova), *Reflex* (Reșița), *Renașterea* (Cluj-Napoca), *Revista Nouă* (Câmpina), *Revista română* (Iași),
- *Salonul literar* (Focșani), *Scrisul românesc* (Craiova), *Secolul 21* (București), *Singur* (Târgoviște), *Spiritul critic* (Pașcani), *Steaua* (Cluj-Napoca), *Studii de Știință și Cultură* (Arad), *Suplimentul de cultură* (Iași),
- *Telegraful Român* (Sibiu), *Tibiscus* (Uzdin, Serbia), *Timpul* (Iași), *Tomis* (Constanța), *Transilvania* (Sibiu), *Tribuna* (Cluj-Napoca), *Trivium* (București),
- *Vatra* (Târgu Mureș), *Vatra veche* (Târgu Mureș), *Verso* (Cluj-Napoca), *Viața Românească* (București),

ÎNCEPUTURILE CĂILOR FERATE INTERNE ALE ORAȘULUI ORADEA

Nostalgia vremurilor trecute ne îndeamnă să rememorăm ceea ce, pentru noi orădenii, de mai bine de un veac, pentru că s-au împlinit peste 130 de ani, înseamnă transportul public cu tramvai electric. Tramvaiul...nostalgic în versurile cântecelor, dar nu numai... este cel care în miez de noapte, odată cu retragerea lui în depou, lasă în urmă hotarul unei zile pentru ca la ieșirea lui zorii să ne îmbrățișeze, purtându-ne spre treburile zilnice. Duhul tramvaielor de epocă mai colindă orașul. Să ne îndemnăm sufletele să le asculte cadența.

Vă propunem pe parcursul a șase episoade este o scurta prezentare a tramvaiului orădean așa cum este evocat în cartea „Istoria Tramvaiului din Oradea”, scrisă de regretatul Liviu Borcea și Mihai Apan. Numele episoadelor corespunde denumirii capitolelor cărții. Primul episod l-am denumit „Începutul căilor ferate interne ale orașului”.

„Transportul feroviar a avut la începuturi ca obiectiv doar transportul de mărfuri, de materie primă și produse finite, de utilaje și mașini necesare platformei industriale a orașului. Aceasta a început să se constituie, încă de la mijlocul veacului al XIX-lea, pe unul din terenurile libere de lângă cetatea medievală a orașului, cuprinzând zona str. Mihai Viteazul – str. Sucevei-P-ța Agroalimentară – str. M.Kogălniceanu – P-ța Mare. Pe vremea aceea pârâul Peța curgea pe actuala str. Sucevei fiind o importantă sursă de apă industrială pentru platforma la care am făcut referire. O altă zonă industrială, de proporții mai reduse, exista în Velența, în zona Pieții Bisericii (P-ța Tineretului) și care se extindea și pe Calea Clujului. Astfel că după înființarea în 1870 a Gării Oradea și, mai târziu, a Gării Velența era necesară racordarea platformelor industriale la cele două puncte de cale ferată.

În 1872, inginerii Eisner Jakob și Hoitsy Gyula, asociați cu dr. Kalman Izidor, au cerut autorizație pentru construirea unei linii ferate. Consiliul local al orașului, având în vedere dezvoltarea industrială a urbei, a acordat acest drept abia în 1875, datorită tergiversărilor ministerului de resort, impunând unele condiții: terminarea lucrărilor în decurs de doi ani, pe străzi și în piețele aglomerate să angajeze un număr de paznici stabilit de autoritatea locală și care aveau misiunea de a avertiza pietonii la trecerea garniturilor; se accepta folosirea celor două poduri peste Criș, dar cele de pe pârâul Peța urmau să fie lărgite și refăcute de constructor. Calea ferată cu tracțiune hipo ce urma să se construiască de cei trei întreprinzători urma să facă transport de marfă, dar și de persoane. Aceștia consimțeau ca după 60 de ani de folosință să o cedeze orașului. Presa locală a vremii a primit cu mult interes această inițiativă subliniind că orașul Arad are așa ceva deja de mai multă vreme. Proiectul însă nu s-a împlinit. Primii concesionari au cedat drepturile **Institutului general ungar pentru credit funciar S.A.** care, la 23 Decembrie 1880, a primit dreptul de a construi o linie ferată cu tracțiune pe aburi. La 28 August 1882 s-a inaugurat primul tronson iar beneficiarul era **Linia ferată publică cu tracțiune pe aburi S.A. Oradea-Mare.** “